

Ára 40 dinár

Postarína pláčna u gotov

HID

IRODALOM ★ MŰVÉSZET ★ KRITIKA

XV. ÉVF. ★ SZEPTEMBER ★ 1951

MEDITÁCIÓ

a betűről és az írásról

Ritkán indulunk csak felfedezőútra, országjárásra ebben a mi bácskai, bánáti, vajdasági világunkban, ritkán vesszük csak kezünkbe a lelkék igazi mérőlécét. És sohasem látjuk meg, vagy csak ritkán, tájunk minden színét, tavaszi verőfényét, érlelő meleg nyarak ízét, hangulatát; s nem lebbentjük fel a hosszú, aranyos alföldi ős csodálatos avartakaróját. Városaink kultúráját, épületeit, multját nem mérjük fel tudatos rendszerességgel és nem is szűrjük át eléggé érzésvilágunkon. A falu — még távolabb van tőlünk ... erre eszméltem rá, ott Zomborban, a kétnapos írói találkozón.

Ez jutott eszembe most is, amikor végigolvastam a zombori határozatokat, ezt a félmarokra való munkaeredményt. S most megkísérlem, távlatát adni egy-két dolognak, ami a zombori határozatból talán kimaradt.

Vajdasági öntudat?

Vajdasági irodalomról beszéltünk s beszélünk évek óta; mint jelszót tudatosítjuk magunkban és másokban, anélkül, hogy lényeges alkotóelemeinek felírására gondolnánk. Nem kinyilvánításszerű feltárássá, csak gyakorlati irányvonalra. Voltaképpen irracionális távolságot építettünk ki magunk és a valóság között: valóságról beszélünk és nem látjuk, miért papírosízü, annyi sok valóságrajzunk. Mert senkiben sincs elég elhatározás, hogy kigyalogoljon a gombosi Duna-partra, a titeli fennsík csodálatos tájaira, sem arra, hogy megálljon — mondjuk — Szabankán a régi Ferenciek terén, egyszerűen úgy mint csadálkozó, ámuló, szemlélődő költő. Még kevésbé, hogy szemlélődésbe merüljön valamegyik falu gypesorának szélén. S hogy ezt a látszólag céltalan költői szemlélődést, vagy akár tudatosan végzett megfigyelő és kutatómunkát, mérészen formábaöntse és őszintén megszólaltassa.

Fogalmazzunk, igen, határozatokat fogalmazzunk, ellentéteteket simitgattunk, közös munkaszellemről beszéltünk. Kellett is már, kétség-telenül, ez is kellett — de milyen parányi része ez csak az egésznek. S milyen deklaratív.

Mondhatná valaki — mint ahogy mondta is Zomborban — az, hogy vajdaságiak vagyunk, mibennünk él és magunkban hordozzuk. De vajjon tényleg magunkban hordozzuk-e eléggé? Utjait, marasztaló sarát, átalakuló falvait és annak kritikáját, hogy van-e bennük igazi átalakulás. Egész tájának képét és multjának nyomait, apróságait egészen a titeli barlanglakásokig. A tegnapi gógös polgárszemlélet kielemezését a tejjel-mézzel folyó Kánaán legendájáról... s a felismerést, mennyi munkára és hány nemzedék erőfeszítésére lesz még szükség, hogy ez a táj mindenkire egyforma érvénnyel valóban Kánaán legyen.

Minap Kultúrtaácsunk végrehajtóbizottságának ülésén az egyik referáló hosszú listáját olvasta fel azoknak a mulasztásoknak, amelyek tárgyi és szellemi történelmi anyagkutatás, az anyag egybegyűjtése körül eddig, mint negatív jelenségek, megnyilvánultak. És megint csak ráeszméltem, hogy jórészt mi vagyunk oka ennek is. Mi íróemberek, mert nem tártuk fel eléggé, nem teregettük ki elég hangosan, hogy mit jelent ez a munka. S nem hallattunk segítség-kiáltást. Mert nem műveljük eléggé a mult dolgait, ami talán nem is közvetlen írói feladat — és mégis, százszor írói feladat az olyan szegényes szellemi táborban, mint a miénk, ahol senki sem válogathat munkában; ahol annyi sok minden vált írói feladattá.

Gombos felé haladva a szárnyvonalon; alighogy elhagyjuk a bácsi vasútállomást, a Mosztonga kiszáradt ingoványai között mindenki láthatja a régi bácsi vár romjait. S a falu közepén, hat évszázados feketeségével égnek meregeti nyakát a hajdani Templárius-rend templomának a multból ittmaradt harangtornya.

Fiatalokkal utaztam arra, fiatal írókkal, kultúrmunkásokkal, fiúkkal és lányokkal. A koratavaszi napsütésben, ahogy ráesett pillantásuk ezekre a régi, történelmi emlékekre, elámulva néztek... Még létezésükről sem tudtak! S azon melegében, fiatalos lelkesedéssel el is határozták, hogy iegközelebb idezarándokolnak. — Mondanom sem kell, hogy ez csupán elhatározás maradt.

Nem tudott ezekről az emlékekről egyikük sem. Mert emlékeinket, épületeinket, a templomokat és a várfalak romjait nem állítja senki a történelem megfelelő síkjába.

Elhanyagolt műfajok

Mint ahogy az emberi organizmusban ennek vagy annak a szervnek hiánya, elsatnyulása zavart okoz, ugyanúgy egy nép, vagy néptöredék irodalmának élő szervezetén belül bizonyos műfajok elmellőzését, hiányérzet és zavar kíséri.

Ír-e valaki közülünk útleírást, ad-e erős országjáró rajzot? Csak nagyritkán. Pedig ezeken keresztül nagyon is közvetlenül érzékeltethető a valóság. És olyan sok minden feltárható bennük — mult és jelen.

Foglalkozik-e nálunk valaki egyes tájaink sajátosságaival, népi, nyelvi, építkezésbeli sajátosságaival? Bizonyos folklorisztikus elemek felkutatására szerveztek ugyan csoportokat, volt egy kevés munka, meg is

jelent néhány beszámoló... de nincs, aki az egészet egységes keretbe fogja — nincs aki felhasználja és gyümölcsöztesse a kutatások eredményét. Megint csak kérdezhetném: írói feladat ez is? Talán igen. Nincs a szellemtörténeti síkon semmi, ami nem lenne és ne lehetne írói feladat. Az ilyen gyűjtést talán más végzi, más is elvégezheti, de az eszme ébrentartása, a begyűjtött anyag elraktározása — elraktározása az agy és a lélek mélyén — s alkalomadtán írói fegyverekkel való kivetése, az már írói feladat! Erős néprajzi elemek, szokások bemutatása nem adna hiteles aláfestést egy falurajznak mondjuk? És ezen keresztül a falu társadalmi rajzának is?

Irodalom-elméleti értekezéseknek nem voltunk híján. Viszont egészen elhanyagoltuk a töredékesebb írói rajzokat, arcéleket, írói eszközökkel megalkotott riportokat és ismertetéseket. Mindezekben plasztikusan adhatjuk a mát, rövidebb írói kiérleléssel tárhatjuk fel a valóság sok problémáját, a lelkek átalakulását. Hogy csak egy példát mondjak: éppen Herceg János, a vajdasági elbeszélés elhivatott művelője volt az, aki mindannyiunknak példát mutatott, hogy kell ezt az embert és helyzetet szemlélő műfajt beállítani. Sajnos senki sem követte eddig ezt a kezdeményezést, amelynek pedig az általános magyar irodalomban is oly erőteljes példái vannak.

Történelemszemléletünk néhány hibája

Általában az a baj — önmagamban is leszögeztem már ezt a hibát — hogy a multtal foglalkozva hajlamosak vagyunk bizonyos társadalmi értékeléseket általánosságokkal elintézni. S ezeknek az általánosságoknak jegyében írunk akkor is, ott is, ahol specifikus helyzetfestésre és emberábrázolásra van szükség.

A haladás és evolúció összeütközésének téves feltáráshoz, elferdüléshez vezet, ha a ma szabályait visszaható erővel akarjuk a multa érvényesíteni. Ha nem mutatjuk például tisztán a polgári elem szerepét a multban, amikor még haladó erő volt. A régmulta gondolok, amikor a »polgár« szónak nem a »burzsoá« volt az adeguát-ja, hanem »citoyen«-t értünk alatta. A negyvennyolc polgárát mondjuk, vagy még azelőtt, a XVIII. század polgárát és annak kultúráját, fejlődését. Abból a korszakból csak a parasztot, jobbágyot és zsellért állítjuk tisztán a feudális uralkodórenddel szembe. Csak a parasztforradalmakon és felkeléseken keresztül próbálunk történelmi »helyzettudatosítást« adni. Igazi mesterlegény- vagy céhiparos-alakot senki sem vázolt fel, a hozzávaló távlatlall együtt, erről a tájról, különösen nem specifikus ábrázolással. Pedig városaink nem voltak egészen híján ezeknek az elemeknek s még a múzeumok gyér anyagában is van erről elég tanúbizonyság.

Igy vagyunk igen sok más történelmi elemmel és anyaggal. A templomépületet például, annak művészetét teljesen kivettük a vizsgálódási hatáskörből. Pedig a templom a népé volt, kifejező ereje volt a nép bizonyos vágyainak és törekvéseinek — s csak nagyon ritkán szolgált ezen a mi tájunkon a templomi kegúr életét betöltő hajléknak. Ugyanígy a mult iskolái fölött is általánosításokkal térünk napirendre.

Általában a történelmi elem nálunk magyaroknál valami rosszizú azonosítást jelent a régi feudális hatalommal. Holott a nép nem volt

és nem is lehetett feudális. Ezekkel a dolgokkal is szembe kell már néznünk egyszer s ki kell lúgoznunk magunkból az indokolatlan szemérem érzetet. És azt, mintha magyarságunkkal együtt a feudalizmust is vállalnunk kellene.

Író és olvasó

Az író és olvasó viszonyában szembe kell néznünk még ma, 1951-ben is olyan felfogással, amely az itt leírt betűt, a vajdasági magyar betűt a dolgok rendjében egy sorral hátrábbtolja. A provincializmus — mint minőségi vád — még mindig fejünk fölött lebeg. S könyveink felett. Hiába kapcsolódtak az olvasótáborunkba egészen új rétegek, a multból érkező denunciaciók... á, hiszen ez csak vajdasági könyv — még mindig hallható. Részben talán ez is magyarázata az antiquáriumi nagy forgalmának. Persze csak részben. Valójában az a helyzet, hogy a mi könyvkiadásunk sohasem tudott teljes egészében helyére állni az egyetemes magyar könyvtermelésnek ezen a táján. Erejét messze túlhaladó feladat lenne. Ezért is kelendő a régi könyv. Világirodalmi kiadványaival — a mennyiség sokrétűségében — nem tud teljesen megfelelni minden igénynek. Az egyetemes magyar irodalom — a klasszikus nagy nevek és népszerű művek nagy változata — s az ezek iránt mutatkozó betűéhség majdnem megoldhatatlan probléma. Pozitív viszont, hogy a népek testvérisége jegyében alakuló kiadványok — főleg a délszláv népek irodalma — bőséges, bár távolról sem teljes változatosságban, jutnak el az olvasóhoz.

Szándékosan hagytam utolsónak a vajdasági magyar irodalom kiadványait. Az igazi vajdasági, pontosabban: jugoszláviai magyar könyvet.

Hovatovább itt is egészségesebb a viszony, az arány, mint a háború előtt volt. Olvassák, három, négy sötöttes példányszámú szépirodalmi kiadványaink is voltak és — egyrésztük teljességében el is kelt. A közönségnek egyre inkább megakad a szeme ezeken a kiadványokon, amelyek tetszetős címlapja ellene szól a provincializmus vádjának. Ami bennünk még elűtő — az igazi nagyvárosi, nyugati értelemben vett kiadványokkal szemben — a túltömött, levegőtlen sorok s a makacs ragaszkodás a kisebb betűtípushoz. Ez mind csak papírtakarékossági probléma. A gyengébb papírművészet maga különben tipikus háborúutáni jelenség.

És a tartalom? — kérde. A belső minőség?

Kinek ne lenne soha kétsége önmagában? Egyszerűen úgy is írhatnám: hogy amivé érlelődött és akik érlelték, olyanná lett. S a fegyvertársi minőséget itt mindannyiunknak vállalni kell. Félmillió ember irodalma, nem tíz, húsz vagy százmillióké. De magyar könyv és magyar betű, legjobb hittel elédtárva. A magad kétségeivel, problémáival és hibáival.

Megtettünk-e mindent annak érdekében, hogy ez az élő, létező irodalmunk valóban a táj és a hozzátapadó ember kifejezése legyen? Csak törekedtünk erre — nem mindig sikerült. Csak ritkán sikerült. Talán mert lebecsültük, másodrendű szerepre szorítottuk az esztétikai szempontokat. Az íráskor kiérlelése nem volt elég bensőséges. Ami vitán felül áll, az — a szándék. Csakhogy a szándék tisztasága nem mentesíthet az esztétikai elmarasztalástól.

MAJTÉNYI MIHÁLY

Jobbágyok unokái

(Elbeszélő költemény, részlet)

I.

Úgy nyilott fel velem anyám forró öle,
Mint hajnalra kelt, kerek, fehér kenyér.
»Nagyra nőjj!« — mondta a tudós, selypes szüle
És bókolt rá macskánk a kemence fején.
Akkor már harmincéves volt az anyám
S velem öten lettünk a cselédanyán.

Harmadnap hajnalban keresztelni vittek.
Szép Julcsa néném volt a keresztanyám.
Érett két melle közt fejem úgy pihent meg,
Mint pöttöm méhecske két rózsza falán.
S utánunk néztek, míg kocsink vágatott,
A nyár, a porfelhő s az asztagok.

Bent a bő szenteltvíz szemem közé lötytett
S míg a pap mormogott, a néném pirult.
Később így csitított: »Azért kaptál többet,
Mert mi nem fizettünk...« A kocsis vidult,
Ahogy ezt hallotta, majd tűzbekapott,
S ha néném nincs, tán megveri a papot.

Így csak a szépfarú, jó lovakra vágott,
Szidva a sarki zsidót, meg a borát.
Szép néném kacagva himbált egy virágot
S a kék égbe harapta fehér fogát.
Szén hajában piros pántlika égett,
S szemébe merültek a színes rétek.

Messziről zümmögtek sárga cséplőgépek,
Mint fizetett, álnok, szédült darazsak.
Porral szórták be szemét a cséplő népnek,
Hogy meg ne lássák a gyilkos parazsat,
Mely szikraként szisszent a garat fölött,
Hol hasas zsákokat a kulcsár kötött.

... Megnyúlt a gyeplő, a lovak lomhán ringtak,
Mellettünk a rét álmosítón fortyant.
Pajkos szép lánynéném nem tapsolt a gyíknak,
S nem látta az ürgét, hogy' piheg a lyukban —
Feje rámhajolt, mint a tányérrózsza,
Dőfködte arcom melle kis bimbója.

Úgy jöttek felénk a fehér s tarka házak,
Mint délibáb vizén úszó tehének.
Foltjuk közt egyetlen piros szín se lázadt,
Mert cselédnek nádból rakták a cserepet.
Hétfői nap volt az, s mégis csak ünnep,
Ahogy apám-anyám fogadott minket.

Ángyom az ajtóban seprőt tett le hasmánt,
És néném nevetve mondta az igét:
»Vittük a pogánykát, hoztuk a báránykát!«
S elsőnek apámat kínálták: »Igyék!«
Aztán, hogy sorra járt a borosüveg,
Jól nekivágták a ház küszöbinek.

Anyám felneszelt a furcsa dáridóra
S örömtűz csillant meg kökényszín szemén.
Átvett, majd eltakart tiszta takarója
És könny és vér buggyant első csepp tején.
Akkor már harmincéves volt az anyám
S velem öten lettünk a cselédtanyán.

II.

Hosszú őszt ígért a füleskalendárjom,
És bő áldást a vénasszonyok nyara.
A fecskék elszálltak úgy szeptember tájon
S a kiszolgált legények jöttek haza.
Anyánk estelente már hármunknak szabott
Kék, piros köténykét s kicsi satyakot.

Míg édesapám a kokoricát szedte,
Ő varrt, mosott, főzött és napszámba járt.
Október végén már úgy osont a kertbe,
Mert más nem volt tűzre, csak deszkapalánk.
Sok asszonyi öröm őt elkerülte,
Úgy élt ott köztünk, mint hamupipóke.

Apámat szombaton szép cipóval várta,
Ágyukba szűz szalmát tett ünnep előtt.
Asztalán legtovább világolt a lámpa,
Mert az éjszaka sem kímélte őt.
Apám miatt bóbiskolt bölcsőm felett,
Csitított és dúdolt bús énekeket.

Szebben szólt ilyenkor ajkáról az ének,
Mint mikor napszámba kék szilvát szedett,
És nem szólt másnak, csak a gazda fülének,
Hogy meg ne ehessen egyetlen szemet...
Keblében azért mégis mindig hozott
S rajta két bátyám vígan osztozott.

Velük sok volt a baj, mert Báics, a gazda
Mást sem csinált, csak naphosszakat aludt,
S a kis Pistát egyszer halálra zavarta,
Ki kis nyilával belötte a zsalut...
Jó anyánk akkortájt meg se védhette,
Mert piacra járt be kétszer hetente.

Haszonra vásárolt tojást, tyúkot, libát,
Míg engem féltőn másokra otthagyt,
És szólt hozzám ki-ki egy-egy jó szót, kivált
Julcsa néném s a koppasztóasszonyok.
Keblükhöz vettek, megcsípték az arcom
S énekeltek is, éles torokhangon.

Rozi néném reggel mindig kávét evett
S addig vártak rá a nagyszájú kofák.
Szőnyeges szobája tágas volt és meleg,
S keze hideg, ahogy a pénzt adta át.
Ősz öregapám is féllábon várta,
Hogy pár dinárocskát kap pálinkára.

Széles gazd'asszonyok hoztak hozzá vaját,
Csendőrmester is tisztelgett neki.
Fényezett ágyában fíz díszpárna dagadt,
S mindenki tudta, hogy sosem ő veti.
Akkor már csipősek voltak a napok
S tőle anyám néha pár rongyot kapott.

Édesanyja, az én vak, jó öreganyám
Motozva görnyedett néném lába körül,
Számolta a tojást, s nem is tudta talán.
Hogy mellette anyám könnyeket törül...
Mi csak szolgáltuk, nála volt az isten,
Hideg markában, hideg vertezüstben.

Este édesanyám rozsdás pléhkrisztusnak
Panaszolta sorsát kifelé menet,
S a csöndnek gyönt, melyre a bús, nagy
napostya úgy hullt, mint utolsókenet.
S hulltak a dülön kis akáclevelek,
Mint megannyi tétova, lány lehelet.

Kétoldalt csörgött a kukoricatábla,
És bár a por elnyelte lába nesztét,
Fehérlő kötényét felfogta vigyázva,
Kóbor cigányok nehogy észrevegyék.
Félvállát korpászsák marta pirosra
(Két kis malacunknak vette kilóra).

Sok szorongó érzés szaporábbra szedte
Göröngyön megcsukló, mezítlen lábát.
Sürgette a tarló, vezette a mesgye:

Odahaza éhes gyerekek várják.
S ahogy kigyúltak az első csillagok,
Szép szavakat súgott és úgy szoptatott.

Két szepegő bátyám ott várt ránk a réten.
Felrezzentek s versenyt futottak felénk,
Hogy ki-ki közülök elsőnek érjen,
S árássa panasszal anyámat, szegényt.
Kutatták kosarát s ő csak hallgatott,
Mert, hogy helyette sírtak a csillagok...

Ellenünk volt minden: a mostoha város,
És itt a sóvár, hétszázholdas gazda...
S felettünk a későőszi éj, az álmos,
Mely hajnalra arcunk fagyosra nyalta.
Jó édesapánk szombat estelente
Fejét kezébe hosszan eltemette.

Mindenszentek napján már jégvirág nyílt,
Falakról zord fagy pergette a meszet.
Bent a temetőben, friss és régi sírok
Hantján akkor ősszel sok zokszó esett.
S úszott az égúton sok varjúsereg,
Mint fekete, riadt halottasmenet.

Kicsi parasztlányok morzsolóba jártak
És véres pendellyel tértek meg haza.
Utána városba mentek cselédlánynak,
S a síró anyáknak elfúlt a szava,
Mert az intező félzsák búzát adott
És jóságánál nem volt mi sem nagyobb...

Elcsendesedtek a kukoricagórék,
Csak lécei közt bujkáltak a szelek,
És jó Kistamásék, meg jó Nagypalócék
Örvendtek egy-egy finom levél felett:
»Tudatom továbbá, hogy a jó Stein úr
Szép babos kendőt adott ajándécul...«

Aztán visszahúllt a fáradt okularé,
Fénytelen szemmel, mint ki sokat látott.
Feküdt a család is, de az égvilágé
El nem hagyták most az estimádságot.
Szobájuk sarkain, szentképek fölött,
Keresztespókjuk új szálakat szövött.

Az első hópelyhek akkor éjjel hulltak,
Mert valahonnan felszálltak a könnyek
S idegen tájakról úgy indultak útnak,
Mint kik vissza már csak meghalni jönnek.
Egyik rétbe merült, másik vádolón
Megtapadt a góréén s ablakágyakon.

Megöszült, elnémult, felpuffadt a nádas,
S reggelre arcán jéglepel merevült.
Oldalán a csontos, tar jegenyéágak
Dárdás őrségként vigyáztak merevül.
S szökdőstek felőle mikor este lett
Hajlongó manók, nádvágó emberek.

Beázott a tetőnk, nádat mégsem kaptunk,
Mert a vén Báics vagonba rakatta.
Am se tél, se gazda nem fogott ki rajtunk:
Örködött felettünk apánk alakja.
Az akácerdőbe járt el gallyakért,
S kis kezünk dörzsölte, ahogy visszatért.

Karácsonytájt anyám már csak málét sütött,
Zsidóhoz került búzánk meg az ára.
Kis kamránk kiürült, nem nyeltünk csak ködöt,
Két hizónk cigány vitte lakomára.
Éhes rokonként rontott ránk a nincsen,
Kezét otthagya soká' a kilincsen.

Egyszer hült helye lett házunkban a késnek
S anyám riadtan nézte a kenyeret.
Aztán borotvát vett, apámra nézett,
Majd mindkettejük szívből felnevetett.
S ahogy szép kezű a karajt leszelte,
Örömben újult szívük szerelme.

Ajtóink hóvihar hordta be reggelre.
Egymást ásták a cselédemberek.
Míg ők kékre fagytak, a kastélyterembe
Izzó cserépkályha ontott meleget.
Cselédsporhetokban tehéntrágya égett,
Az is vasárnap, ha főztek ebédet.

Hófúvás zárta el egyszer a kiserdőt,
Mégis elindult özvegy Papné lánya.
Ki sem vette észre, hogy a Jancsi gyerkóc,
Fagyról nem tudván, kiosont utána.
Visszaút talált rá gallyhozó nénje,
S becézte hazáig, mintha még élne...

Jóska bácsi, az ács szegelt kis koporsót,
Siratóasszonyok éjjel körülülték,
Mint csúf, fekete, rikácsoló hollók,
S anyja rátette cirokhegedűjét.
Úgy vitte másnap két legény a ládát,
Mint akik a szavuk beléje zárták.

Papucsos asszonyok, didergő leányok
Fel-felbuktak a befűtt betyárvölgyben,
Szájön csókolván az alvó pusztaságot,

Méhük terhétől gyönyörbe gyötörten.
S mert ég s föld hóval tömte felnyíló szájuk,
Szél víjogta el nagy, asszonyi átkuk.

... Aztán petyhüdt szárnnyal útjuk berepülte,
Pehelytollával egyengette nyomuk,
Amely — mint fehér szemfödelen csipke —
A meredt pusztán tekeregve vonult.
Végül lehullt a dombok mögött,
Mint akit a zord csönd általdőfött.

Vezérük lett a gyász, a síri, szürke csönd,
Az mutatta meg a temetőkaput,
Ahol már várt a pap, ki latinul köszönt,
S bámult, hogy a lányok szégyelték maguk.
Talárján sok ékes, drága cifraszág
Emelte minden cirkalmas mondatát.

Feltűnt a földkupac, megállt a két legény,
Mint mélységes tóban két kemény cövek.
Az élet végén — hol nincs úr és szegény —
Nem talált szóra a két komor követ.
»Sebeslábú fiam, fürge Jancsikám!«
— Röppent a jajszó s zokogtak mindahány.

Csúszott a két kötél, zörgött a kis verem,
S mint öl mélyén a kín, megült a láda,
Míg a pap szájáról szűnös-szüntelen
Pergett az ég felé a szolgáló-hála.
Ahogy végezett, megtörölte orrát,
S mondta, hogy a díjat a paplakra hozzák.

Gyerekekkel és gyásszal áldott asszonysereg,
Ős tájon bolygó, titokzatos népség,
Ment s méhükben a magzat jéggé meredt,
Mert az útjukat rossz istenek mérték.
Rossz ispán-istenek, intező s gazda
Várt leányukra s pipacsvágyaikra ...

III.

»Születés, koplalás, betegség, temetés« —
Esténként a cseléd ilyesmit gondolt,
S hogy Báics élete zabálás, heverés,
Nem gyötrik emésztő kínok és gondok.
Istállójászolnál, etetés közben
Gyakorta kitörtek, többen és többen.

De ott járt az ispán hú kopófülekkel,
Felmondást említvén, gyorsan szétcsapott,
S csak néztek rá némán, szűk, szűros szemekkel,

Míg keményre fagytak, mint a jégcsapok.
Oklöt szorított, — apám se tett többet,
Míg a vágyai nőttek s meg nem törtek.

Éjjel szakajtót font, nádat vágott nappal,
Kis ceruzával noteszlapon számolt,
És mondta anyámnak: »Nézd, itt lesz az ablak,
S benne muskátli, ha lesz még egy lányod...«
Ilyenkor szűk volt a kis cselédszoba,
Mert csorduló szerelmük nem fért oda.

Nem is volt egyebük — tán csak ez az álom,
Hogy kölcsönpenzen kapnak majd egy portát,
Amin építenek, még az évben, nyáron,
Bár a gerendát szálanként is hordják.
S minden szentgyörgynapkor ház elé ülnek,
Máskor, ha nem is — akkor oda ülnek...

Míg így játszott velük a könnyű képzelet,
Izmos suhancként ott termett a tavasz;
Pipaccsal lázított, fecskével sürgetett,
S csak apám értette, hogy mit is akar.
Szegényes motyónkat szekérre rakta,
S mentünk, míg utánunk lesett a gazda.

Tornyos lett a kocsi, elért rajta minden,
Kontyába tűzve még a meszelő is —
Vállán két kis bátyám kurtaaljú ingben.
»Le ne essetek, jaj, isten őrizz!«
Kiáltott anyám, fejem eltakarva
És kocogott, hogy apám el ne hagyja...

Baljában kisedény kukoricát rázott,
Csalta kocsink után kis malackánkat.
Ahogy tünedeztek a cselédlakások,
Egyre pirosabb lett arca anyámnak.
S hogy a falunál elértük a dombot,
Apámmal együtt hálaistent mondott...

Sebesen pergett a szélmalom-vitorla.
Olyan volt, mintegy óriás vénasszony.
Ki a faluszélen arcát szélnék tölja,
Nyelvet ölt, de hangja nincs, hogy szólhasson.
Ahogy elhaladtunk, ráfujt kocsinkra,
Két szájjátó bátyám összeborítva.

Szúrós asszonyszemek lestek ki az útra,
S anyám restelkedve feltolta kontyát;
Apám meg kalapot emelt újra s újra,
Hangosan köszönvén, hogy meg ne szólják.
Emberfia előtt nem nézett félre,
Szemében égett igaz embersége.

Úgy tolt a kocsi, hogyha kátyún billent,
Mint lovát kímélő, vándorló nomád.
Kemény volt, mint egy bús, lázadó félszent,
Ki hittel és daccal cseréli honát.
Nem, a cselédsors soha meg nem törte,
Mert ősi jogot érzett minden rögre.

Törvénykönyv nem írta sehol ezt a jogot;
— Ó, akkor régen kiforgatták volna! —
Tarló álma ez, mely nyárfényben lobog
S a cselédviskókat pirosba vonja.
Kik lánghévétől tengertájjra szöknek, —
Nincs ilyen álma senki úri dögnek!...

Anyám mind eladta pehelyszép vánkösát,
S lányujjon csipkézett, lengyolcs ingeit.
Apám szakállal járt, akár egy ős kozák,
S egy pálinka-pénzt hat hétig zsebbe vitt.
Mégis, hogy végtére kész lett a házuk,
Az adósok gondja vetette ágyuk.

Csalni kellett volna, testvért megrabolni,
Gazdagot megölni s elvenni pénzét,
Hogy nadrágunk bele sohase lógjon ki,
S ne marjon folyton a százfogú éhség...
S mind csak apám csalták váltoval s bérrel;
Anyám lelkét ölték nappal és éjjel.

Télidőben egyszál vékony ruhájában
Papucsosan, frissen intett az útnak —
Ki tudja, hányszor, hogy kékre-zöldre váltan
Kutassa a tornyát álmos faluknak.
S míg ismét meg nem pillantott minket,
Szívébe a gond ezer tövist hintett:

— Hátha gyufát leltünk s elégtünk bezárva,
Vagy hegyes-kést egymás szemébe szúrtunk...
Nem! ezt nem érdemli... de, úristen, hátha
Kiszöktünk s a Krivaj vizébe fúltunk?!
S mikor kulesa csörrent, ablakra nyomtuk
— Három kicsi fogoly — kis pisze orrunk...

Ám az ilyen öröm nem sokáig tartott:
Anyánkat a gond elvette tőlünk;
Teknő mellé állt és nagy-mélyet sóhajtott —
Így lett ezer veszély ismét az örünk.
Szánkó után futott két virgonc bátyám
S én mindig ott csüngtem egyikük hátán.

Nyúlcsapást kísértünk a végtelen rónán
S azt sem vettük észre: rossz cipőnk elázott.
Mint sok fehér lepke, úgy hullott a hó ránk —

Röptükben a kedvünk égig cikázott.
Titok volt a csend és minden kis cserje
Bajszos, vén nyuszikkal, rémmel volt telve.

S ha elért az alkony a temető sarkán,
Szemünkbe csaptak az ecetfa-gallyak.
Cicelle hintázott a Hold sárga szarván
S meleg esti mesék szívünkbe fagytak.
Sebest futottunk, lágyan mellbeütve,
Mikor felénk szállt apánk hívó füttye.

Kemencére került elázott kis gúnyánk,
Előbb azonban méltón meglakoltunk
S úgy aludtunk el, mint három riadt, hunyt láng.
Álmunkban, mégis, kicsi nyulat fogtunk.
Így vált eggyé bennünk való és álom,
Hogy mindkettő csaljon s egyik se fájjon.

Éjjel citeraszó s halk énekszó költött.
Apám árnya megnyúlt a meszelt falon
S úgy tűnt: édesanyám éppen abba öltött
Szép óvatosan, hogy ne fájjon nagyon...
Elnéztem hosszan, szívdobogva — mintha
Kinek sem volna ennél nagyobb titka.

Aztán fölénk hajolt, két szemem lehunytam
S öltögető karját még szebben láttam...
Csak most már tél-szél dúdolt ablakunkban,
Majd hosszú — hosszú csönd lett a házban.
Halkult a hangja, majd megállt az óra
Ezerszer csodált, fürge sétálója.

Nem élet ez így!

(Elbeszélés)

Agnes — magas, szikkadt, ötvenkörüli asszony — hirtelen letörölte szivárgó könnyeit száraz kezefejevel. Mert kinyílt a kiskapu, jön hát valaki. A kapu szárnya leszállva horzsolja a földet, meg lehet hallani, ha valaki jó. »Hányszor mondtam má neki, hogy igazítsa meg, de első a kocsmá«. Ez csak úgy átvillant benne.

— Ki van itthon? Megharap-e a kutya? — énekelt be egy erőtlen hang a kiskapuból.

— Istenem, ki lehet ez? — tűnődött Agnes, de azzal már kötényéből ki is fordította a krumplihajat és a nyitott konyhaajtóhoz lépett.

— Etel... no, hogy mersz együnni?!

— Jaj, de messze vattok, teremő ég! Alig találok ide — kocogott befelé a jövevény, Etel — Agnes lánykori barátnője és a szelid, ájtatos arcú, takaros, apró asszonyka. — Főző, Agnesem... Hagy teszem má le magam. — Csicseregve, halkán, csakúgy ömlött belőle a szó. — Hogy ne tarcsalag fő sokáig... hoztam ezt a kakast, ezt az Isten átkát, e.

— Ugyan, csak nem szalacc rögtön, egy évbe eccé gyüssz, oszt má szalanná vissza... tedd le a kendőt, meg ezt a kosarat.

— Jaj, nem, Agnes, dehog... kiugrik, nem is tudod te, milyen francos egy jószág... meg aztán, mondom, sietek, ezerfelé köll még szalannom, de még nem is főztem, úgy hattan a szobát kisöpretlen... No, oszt... a mult napokban nálam járt a szomszédasszonyod paprika-magé, előgyütt minden, ángálok éppen a kakasra, mert má megint beszállt valahun a kertbe, rugdosta ki az ősi salátát, ángálok rá, mondom neki: ládd, ilyen ez, sose a tyúkok között eszi a fene, hanem maga kapirgál meg kolézik, nem is köll a tyúkoknak. Aszongya ő erre: hajja ke Etel néném, az Agnisnak vannak olyan kakasai, hogy tizenhárom nyelven beszélnek. Mondom, ha tényleg vóna cserélni valód; elcserélhetné, mer levágni jó ez, emeld csak meg, olyan nehéz, mint a sár.

Agnes megemelte a kosarat és félretolta a kendőt a kakasról:

— Hisz pedig olyan gyönyörű szép piros taraja van, oszt mégse szívelik a tyúkok?

— Vagy ő nem szíveli a tyúkokat, én nem tom, mi leli, csakhogy a tyúkok körül sose szaladgál, hanem hun a ganédombot rugdossa szét, hun a kertbe száll be, pedig a szárnya el van vágva... csak a mérget eteti velem... Az András is délbe hazagyün: még mindig itt ez a kakas, mikor viszed má a háztul, ehen van, má megen a kiskapuig rugdosta a szemetet... Mert tudod, a szemétdombnak úgy köll állni, mint a skatulyának, má morog, ha egy szalmaszálát talál az udvaron. »Mikó viszed, mikó viszed...« — én nem akkor teszem ki a lábam, amikor magamat gondolom,

mint te is, hogy fogod magad, oszt már a frontba, hogy az Isten sülyessze el azt a frontot. Mert mióta begyűttek a partizánok, a front az istene, a templomnak tájára se néz. Vín korára bolondult meg, nem is tudom, mit szólnak, az öreg pap egyszer félrehil, aszongya: Etel lelkem, nem tunnád azt az Andrást leszoktatni arról a frontról? Eddig olyan szépen járt a templomba, most egyszer se látom ott... Csak röstelkedik, pironkodik miatta az ember... Valahunnan hazahorgya azokat az istenverte nagy könyveket, oszt féléccakákat égeti a petróljomot, hogy mit olvashat belőlük? ... Biztosan ezeket a cudarságokat, amiket máma végbevisznek... oszt még nekem is elkezd magyarázgatni. — Ne magyarázz te énnekem, ha meg tudtam vénülni könyvek nélkül, eztán is megélek anélkül biztosan... De a Vince András nélkül egy gyűlés el nem múlhat, két hétig beteg, ha nem hallgassá meg, mit mondanak azok az istentagadók. Aszongyák: beül az első sorba, fölteszi a pápaszemét oszt nézi a programlót, úgy hallgatja, mint Krisztus beszégyét valami apostol. Egy este meg képzelt mivel állított haza: sénizik, himel-hámol, eccé csak aszongya: mit szóná asszony, ha belépnénk mink is a szövetkezetbe?! De! ám erre én is olyan patáliát csaptam, alighanem elment a kedve a szövetkezetbe menéstül. Gondolom, rávezetik ott a frontban, hogy nézze András bácsi, jobb ha otthagyja, a sajátyát és más kapcája lesz. Mer az olyan vén bolond, hogy mindenre rááll... Jajj, de hová is beszélek má. Külgy Ágnesem, mer így a te levesed nem föl meg.

— Ugyan hová siecc, ülj csak le — nyomta vissza Ágnes a fölemelkedő kis asszonykát a konyhaszékre. Hisz még ő szóhoz sem jutott, jaj pedig mennyi panaszkodni valója van neki is, és most éppen felengedett a szíve az előbbi keserűségtől a más panasza után.

— Az még csak hagyján, Etelem. A te urad, bár otthon elvégezelődik a ház körül, ha aztán el is csavarog. De az én Gyurámba, hogy mi szállt, azt a jó ég tuggya. Csak rúgd-föld-hagyd-ott módjára csinál mindent. Alig nyílik ki a szeme, odaveti a lónak a szárat, már nincs is itthon. Hogy a tied frontbajáró... de ez mén a kocsmába, hogy az a süstörgős ménkü csapna ábba a kocsmába. Ma-holnap meztelen jár, de nincs mit tenni, még meghal, ha nem ihat. Itthon meg, a földön meg, a gaz vet föl mindent. Nézz be az ólba: egy gané a disznók alja. Fölfeszegetik a téglát, mert nem képes megdrótozni őket. Utóvégre én sem győzők mindent. De ha öröltetni kell, — ott van a bolond, morzsolj, vidd is a malomba, én majd a sarkon eregetem le a torkomon a pálinkát. A szár még mindig kint van, ott rohad meg, vagy valaki ellopja, dehogy behordaná... Isten őrizz, látod még azt a kiskaput sem képes megigazítani, úgy szégyenlem, ha gyün valaki, hát nem tud begyünni. Semmit no, semmit sem lát meg itthon és beszélhetsz neki... mint a falra hányt borsó.

A kruplit meghántolta, vizet öntött rá.

— De ez sem volt mindig ilyen, csak most ilyen, — mondta Ágnes tünődve, mély sóhajtás közben.

Mert Gyura, a férje, ez az örökké jókedélyű, bárányszeliőségű, de erős eltökéltségű, görbe fuvaros, valóban nem volt mindig ilyen. Éppen ellenkezője volt azoknak az embereknek, akiknek könnyelműségét ő is magára öltötte. Dolgozott ő annyit, mint a barom. De minek az, hehehe? Ugyan má, emberek... Mert, tuggyátok, mikor a gazdag Szilágyi meghalt, ki volt furva kétoldalt a koporsója, kigyugta két nagy kezit, kitartha: hát idenéztek emberek — semmit sem viszek magammal. Pedig tuggyátok mekkora gazdasága volt annak az embernek? Hehehe, most már se-

mekkora, mert a fiai elmuzsikálták még idejében, mert tudták, hogy az állam ül majd a közepibe... oszt, akarom mondani... tuggyátok, hogy élt az öreg? Megette vóna maga alul a ganét, ha nem lett volna bűdös! Így élt... Minek gyötörjem én magam? Tán, hogy eccé a rudat én is! a szövetezet felé fordítsam, mert úgy lesz emberek, én már látom, hogy mindenkinek ott kell kikötni. Látom én, emberek!... Nézzetek ide: én ezt a fityók pálinkát kifizetem, az enyém, azt csinálók vele, amit én akarok... megiszom! Hehehe, az az enyém, amit megeszek és megiszok. Nem igaz?... Hehehe, tudom én mibe spekulálnak, nagy rókák ezek, csak vigyázatok a szavamra. Majd, ha mindenki benne lesz a szövetezetbe, akkor egyszer csak aszongya az állam: hopp! Azt bizony, oszt minyájan az államé leszünk... Látom én, emberek, mibe sántikálnak, csak várni kell. De rúgja meg őket a kanördög, mink rossz, szeginy emberek a kártyájukba látunk. Hanem igyunk, hehehe! Ez a miénk! Hozzík kend még egyet, oszt jegyezze be a nagy könyvbé, majd kifizeti a zasszony, kedden, mért nálunk a nagyja pénzt ő kezeli. No, de azért én vagyok az úr a haznál, mert, ha én azt mondom: asszony fizess, akkor az asszony fizet.

Mosolyogtak a kocsmában lévők, egytől egyig ismerik a vén fuvarost. Mert mosolyogva beszél az öreg, lassan engedi a bajusza alól, huncut apró szemei villogása közben. Ráhagyják, hadd beszéljen az öreg, ő meg mondja kitartóan, egész napokon át, félig magának, félig mindenkinek.

Hogyne ismernék ezek itt az öreget, mikor a falu határán túl is hírt szerzett magának. Nem ma kezdte ő, nem mai gyerek, megtapogatott ő minden lehetőséget és végre a fuvarozásnál kötött ki, nem azért, mintha ez volna a legjövédelmzőbb, hanem már öregedni kezdett és beleúnt az élet kincsforrásának kutatásába. Végére, vett egy lovat és a lóval összefuvarozott két sovány holdacska a fertályosokban. Valahogy elégedetlen az öreg, nehezen tud beleenyugodni, hogy ez a két hold egész élete küzködésének eredménye, vagy hogy másvalami rágja a szíve gyökerét? Ki tudja, de valamiért iszik már majd egy esztendeje. Még jó, hogy néha maga is megmosolyogja avas, lecsüngő bajsza alatt ezt a furcsa, érthetetlen életet, mert másképp nehezebb volna. Lám, a nagy Balázs, hatalmas, erős ember, mégse tudott uralkodni magán, nagyon komolyan vette, hogy négy fia éhezik. Fölkötötte magát, de felesége még idejében észrevette és elvágta a kötelet. Affenéket, ki kell várni az élet végét! De a pálinkás butykos mellett könnyebb kivárni, hová lyukadunk ki.

A szövetezet?... Hát ez igazán nagy és komoly dolog, kétszer is rátömhet az ember a pipára, míg valamit kihámoz ebből a furcsaságból. Furcsaságok mindig voltak, de ilyen még sose, hogy minden egyes embert érdekeljen; nem is olyan kicsit, hanem nagyon is nyugtalanságba hozzon, mert itt már az enyémről a sajátomról van szó. Gyura bácsinak megvolt a saját véleménye a szövetezetről is, azért önmagát mégse tudta teljesen megnyugtatni, mert a saját két szemével látta, hogy elég keserves élet ez a fortélyos élet. Mozogni kellene valamőre, de aszondja Gyura bácsi, hogy amazon az oldalon is, a szövetezetiek oldalán, elég nehéz élet folyik. Ő pedig nem éppen olyan fejreesett, hogy ne hajlana a jobb és könnyebb felé. Az eddigi nagy próbálkozások után utolsóként még most erre a nagy próbára is ráállna... De ezeket a kételyeit, ezeket a vergődéseit, dehogymotyogta volna ki az embereknek, hisz tudta, hogy nagyrészüik még önála is elszántabban ragaszkodik a fertályokhoz. Az ő szívének is jobban esett, ha azt mondta, hogy nagyon közöskonyha-szag lengedez arról az oldalról.

És végül az asszony is valami . . . Hehehe, asszony, asszony. De megmutatom én, azért is megmutatom, hogy annál a háznál az lesz, amit én akarok.

— Hajja he, aggyik ke mégegyet, jegyezze be, az asszony majd elintézi! — a hangja kezdett erősödni, mikor már a hetedik fityókkal kérte, homloka kiveresedett és örökké huncut szeme a bizonytalanság és kifejezéstelenség révületébe merevedett.

A kisírt, kipanaszkodott lélek felengedett, s nyugalom simult a két öregedő asszony arcán. Megtörtént a kakas csere és elbúcsúztak egymástól. Etel könnyen kocogott tovább apró lábain, Ágnes pedig sebesen fogott a tűzgyújtáshoz, mert mindjárt tizenegy lesz és még fönt sincs az étel. Igaz, az a kis krupli hamar megfől.

De újból nyílt a kiskapu és ezt Ágnes már egy kis idegességgel vette tudomásul. Most háborgatják az embert mikor legjobban sietne. A léptekről már ki is találta, hogy ki az az új látogató. A szép Böskenék vannak ilyen sarokra hágó, kicsit férfiasan kemény léptei.

— Háborgatlak ugy-e, Ágnis? De megyek is már, én is éppen főzéshez készülök. Csak tudod mé jöttem? Ha vána itthon egy kis élesztőd. A Péter kelett palacsintára éhezett. Ha ráéhezik, akkor ám hipp-hopp, de már legyen is az asztalon! Nem öltözök most még a bótba, gondolom, hátha van neked.

Szép Böske a leghíresebb asszony a faluban. Közel jár már nagyon az ötvenhez, de sok menyecske nem húzza ki úgy magát, mint ő. Közepes nagyság, kicsit kezd gömbölyödni, azt mondja, hogy ő még a hideg víztől is húzik. Valóban a legszebb lány volt a faluban, de még ma is zavarba hozza a kialvófélben lévő, pihenni térő embereket. Olyan élesen és egészségesen kacag, mint egy új asszony. Mindig úgy jár, mint a boltosné: örökké vasalt kötényét olyan kackiás, szép, nagy csokorra köti meg a derekán, mint egy egyhetes menyecske. Mikor kacagása felcsilingel, szép kis fejét hátraveti, megvillantva fehér, még mindig ránctalan, karcsú nyakát. Az emberek furcsa dolgot beszélnek róla.

De a szép Böske nem is hederít a szóbeszédre. Tán még büszke is rá, de lehet is. Mégis azért . . . mégis legalább egy gyermeket adott volna neki az élet. Mostmár, különösen mostmár nagyon érzi, hogy hiányzik mellőle valaki. Sokszor olyan egyedül van, olyan egyedül . . . De mit csináljunk, az élet is csudálatosan nagy zsarnok, amit egyfelől mosolyogva nyújt, azt másfelől olyan rútul — visszaveszi.

Bizony, az ötven év, az ötven év. Szép Böske piros ajka is inkább áll már pletykára, mint csókra. Könnyebb az már, ha közeledik a vénség.

— Hogy is mondjam . . . minek vót itt az a boszorkány?

— Milyen boszorkány? — kérdezte vissza Ágnes. Hangjában már benne volt a tiltakozás.

— Hát a Maris ángyom.

— Ja! Hát nem a Maris volt itt, hanem az Etel, az alvégrül.

— Az? No, hogy az is mit meg nem enged az urának! Ha az én Péterem olyasmit csinálna, egy percig se marannák nála tovább.

— Hagy csinálják, az ő gondjuk.

— De nem érdekes, Ágnis? Ki volt eddig a legszentesebb a faluban, ha nem Vince András? Most meg . . . Még utoljára bíró lesz.

— Má' hallod, én nem szeretném, mert akkor én abba a minutumba venném a nyoszolyámat, oszt má mennék is! Mi vót a földosztáskor is? Megbolondult az én Péterem is, aszongya, írat. Má te nem is íratsz! Nem

sülne le a pofádrul a bőr máséba gazdálkodni? Mind azok a koszos, éh-
tetlen szegínyek, éhesek a máséra, hogy fulladjanak meg. Én aszondom:
nincs azon a földön istenáldása, amit úgy rabótak el erőszakkal ezek az
akasztófáralalók.

— Aggyisten, kik az akasztófáralalók, szép Böske, tán én? — állt
meg a konyhaajtóban Gyurka nagy hangon, ami nála szokatlan volt és
azt jelentette, hogy torkig van már pálinkával. — Szép Böske, nem én
vagyok a csúf meg az akasztófáralaló, hanem te, mert te több bünt el-
követté, mint együttvéve az egész falu. Az én házambú nem csinász
olyat. Itt nem pletykász a szép szád istenségit, hogy így a Gyura, úgy a
Gyura, ilyen akasztófáralaló, vagy olyan... mer iszik.

Képéből kikelve kiabált a megveszedett kis ember. Ki fudja, mért
haragudott erre az asszonyra, de valamiért igen haragudott.

— Álljon be a szád, hát nem szégyenled magad, beiszó, aztán föl-
fordítod a házat.

— Még én szégyeljem magam, nocsak nézzünk oda... Bacsó Gyura
tartott hetvenhét asszonyt a hites felesége mellett, vagy a szép Böske
hetvenhét férfit az esküdt ura mellett? Erre feleljetek!

Szép Böske felkapta az asztal sarkáról az élesztőt és kiosont. Jobb-
nak látta meglépni, mint egy részeg emberrel összeállni veszekedni.

— Idefigyelj, Böske!

— Ne ugass, nem látod, hogy elment má?

— No, ha elment, elment. Jobb is. Ide ez az asszony többet be ne
tegye a lábát. Megérttetted!?

— Jó, majd kiírom a kapura, hogy Böske be ne gyere, mer az öreg
Bacsó úgy berugott, hogy alig tud pislogni.

— A piszkos istenit... az én házam nem lesz cafrangok tanyája...
Itt úgy lesz, ahogy én akarom, vagy szétvágjuk a kenyeret, oszt egyi-
künknek istenálgya.

— Nagyon jó van, Bacsó, nagyon jó van, csak most fekügy le, mer
úgy nézöl ki, mint a Pilátus.

— Maj, ha akarok... Azt nem te mondod meg... aggy ide egy kis
savanyú uborkát... Nem lesz úgy, ne félj... mer már te nagyon sza-
badjára turkász mindenbe. Hun van a kisebbik káposztás dézsá?

— Megettem... Hun van? Ott eszi meg a fené a palláson, ott szá-
rad szét. Hogy jutott most épp eszibe a káposztásdézsá.

— A palláson?... Nem igaz az, Ágnis. Nincs az má a házba. Azt is
a Tera lányodnak adtad! Még meg nem döglök, innen egy szöget el nem
viz senki!

— Hogy csapjon a ménkű abba a dézsába, hogy hozom le és vágom
a pofád közé. Én adok innen ki valamit? Nem, te lopod a sajátodat, oszt
a sarkon leereszted a torkodon, hogy mé nem bünteti meg az isten az
ijen vacak embert! Ijen az, ha beiszik, előhossa az öregapja halálát is.

— Nincs igazad, Ágnis, hiába is lármázó...

— Nem te lármázó? Ó, hogy gyullanna meg a...

— Mátul kezdve máskép lesz itt minden... Tudd meg, hogy még a
szövetkezetbe is bemegyek.

— Ereggy, bánom is én, ha a pokolba is mész!

— Hát... úgy lesz... nem lesz itten... — lassan megrágtá és le-
nyelte az uborkát. Fáradtan fölemelkedett az asztaltól és elindult ki-
felé. Az udvarról visszaszólt:

— Köss valami ennivalót a kendőbe.

Hátraballagott az istállóhoz, a félszer alól kihúzta a kocsit, aztán felszerszámolta és befogta a vén Kesejt. Föltápáskodott az ülésre.

— Hozod má...? Gyere, nyisd a kaput...

Lassan zötyögött vele kifelé a kocsi. Mély sár volt az utakon. Két napja már, hogy elállt az eső, de a vastag felhők vonulása még mindig nem szűnt meg. Most is csakhogy meg nem csurran. A föld kifárad már, némán pihen minden röge. Olyan mozdulatlanúság mindenütt, mint komor ravatalon. Az elhagyott svábtanyák bedülve, összeroskadva, vagy lerombolva még zordabb hangulattal töltik meg a tájat. A tanyák körül a fákat elhordták, csak a romok látszanak. A föld háta, messze, ahol a lomhán úszó felhők sűrölik a szántásokat, tartja már a végtelenül hosszú, földbelapuló pirostetős szörnyeket, melyek tüskés talpú vasboga-raikkal mégjobban meggyötörni készülnek ezt a földet. Az új élet vérpiros gyümölcssei ezek az aprószemű homokon, melynek üdvösségében olyan nehezen tud hinni ez az árva, agyonkínzott nép. Könnyezni az örökre eltűnt svábtanyák helyét, pedig a sebek olyan hamar begyógyulnak s feledve lesz a baromi élet baromi kínjai. De az emberek komor hitetlenséggel tekintenek az értük integető, nekik épülő új igazság felé.

Bacsó, elhaladva a begyepesedő tanyák között, dűnnyögve csóválja fejét. — Nem jól van ez emberek! Nem szabad ezt megengedni! Ejnye... hát hány hajléktalan falusi szegény van, mé nem adták nekik oda ezeket a tanyákat? Kár ez emberek! Egyik helyen szétszedik, másutt összerakják, ilyen hiábavalóságot csinálni... Ejnye, ejnye...

Sírni kezd a szél a kopasz útszéli akácfákon, talán majd ez fölzagatja a felhőket, gondolja Bacsó s azzal lekuporodik a kocsiba. Próbál egyet szundítani. Még úgys messze vannak a fertályosok. — Majd el is adom én azt és veszek itt közelebb. Jaj, de kinek köll máma a föld, mindenki szabadulni szeretne túle. Meg mit is ér az a rossz tarackos? — tűnődik fanyar ízekkel a szájában s lassan elringatja a kocsit.

De alig aludt két düllőhosszat, máris fölébredt. Nem találta helyét, fejében a gondolat egyre csak motoszkált. A hűvös levegő már lehűtötte homlokát, visszatért régi motyogó, mókás kedélye.

— Hehehe, az asszonyka, azé jó ráijesztettem. Hadd zsörtölődjön, hadd egye a kezeszárát... jó van... deha most mondjuk bele megyek, mingyá aszongya a falu; no Bacsó is most bolondult meg! Mikor más kifelé igyekszik, ő akkó mén: bele. Ők ezt mongyák, de te Gyura azé gondold meg. Ez olyan dolog, hogy nem lehet csak úgy hübelebalázs módjára. A fene egye meg, de bár látná az ember, hogy mennek azok is ott valamire, hát egy percet se várnék. De így? ... Tuggya fene, magam se tudom... még tavaszig van idő megrágni... hehehe, az asszonyt meg egye a tüzes méreg, akkor szép az asszony, ha mérges... a szép Böske... de te édes hitesem... vének vagyunk, kivénülünk már mink mindenből... Ájde, Kesej, gyerünk!... Ugye, Kesej, mink a régít szoktuk meg. Nehéz már nekünk újra kezdeni... Vagy mit szólsz, Kesej, bírná te még kocogni a szövetkezet lovai mellett? Hee, nagyon lógós má a te fejed. Búsulsz, akár a gazdád, mi? sose búsulj, Kesej, sose búsulj, les már a te bőródre a sintér, meg én is hamarosan kihurcókodok a Potyó kertibe, ott majd kapok egy darab földet, amié majd nem föl a fejem, hogy mit csináljak vele. Hehehe, mozzatod ugye a füled, pedig ez így lesz. No hopp, itt is vagyunk.

Mikor lelépett a kocsiról, érezte, hogy egy kicsit még viszi a feje, de azért valahogy megpakolt. Visszafelé menet újból elszundikált és csak akkor ijedt fel, mikor a kocsi egy mély kátyúba zökkenve elakadt. Várt egy kicsit, hadd pihenjen egyet az a vén jószág, szegény párának nehéz lehet ez a vizes szár. A teljes kijózanodás rosszkedvűségével laposakat pislogott a kalapja alól a szürkületbe, amely egyre komorabban ködlött elő a horizonton.

— No gyerünk, Kesej, mer ránk esteledik — rántotta meg a ló száját és meglegyintette az ostorral.

Kesej jóakarátulag nekifeszült a hámnak, de a kocsi meg se moccan.

— Hallod hé, aló előre!

A ló csak megcsörgette szerszámait.

— Nézzünk oda... gyüü, Kesej! — Fölállt a szár tetején és a hasa alá csapott a lónak.

Kesej megugrott, mintha terhétől akarna megszabadulni; dereka meggömbült a nagy erőfeszítéstől, a kocsi felnyöszörgött, de nem mozdult előre.

— Sose vótál kötődő, mi van veled?... Nye, nyee, Kesej, nye! — vagdosta, de szegény csak topogott egy helyben. Prüszkölt, mintha csak mondta volna: nem birom.

Bacsót kezdte elönteni a melegség. Letápázkodott a kocsiról.

— Hát nem is csuda, agyig süllyedt a kerék... ilyen utat, csóválta a fejét. Főlegyenesedett, belegázolt a sárba és megpróbálta vezetni a lovat, de az hiába kapaszkodott neki minden erejével, nem indult.

— Ne kapkodj a fejed, mert ráteremtek.

A ló már nagyon riadozott, mert Bacsó türelmét veszítve bizony, ráráförmedt az oktalan jószágra. Rekedt hangján ordított, rángatta a zablát, szitkozódott. Hol az egyik oldalra csapott át, hol a másikra. Csupa sár volt már s a ló is toporzékolva csapta széjjel a sarat.

Mélyen és gyorsan lihegett már ember, állat egyaránt.

— Hej, hogy mé nem szakad le az a magas ég, annyit köll egy állattal bajlódni?!... Kesej, hát nem indítasz, az anyád keservit, hát nem mész? — ütötte orron öklével a megrémült jószágot, hogy azonnal el is kezdett szivarogni a vére.

Ellépett a lótól és kezeszárát végighúzta verejtékező homlokán, aztán megállt tehetetlenül, fáradt tekintetét hol a kocsira, hol a lóra aggatva.

Környeskorül csönd, sár és egyre sebesebben kúszó estliomály. Hiába hallgatódzott: semerről semmi nesz; nincs remény segítségre. A kocsi pedig egyre ülepszik a sárba.

— Nincs más hátra, le kell hánnom a szárat... magaddal truccótál te most Gyura! A ménkű üssön az életbe, ha má azt se tuggya az ember, mit csináljon.

Mégegyszer megpróbálta noszogatni a lovat, hátha kirántaná a kocsit a kátyúból, de bizony az csak állt ott, mint a megfeneklett nyomor a szegénysoron.

Elvesztette türelmét és szokatlan keserűség markolta meg a torkát. Örökké így élni, örökké csak küzdeni az utolsó lehetéig?! A semmiért?!... Szerteszét szálltak a kévék a sárba. Törődött is vele; most csak ölni tudna.

Kezébe fogta a gyepőlőt, az ostort és szelíden, egészen csöndesen szólt a lóra, szinte könyörögve — de véres szemével farkasszemet nézett a semmivel.

— No, Kesej.

Aztán még egyszer:

— No, Kesej.

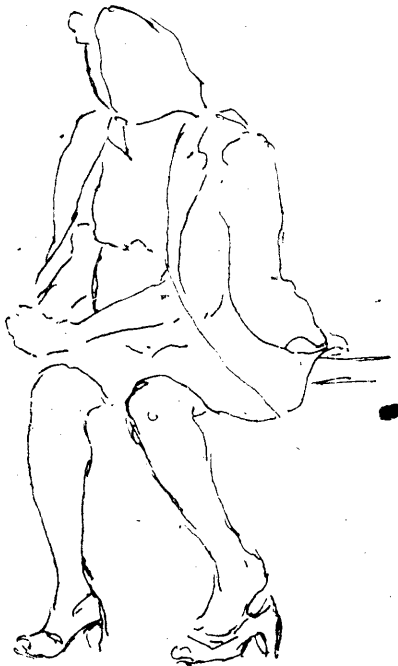
Harmadszor már búgott, mint a vihar.

— Még üresen se húzod?! Kívánod az ustort? Hát ne! A vén dög anyádat... úgy ütötte, mint a megtébolyodott. A ló kínjában felrugdossott a saroglyába, hánytavetette magát, mint akit nyárson sütnék. De a görbe kisémbertől dőlt a vihar míg egyszer csak ropogva kettétört a kocsirúd.

Bacsó György kintől és dühtől eltorzult arccal bögte a magasság felé:

— Hát nem igaz, hogy van isten az égben!

Akkor egyszerre végtelen nagy csönd lett. A homály a kocsigig settenkedett előre, szépen betakart mindent a földön. A bünt is, melyet a nyomorult élet szül, ez a fertályos, rossz kis élet, amely olyan küzdelmes és fekete, mint a feneketlen, őszi bácskai sár...

Becskei László (Topolya): Tanulmány

Júliusi tarlón

Im, itt vagyok, hol kerek a világ,
Hol kerek az ég és kerek a föld,
Itt, ahol mindent lát az, aki lát,
S oly átlátszó a vizsla nap előtt

Ő maga is, hogy lesüti szemét,
Ha egy-egy nem paraszti gondolat
Jut eszébe. Egyhangú itt, de szép:
Bámulok, s mint aki csak szavakat

Tud, tanulom, mi minek a neve;
Mi az, hogy búza, parasztlány, pipacs,
Mi az: boldogság, és mi: béke. De
Kitárt karom lehanyatlik: riaszt

A gúnyoros napraforgó-vigyor,
Távozz, távozz: — susog a tengeri,
Lesi a nap, meddig birom, s mikor
Mennék, szögeit talpamba veri

A tarló, botlom, s kikacag a lány,
De nem játék e kacaj, harag az,
Büntetés, vagy kiüzetés talán?
A föld gyanakvón kérdi: »Mit akarsz

Furcsa alak, bámészan heverő?
Hol a kaszád, az izmod, mosolyod?
Nem ismerlek.« Így beszél a mező,
És maga fölé hajol nagy, konok

Féltéssel. Védi tőlem kincseit.
Még így magány sohasem fáj nekem.
Visszamegyek a városba megint,
De találkozunk, föld. Összel. Fejem

Fedetlen lesz s mezítláb lépkedek
A kifordult barázdák közt. Magot
Szór majd a markom. Magadba veszed.
És jó leszek, gazdag leszek: adok.

És e gyönyörű szertartás után
Egymásranézünk: ember és a föld.
Enyém lesz a legnagyobb tudomány,
S én a tiéd, még a halál előtt.

1951, július 13.

Játék

Fanyar szavak füstjétől öblítsd szádat,
Tiszta hangok kellene, mint a levegő,
Csavarintsd meg csikorgó csigolyádat,
Hiszen: szénnel vont tréfás vonal a redő

Arcodon, nem szigorú kor rovása;
Nézd csak, két bácsika birkózik és nevet
Teli talicska mellett s víg inogása
Harmatos bajszuknak csiklandja versedet.

Hagyd, hogy a fény a szemeden hintázzék,
Kacaj kavicsként szétgurul, súlyt vesz a kő.
Legyen a ma nekünk is néha játék,
Hadd lássuk kicsit, milyen is lesz a jövő.

1950 július.

Bécskei László: Topolyai részlet

REMÉNYI JÓZSEF:

Mai amerikai irodalom

I.

André Gide elismeréssel adózott John Steinbecknek, az amerikai realiztikus regényírónak; Jean Paul Sartre lelkesedéssel hódolt Ernest Hemingwaynek és John Dos Passosnak, akik egy ideig az amerikai »avant garde« irodalmát képviselték. Egy németországi folyóiratban Tennessee Williamsról, az amerikai színműírőről olvastam elismerő cikket. Nyilvánvaló, hogy az amerikai szellemi élet képviselőit bizonyos európai körökben megbecsülik. Ugyanakkor azonban sok olyan vélemény íródik és hangzik el, amely kételkedő vagy tagadó értékelést jelent. Mindkét szempont megokolt. A materializmus idegességének ábrázolásában épügy, mint az elkápráztató technikai ügyesség stílárís megnyilatkozásában az irodalmi csepürágókon feltétlenül túlemelkedő képességről tanúskodik néhány amerikai író és költő. Többen, főként a poéták sorában, az érzékeny kifejezés varázslói; s nagyjában a prózaírókról, színműírókról s kritikusokról azt lehet mondani, hogy akár a művészi pozőszinteségével vagy az emberi őszinteség nyíltságával írnak, véleményüket a dolgok és események lehetőségéről és lehetetlenségéről nem rejtik véka alá. A szovjet-ellenes közhangulat ellenére, amelynek következménye a politikailag és hatóságilag megnyilatkozó gyanakvás a jeffersoni demokráciát legyalázókkal vagy aláásókkal kapcsolatban, a szabadság Amerikában még mindig valóság. Nem az üres szólamok villanása, (bár ebből is sok van), hanem az a fajtájú szólásszabadság, amely például William Faulkner, a Nobel díjas regényírót, nem akadályozta meg abban, hogy bírálatot mondjon mindazok felett, akik a tudatlanság vértetével és a durvaság hangjával próbálják igazolni amerikai mivoltukat. Az amerikai világnézet szerint a szabadság az egyéni és társadalmi felelősség erkölce. Kétségtelen, hogy ez az elv a kivételes lelkek esetében érvényesül a legmagasabb színvonalon. Viszont az amerikai szólásszabadságra rávilágít az a tény, hogy az újságok állandóan közlik az olvasók véleményét is, függetlenül attól, hogy mennyire okosak vagy badarak ezek a vélemények.

II.

Hadd emlékezzem meg elsősorban a mai amerikai költészetről. Európai múltamban alig hittem, hogy az amerikai lélek énekben szólaltatja meg sorsát, pedig már akkor tudhattam, hogy a modern európai költészet elképzelhetetlen Edgar Allan Poe és Walt Whitman hatása nélkül.

Igaz, hogy Poe olyik verse Mallarmé fordításában művésziiben hat, mint eredetiben, s igaz az is, hogy Whitman költészetében sok a demokratikus közhely. A »kamaszosnak« mondott, az »elgépiesített« amerikai vérmérséklet azonban ma ott tart, hogy az angol nyelvű világot a költészetben legalább is annyi gazdagsággal képviseli, mint Anglia maga. Nem akarok rátérni ennek a ténynek politikai, társadalmi és gazdasági okaira, mert erre e cikk terjedelme nem adna alkalmat. Egy nemrégiben megjelent tanulmány szerint (amelynek írója John Crowe Ransom, az ismert esztéta, költő és kritikus) az elmúlt ötven esztendő angol nyelvű s alighanem a jövőben is figyelmet keltő nagy vagy legalább is érdemes költői közt tíz az amerikai s nyolc az angol. Az utóbbiak közül kettő tulajdonképpen nem is angol, amennyiben William Butler Yeats ír és T. S. Eliot amerikai származású.

A mai amerikai költők jellemző tulajdonságai a következők:

1. Vannak, akik a rímelő hagyományokhoz ragaszkodnak Browning, Tennyson s egyéb angol költők nyomán, de szempontjaikban a modern kor érzékenységét sejtetik. Például Edwin Arlington Robinson, aki átmenetet jelent a tizenkilencedik századból a huszadik századba, s aki versportréival tűnt ki, »Richard Cory« nevű költeményében a sors tragikus váratlanságát s kiszámíthatatlanságát így írja meg:

Ha Richard Cory a városba ment,
bámulva néztük mi járdán állók.
Nem láttunk benne mást, csak gentlemant,
sors kegyeltjét, jó ruhában járó.

És persze mindig nyugodtan járt-kelt,
s ha szólott hozzánk, emberségesen
hatott ránk, ütőerünk vadul vert,
»jó reggelt« mondván, szinte fényesen.

És gazdag volt — királynál kincsesebb —
és jómodorú mindenfélekép.
Ki lehetett vón nála híresebb,
nem bántuk volna boldog életét.

Tovább dolgoztunk, vártuk a napot,
hústalan éltünk, átok hevített.
Egy éjjel Cory hazaballagott,
s otthon fejébe golyót repített.

Ez a tompított hang (amelyet, reméllem, a fordítás is érzékeltet) érezhető intenzitást közvetít. Az átmenet másik tehetséges megszemélyesítője Róbert Frost, a new-englandi bukolikus költő, aki idyllikus verseket ír, ám, az irónia hozzátartozik szemléletéhez. Talán nem helytelen, ha yankee Theokritosnak nevezem.

2. A huszadik század amerikai költészetének sajátossága a formák szétbontása, a szabad vers alkalmazása, a belső logikát hangoztató asszociáció korlátlan érvényesítése. Hart Crane, E. E. Cummings és Marianne Moore az így felfogott valóságnak s a valóság zürzavarának költői. A kritikusok egy része, teszem fel Max Eastman, homályossággal, érthetlenséggel vádolja őket s a vádnak van is némi alapja. Ők az üdvösség nélküli idők dalosai, a káosz cikázásának poétái. Hart Crane, akit szemé-

lyesen ismertem, mexikói útjáról visszajövet a tengerbe vetette magát; a halál sikerével keresett megoldást megoldhatatlan problémáira.

3. A »l'art pour l'art« árnyalat-érzékenységét Wallace Stevens metaforáiban észlelhetjük. Baudelaire, Laforgue, Mallarmé visszhangját halljuk költészetében, de korántsem egyéniségének mellőzésével. A szavak szellemességét szolgálja, a képzelet formai uralmát a tapasztalat formátlansága felett.

4. A társadalmi nyugtalanságnak, »a tömegek forradalmának«, hogy Ortega y Gasset nagyszerű könyvének címét idézzem, eszmei és propaganda jellegzetességeivel ugyancsak találkozunk az amerikai költészetben. A harmincas években a »baloldali« költők és írók sokat szerepeltek; újabban alig hallani róluk. Műveikben nem a humanizmus érzelmi, értelmi és erkölcsi világa fejeződött ki, (a haladó embernek ezt a szentháromságát visszautasították volna); hanem inkább a marxi dialektika verselő kezdetlegességgel, esetleg lármázó őszinteséggel vagy stratégiával.

5. Az »imagist« költők közül, szóval azoknak a sorában, akik a költői kép megváltoztathatatlan pontosságára törekedtek, Ezra Pound a legjelentékenyebb. Újabb verseiben Pound, aki egyébként a második világháborúban Mussolini szolgálatában állott a római rádión, s visszaérkezése óta irodalmi botrányok központjában volt, lelkenek zavaros láthatárát olyan versekbe vitte, amelyekből néha nehéz kihámozni az értelmet. Társadalmi és gazdasági nézeteiben »uzsoraellenes«. Csavart eszű költő, jóllehet hazugság-mentességét fitogtatja. Egy ideig hatása alatt állott a régi kínai költőknek, továbbá Propertiusnak, a római elégia költőnek s a Dante korabeli szicíliai póétáknak, akiket egyéniségének megfelelően átültetett angol nyelvre.

6. Az amerikai dél regionalista talajából fakadt Allen Tate és John Crowe korai költészete. Mindkét költő túlságosan az ész embere ahhoz, hogy művészi alkatukban a helyi szín földjén maradhattak volna. Tate sokszor az óda-költő pátozával ír, Ransom pedig rokokó finomsággal és mesterkéeltséggel.

7. Némiképpen a Hitler előtti Németország »Neue Sachlichkeit« hangjára emlékeztet William Carlos Williams, egy new-jerseyi orvos »tárgyilagos« költészete. Patterson gyárvárosáról írt versei, noha olykor olyan szürkek, mintha vér és ténfa helyett gyári füstöt használt volna a költő, fontos helyet töltenek be a mai amerikai Olympuson. Vannak mélyen emberséges hangú költeményei is, s plasztikus környezetrajzai.

8. Olyik költő a vallási megújódást éneкли. Ilyen esetben az érzesek inkább tudatosak, mint ösztönösek. Róbert Lowell, a bostoni költő, alkalomadtán eltalálja az evangéliumi vagy a prédikációs ritmust, amelynek legjobb példáját a »Sinners in the Hands of an Angry God« (»Bűnösök a haragos Isten kezében«) nevű verse. A katolikus költészet legnépszerűbb képviselője Thomas Marton, egy trappista szerzetes.

9. Hadd említsem Peter Vierecket, aki az erkölcsi és szellemi újjáéledés elvét vallja s a vers színét és zenéjét. Kulturált költő, s ugyanakkor hisz abban, hogy a költők ne csak egymásnak írjanak, hanem igyekezzenek a közönség szívéhez és értelméhez eljutni.

10. Vannak költők, akik az amerikai demokrácia politikai verselői; inkább rímelő vagy szabad versben zengő szónokokra emlékeztetnek, mint művészi értelemben vett teremtő erőkre.

III.

Ma bizony alig észlelhető az amerikai alkotásokban a »mennyei eszmény« s a »haladás elve«, amely a tizenkilencedik században, egy-két érdemleges eset kivételével, érzelgős vagy szavaló természetű munkákat eredményezett a költészetben épügy, mint a prózában és színpadon. Az amerikai prózának különbek a hagyományai a tragédiánál, drámánál vagy vígjátéknál. Európában ugyan ismerik Hawthorné és Howells regényeit és Bret Harte elbeszéléseit, ismerik Mark Twain humorját, de tiszem fel Herman Melvilléről alig tudnak, pedig Melville »Moby Dick« nevű tragikus távlatú regénye, lélektan és nyelv tekintetében, az angol nyelvű irodalom egyik hatalmas műve. A mult regényírói közül Stephen Craneről sem szabad megfeledkezni. Az amerikai regény realizmusa Crane műveivel kezdődött. Azóta — különösen Theodore Dreiser munkáin át — a nagyvilágnak módjában volt megismerkedni az amerikai realiztikus és naturalisztikus regényirodalommal, s az olyan írók, mint Sinclair Lewis, Sherwood Anderson, Scott Fitzgerald, Upton Sinclair, Thomas Wolfe, Ernest Hemingway, William Faulkner, Henry Miller, részben regényeikkel, részben elbeszéléseikkel, valóság-ábrázoló törekvésükkel, (bárha sokszor stilizált) megértették a nem-amerikai olvasókkal is mindazt, ami az »újvilág«-ban egyértelmű az erőszakkal, ravaszsággal, zülléssel, pénz-vágygal, izléstelenséggel, az anyagiasság dorbézolásával, a szexualitás visszaéléseivel, a képmutatással, a hívsággal, a babonával, a la bête humaine szörnyűségeivel. Többé-kevésbé Zolára emlékeztette ezek az írók rendszerint az átöröklés vagy a környezet elvét alkalmazták jellemzésükben. Ideáljuk — olyik kivétellel — nem a mügond, hanem a tárgyi élmény alanyi kihangsúlyozása, jóllehet objektivitásról beszélnek. Többen közülük Freud tanítványai; mások, újdonságra irányítva írásukat, technikai kísérletezésekkel (simultanizmus, surrealizmus) tértek el a hagyományos realiztikus módszertől. Munkáikból kiérződik az a meggyőződés, hogy a pragmatizmus filozófiája, amelyet először William James foglalt rendszerbe s amelynek halála óta John Dewey a legszámottevőbb propagálója, az amerikai élet ruganyosságát, a pillanat hasznavehetőségét igazolja. A fent felsorolt írók két nemzedéket képviselnek, de egyben egyetértenek: a magántulajdon országában, a standardizált sors keretében, meglátják és megírják a neurozis gyöngéd és lelketlen tüneteit. Legtöbbször didaktikus szándékkal írtak vagy írnak, a társadalmi kinövések megalázásával, a tűzön-vízen át érvényesülni akaró könyök-bölcsélet kigúnyolásával a tiszta lélek írónöje Willa Catler. A regényírókról szólva utalni kell arra is, hogy egy ideig olvasottak voltak a romantikus történelmi regények, s még ma is hihetetlenül népszerűek a »mystery story«-k, a detektív regények, s a cow-boy s egyéb »nyugati romantikát« ábrázoló, jórészt teljesen értéktelen, elbeszélő művek.

Az »időszerű« amerikai regényírók — Norman Mailer, John Hershey, James Jones, Irvin Shaw, Truman Capote, Merle Miller — irányadó principiumnak a második világháborút tekintik s a belőle eredő amerikai és egyetemes problémákat. Kifejezési modorukban nem szabadok, hanem szabadosok. Leggyakrabban az európai, középamerikai és ázsiai háborús élményekből merítik anyagukat. A párbeszéd »élethűek«, azaz a nyelv faragatlan, az érzelmeket a perc mohósága izgatja, a gondolatok nem nyitják ki a célok ajtaját. Gertrude Stein, az amerikai írónö, az első világháborút követő amerikai írói nemzedéket »lost generation«-nak (elvé-

szett nemzedéknek) nevezte. Vagy egy esztendővel azelőtt »After the lost generation« (Az elveszett nemzedék után) címmel az újabb regényírókkal foglalkozó kötet jelent meg, amelynek írója, John W. Aldridge, kijelenti, hogy az illúzió-mentes írók túlnőttek a Hemingway-generáción, amelynek szabad szája megdöbbenetette az erkölcsprédikátorokat; ezek az írók nem akarnak megdöbbeneni senkit, mert az élet önmagában véve éppen eléggé megdöbbenő. A nyers valóság elmondására törekednek. Megjegyzendő, hogy a háborús tárgykörön kívül, amelyből hiányzik a hagyományos hősiesség méltósága, az egyéni élet rendellenességeit ábrázolják; a homoszexualitás egyik témájuk. Bátran hozzányulnak az antiszemitizmus és a néger kérdés körságához, s ha nem is mindig bölcsen, de javítani-vágyó megokolással bonyolítják le a történetet. A két világháború közti időszakban egy Richard Wright nevű néger író tűnt fel; a néger Dreisernek nevezték. A néger kérdés megoldása lassú menetű ugyan, de már sokkal kevesebb az előítélet a yankee-amerikaiak körében, mint akár tíz esztendővel azelőtt is. Olyan a világ, hogy a tényektől a sikeresen önzők sem fordíthatják el fejüket, s nem kell lélekfűvárnak lenni annak a megállapításához, hogy az amerikai társadalom fejlődésében ezt a kérdést a jóhiszemű emberi természetnek megfelelően megoldják előbb-utóbb.

Amint említettem, az amerikai színdarabírók nem tekinthettek olyan színvonalas hagyományra, mint a regény- és novellaírók. A tizenkilencedik század amerikai színpadán a bohózat vagy a rémdráma érvényesült; ez a »szellem« jellemzi ma is Hollywoodot, de gyakori ostobasága ellenére sokkal furfangosabb módon. Olykor a hollywoodi film is ígér vagy ad művészi teljesítményt. A voltaképpeni amerikai színműírás Eugene O'Neill darabjaival kezdődött, aki Strindberg és Wedekind hatása alatt, de saját lelki alkataához s ízléséhez következetesen, megteremtette az amerikai expresszionista drámát. Elmer Rice, William Saroyan, Thornton Wilder, Clifford Odets, Maxwell Anderson, s más írók — hol kisebb, hol nagyobb tehetséggel — meghódították a newyorki Broadwayt, amely központja a jó színműíróknak épúgy, mint a színdarabírás panamistáinak. Tennessee Williams színdarabjai a neuraszténia dramatizált töredékei; hangjuk csiszolt, kompozíciójuk kissé széteső, hangulatuk az idegesség és érzelgősség változata. Nagy sikere volt Arthur Miller »Death of a salesman« (Egy ügynök halála) című darabjának, amelynek hatásos színpadi jelenetei elvitathatatlanok. Az üzleti sallangoktól elbódult hőse a darabnak példája annak az amerikai embertípusnak, amelyben erős a felelősségtudat családjával szemben, de értékelmélete a szentimentalizmuson kívül — csak az anyagi siker. Hanghordozása az ügynöké; lelke a szerencsétlen emberé. A darab társadalmi kritikája a kapitalizmus ellen irányul.

IV.

Az elmúlt esztendők egyik sokat vitatott szellemi mozgalma a kritika céljának és hatásának problémájával függ össze. A tizenkilencedik század amerikai kritikusai, akik közül erkölcsi szándékaikban és irodalmi integritásukban főként Emersont és Lowellt kell említeni, s esztétikai szándékaikban Poet, a szellem tisztaságát hangoztatták világnézetük alapján. De a kritika fontosságának tisztázása sosem érdekelte az amerikai *h o m o s c r i p t o r*-t annyira, mint az elmúlt három évtizedben. A huszadik század elején, Benedetto Croce hallgatva, az intuición és kifejezés terminológiájával dolgoztak az amerikai kritikusok, akik közül Joel

Elias Spingarn említendő. Később Nietzsche hatása jelentkezett H. L. Mencken írásaiban; majd a kritikai realizmus hívei szólaltak meg Van Wyck Brooks és Randolph Bourne tanulmányaiban. Marxi szempontok befolyásolták Waldo Frankot, Lewis Mumford pedig a »Geistesgeschichte« amerikai írója, bár a maga hangján s véleményével. Bernard de Voto és Howard Mumford Jones, alighanem a híres Viktorianus kritikusnak, Matthew Arnoldnak hatása alatt, a kultúra nevelő szempontjait helyezték egy színvonalra a kritika kötelességével. Erősen kihangsúlyozzák az amerikanizmust irodalmi viszonylatban. Van Wyck Brooks, aki fiatal éveiben szocialista volt, ugyancsak ezt a szempontot tette magáévá. S itt említendő T. S. Eliot, aki az ironia és bűnbánat sajátos vegyülete. Rendkívül lelkiismeretes író; *man of letters*, az irodalmi szellem embere. Kritikai írásaival új tekintéllyel ruházta fel a régi angol metafizikai költőket, például John Donne-t, s amellett programszerűen hangoztatja a tradíciók szükségességét a tradíciókat tagadó modern időkben. Kritikai-filológiai szemszögletről érdekes a »semantics« mozgalom, amelynek lényege a szavak és tárgyak közti viszony tisztázása. Ennek a nyelvi mozgalomnak megindítója Alfred Korzybski, egy lengyel tudós, aki amerikai polgár lett; C. K. Ogden és I. A. Richards, angol irodalomtörténészek és nyelvészek s Kenneth Burke, amerikai filozófus és nyelv-tudós (az utóbbi baloldali hajlamú) szintén sokat írtak erről a kérdéstről.

De a kritikai fogalmakon való rágódás elsősorban a »New Criticism« (Új kritika) nevű mozgalom sajátossága. Ebbe a mozgalomba tartoznak John Crowe Ransom, Cleanth Brooks, R. P. Blackmur, Austin Warren, Theodore Spencer, Morton D. Zabel, Lionel Trilling s mások. A legtöbben egyetemi vagy college-tanárok. Noha nem lehet közös nevezőre hozni elméletüket, egyben hasonlítanak egymásra; az *explication de texte* elvét vallják, a műalkotást, mint olyat, elemezik. Sajnos, bírálói érzékenységük sokszor úntató; újat alig mondanak, s amit mondanak, az új amerikai viszonylatban. Sokra értékeli Henry Jamest, az angol polgárrá vált kitűnő lélektani regényíró, aki Flaubert s egyéb tizenkilencedik századbeli nyugateurópai írókat ismertetett meg az amerikai olvasókkal. Az »új kritika« légkörébe tartozik Robert Penn Warren, aki az amerikai talajban gyökeredző regényeivel is elismerést szerzett. Az »új kritikát« megelőzően egy »új humanizmus« jelentkezett Amerika szellemi földjén. Irving Babbitt és Paul Elmer More szolgálták ezt az irányt, amelyet a puritan hagyományok intellektuális változatának lehetne nevezni. Lényege a romantizmus elvetése. Ma már alig kerülnek szóba. Szellemi frissesség szempontjából Amerika egyik legérdekesebb kritikusa Edmund Wilson. Nemcsak bírál, de írni is tud.

V.

A mai amerikai irodalom rövid összefoglalásából természetesen kénytelen voltam kirekeszteni egy csomó nevet s a nevekkal kapcsolatos irodalmi, politikai és szociológiai vonatkozásokat. Szerettem volna pár költőt idézni, ám így a tanulmány túlságosan kinyúlt volna. Amerika megtanítja az embert arra, hogy ne szenvedjen tériszonyban; viszont az ilyen kötött terjedelmű írás kiköveteli az amerikai terek megszőkítését. Egy bizonyos: az amerikai élet üteme s irodalma gyökerei és felszíne között olyan szervi kapocs van, amely — ha nem volna — megsemmisítené a teremtő szellem hivatásának felelősségét s olcsó játékká süllyesztené. Az

amerikai élet zajos; ilyen az amerikai irodalom is. Az amerikai társadalom az emberiség eddig legeredményesebb kísérletezése a demokráciával a szabad verseny világában; az amerikai irodalomban is sok a demokratikus elem. Ahol temérdek az ember, ott gyakori a magányosság is; az amerikai irodalom egyik tulajdonsága a lélek magányosságának ábrázolása. Ugyanakkor, ahol sok az ember, ott a gúny szinte szükségessé válik, mint az egyén védelme a tömeg-ágálással szemben; az amerikai irodalom szatirától áthatott megnyilatkozása az értelmi fölénynek, tisztességnek vagy hivalkodásnak. Ahol a civilizáció heterogén jellegű s még mindig a kialakulás jelenségeit mutatja, ott az irodalom is tükrözi ennek a sokféleségnek. Az amerikai irodalom idealizmusa és cinizmusa épp annyira vetülete a Zeitgeist-nek, mint a kimondott amerikai környezetnek; épp annyira hangja a mai ember egyetemes feladatainak, mint az amerikai polgár (s a szót nem használom az osztálykülönbség értelmében) helyi vagy nemzeti kötelezettségeinek. Az autók hazájában zárt hintók alig vannak, de vannak zárt lelkek; s a gépek hazájában vannak, akik gyalognak vagy szárnyalnak, s az utóbbiak nem éppen repülőgépen. Az amerikai irodalomban is számos a gyalogos, de néhányan szárnyalnak s azokról feltételezhető, hogy átrepülnek a mai kort az építő tartalmú jövő irányában.

Cleveland, Ohio, U. S. A.

Izakov Gyorgye rajza: Aknázó (az új ifjúsági vasútvonalról)

Hajnalig csöndben elsiratlak

Menj, könnyezz bozótos kertek alján,
Hol hideg a fű, s már nyomtalan.
Nem mondom én már többé soha:
Barikám, Aranyhalam...

Menj jószagú, rezedás kiskertemből,
Mert zúg, megfenyít a vén juhar:
Mitől lett gyűrött a szoknyád,
S blúzod csupa vadmuhar?...

Menj, botorkálj s riadozz az éjben.
Szertefoszlasz, mint köd, vagy álom...
Hajnalig csöndben elsiratlak,
S rezedám lekaszálok.

1951 július.

Visszahív az alkony

Mint koraórszi napon a nyarat
sirató, ioszló bikanyálak,
úgy integetnek az emlékek is
ringó ágain a fáknak.

S felsírnak néha — ha felétek járok, —
feszes húrjain a szélnek,
mert vágyaim a piroskendős
tanya szemében még élnek.

Forró nyárban, egy barackfa-sor mentén
hagytam ott minden vágyamat,
mikor alattuk a hűvös alkony
szomjas testünkre rászakadt.

Utána üres lélekkel kószáltam
a Járás fájdalmas csöndjében,
s rázmokogtak a kuszált nyárfák
a könnyező éj ölében.

Minden azt súgta ez éjjel: menj vissza,
így nélküle úgy sem tudsz élni...
De én csak mentem örültén,
új vágyakat keresgélni.

... Most, ha a rétparton járok, mindig
homlokomba szúr a fájdalom.
S újra csak ott keresem, lázas
fáradtsággal, a holnapom.

Oda üz minden: az éjjel s a nappal;
arra járnak velem az álmok,
hogy otthagyjak a vágyaimért
cserébe egy marék virágot.

IDŐ ÉS VALÓSÁG

„Vajdaságiak segítetek!...“

Horvátországi barátaim elküldték nekem az Eszéken megjelenő Magyar Néplap néhány számát. Különbözik nem jutottam volna hozzá, mert nálunk ez az újság nem kapható. De mondom, elküldték s én ezúton mondom köszönetet érte. Horvátország ide három óra kocsin, mert az ember csak átkel Bezdánál a Dunán s a hegyoldalban mosolygó házak, a kisköszegi szőlőhegyek már Horvátországból néznek ránk. Pénteki napon a hetipiac nálunk tele van baranyai emberekkel, mivel a gyümölcsöt itt könnyebben vélik értékesíteni, szóval mondom, közel vannak hozzánk, csaknem a szomszédban, mégis most már egy külön világban, s ha az ember találkozik velük, érdeklődéssel kérdezheti, hogy mi újság náluk arrafelé — Horvátországban?

A jugoszláviai magyarságnak több mint négyötöde a Vajdaságban él. Ha magyarokról van szó, mindenki erre a vidékre gondol. Ez a mi kulturális központunk; itt jelennek meg a magyar újságok, könyvek, itt van a ma már komoly művészi eredményeket felmutató magyar színház, itt vannak a magasabb fokú magyar iskolák, népünk vezető emberei is itt élnek a legnagyobb számban, szóval a jugoszláviai magyarság szellemi életének jövője minden bizonnyal itt fog majd kibontakozni.

Engem leginkább az ilyen baranyai gyümölcsöskocsik figyelmeztetnek, hogy élnek még magyarok az ország más részein is, akikkel talán törődniük kellene. A legtöbb magyar a Vajdaságon kívül a Horvát Népköztársaságban él. Kisköszegtől egészen Dárdáig népes falvakban, zárt közösségekben szorgalmas magyar parasztság dolgozik. Eszék körül négy szinmagyar falu: László, Kórógy, Haraszi és Rétfalu lakosságát még a középkorban telepítették s ez a magyarság kompaktabb egységeitől elszigetelt nép máig megőrizte ősi szokásait, hagyományait s az idősebb nemzedék a nyelvet is. Ha az erdői hegyekben járunk, egészen Dályáig találunk magyarokat, sőt a szlavóniai lankás vidéken túl Zágreb körül is. Egy bácskai kertészfaluból, Kupuszináról például emberöltők óta vándorolnak ki a magyarok Szlavóniába, ahol olcsóbb volt a föld, könnyebb az élet és a boldogulási lehetőség.

Egy-két évtized előtt a horvátországi magyarokkal éppúgy nem törődött senki, mint a Muraközben élő magyarsággal. Nem voltak lapjaik, nem voltak kultúregyesületeik, iskoláik is alig voltak. A horvátországi magyarok akkor már nem egy szinte természetes beolvadási folyamatnak voltak kitéve, mint az első világháború előtt, elnemzetlenedésüket az akkori hatóságok minden lehető módon sürgették is. A Monarchia idején a horvát katolikus egyházpolitika jelentette a legnagyobb veszélyt. Egész falvak magyarsága tért akkor át a magyarnyelvű református hitre. A kormány által fenntartott Julián-iskolák is a nemzetmentés céljából jöttek létre. De már tíz esztendővel ezelőtt tehetetlenül néztük a szórvány-

magyarság ritkulását, egész népi szigetek elnemzetlenítését a Dráva és a Száva vidékén.

A Kalangya 1940-es évfolyamában foglalkozott a szlavóniai magyarság fennmaradásának kérdésével és így írt: »A szlavóniai magyarság megmaradására nézve a tizenkettedik órában vagyunk. Az első nemzedék, mely ideköltözött, már kihalóban van, a második nemzedék, amely már itt született s ma 40—50 éves, még tud magyarul, de épp oly jól tud horvátul is, a harmadik nemzedék, mely nemsokára átveszi a szerepet, már jobban beszél horvátul, mint magyarul.«

»Nemrégem megkérdeztem egy szlavóniai magyar gazdát, hogy odahaza a család milyen nyelven beszél?«

— Hát kérem, itt a szobában magyarul, de odakint horvátul.

»Azt a ténnyt akarom benne felmutatni, hogy a szlavóniai magyaroknak a magyarsága már csak az élet ünnepi oldalát jelenti, de az életének mindennapi oldala már horvát.«

»Kérdeztem azután, hogy járatnak-e magyar újságot?«

— Járatom a Friss Újságot, de nem olvassa senki. Fel se bontjuk.

— Miért nem?

— Azért, mert én már nem látom olvasni, a fiaim pedig már nem tudnak magyarul olvasni.

»De azért ez az olvasni nemtudó, horvátul már jobban beszélő nemzedék is tudja, érzi és szenvedti azt, hogy ő magyar, s ha volna rá módja, még ma visszatelepülne Magyarországra.«

Ma, természetesen, már más a helyzet s a horvátországi magyarokkal együtt a szlavóniai magyarság is jobb helyzetbe került. Nemesak azért, mert a demokratikus államberendezés elismeri nemzetiségi jogait, hanem azért is, mert a felszabadulás után egy magyarok által jelentős számban lakott terület, Baranya is Horvátországhoz került. A lélekszám megnövekedésével felerősödött az ottani magyar népcsoport. A kultúregyesületek műkedvelői versenyén a baranyai falvak mellett, ha nem is kielégítő számban, de ott látjuk a szlavóniai magyarok egy-egy csoportját is. Mintha megindult volna a szellemi vércsere a Dráva két oldalán lakó magyarok életében. Kultúregyesületeik szövetségének Eszék a székhelye, ott futnak össze a horvátországi magyarok társadalmi és kulturális hálózatának szálai és egyetlen hetilapjuk is onnan próbálja felfogni a köztársaságban szétszórtan élő magyar nép kívánságának, panaszainak s egyáltalán munkás élete mindennapi megnyilatkozásának hangjait. Érthető az izgalmas érdeklődés, mellyel ezt a lapot a kezembe vettem.

Azt hiszem nemcsak én voltam úgy a Magyar Néplappal, hogy átugrottam azokat a cikkeket, melyek a nagyvilág eseményeit tárgyalták, mert azokat más lapokban már előbb olvastam, de bizonyára így van vele az újság minden olvasója. A horvátországi magyarokról szeretne az ember megtudni minél többet.

De amit ebből a kis újságból megtud, az édeskevés. Az eszéki Magyar Néplap nem hordja ki a problémákat. Már a nemzeti fennmaradás problémáit gondolom. Az ember csak sejti, hogy az az egyénhány ember, aki ott a kulturális ügyeket irányítja, kemény harcot folytat a káderekért. Pápa Józsefnek, a horvátországi magyar kultúrszövetség titkárának van egy panaszos cikke a tanítóképzőbe iratkozó ifjúsággal kapcsolatban s abban egy félmondat: »...részünkről már többször elhangzott a felhívás: Vajdaságiak segítsetek!«

Én mindent ezen a megindító felhíváson keresztül olvastam. Azt, hogy Kisköszegen operettet adtak elő; hogy Mióca Samu pionír miként

segített kis pajtásán; az orahovici Kovács István tudósítását a gyermek-üdülőről és azt, hogy az idén végzett gyermekgondozónók között négy magyar leány is van.

Vajdaságiak segítsetek! — szolt felém a kiáltás minden sorból, abból a felhívásból is, hogy: »Olvassuk és terjesszük a Magyar Néplapot, a HNK-i magyarság egyetlen hetilapját.« Én ebben sem tudtam a szokványos előfizetési felhívást látni csupán. Mert érzem: az a néhány horvátországi magyar vezetőember tudatában van, hogy tengernyi a munka, hogy évtizedek mulasztásait pár esztendő alatt nem lehet pótolni.

S Vajdaságból nehezen jó a segítség. Mekkora áldozattal járt, hogy a szabadkai magyar színház eljuthatott Eszékre! Hogy itteni sajtónknak sikerült-e kiépíteni egy eleven hálózatot a horvátországi szórvány-magyarsággal, kaphatók-e a magyar könyvek mindenütt, ahol magyarok élnek s egyáltalán bekapcsoltuk-e az itteni magyarság nagyobb, erősebb szellemi áramkörébe az ottani magyarokat, azokat, akik népük sorsával törődni akarnak, akik szívükön viselik a Dráva két partján élő magyarság jövőjét? — ezek a kérdések töltnak fel bennem s nem tudok rájuk feleletet találni.

Úgy érzem, rengeteg kérdés vár megoldásra. És a mi segítségünk nélkül nehezen boldogulhatnak az ottani magyarok. Az nem elég, hogy néprajzi csoportokat szervezünk s kirajzunk pár napra, hogy feljegyezzük a veszendő népi kincseket. Előadásokat kellene szerveznünk, kultúr-csoportokat kivinnünk, amelyek nemcsak tanítani és szórakoztatni mennének, hanem nyitott szemmel szét is néznének, hogy meglássák: hol a legsürgősebb a segítség?

Tavaly olvastam, hogy Tito marsall fogadta a vörösmarti termelőszövetkezet küldöttségét s rajtuk keresztül is megszívlelendő szavakat intézett a jugoszláviai magyarsághoz. Ez azt bizonyítja, hogy az ottani magyarságnak van egy erős, fejlődőképes, a bácskainál talán korszerűbb gondolkodású paraszti rétege, amelyet nemcsak érdemes, de kötelességünk is nemzeti kiélési formájában támogatnunk. Jól tudom, hogy a horvátországi néphatóságok minden tőlük telhetőt megtesznek annak érdekében, hogy az ottani magyar lakosság szabadon ápolhassa anyanyelvét és nemzeti kultúráját. De a közvetlen segítséget, a lelkes, cselekvő értelmiségi kádert nem adhatják meg a magyaroknak, mert értelmisége annak a vidéknek alig van. Az a néhány tanító és haladószellemű pap nem győzheti a munkát. S kérdés, dolgoznak-e?

Két elbeszélővel is találkoztam a Magyar Néplap hasábjain. Az egyiket Fáber Ilonának hívják, a másikat Faragó Árpádnak. Vajdasági lapokban még sohasem láttam a nevüket, pedig megérdemelnék, hogy teret engedjünk nekik. S egyáltalán: hívjuk meg lapjainkhoz mindazokat, akik bánni tudnak a tollal s akiknek a horvátországi magyar népről mondanivalójuk van. Az ő kis lapjuk nem érzékelteti a mozgalmat, az erőfeszítéseket, melyeket néhány ember tesz az ottani magyar nép kulturális felemelése érdekében. Mert hisszük, hogy ilyen mozgalom van. Kell, hogy legyen! A problémák feltárása a mi sajtónk dolga is. Lehetőségeink nagyobbak ehhez.

S végezetül: a köztársaságok, a tartományok államtestünk szerves részei. Ez a test egyszerre lélekláz és egyformán cselekszik. Vérkeringése utat tör a zsibbadt tagokba is. A néprajzi és közigazgatási határok nem az elzárkózást, az elszigetelődést, hanem ellenkezőleg: az egészségesebb, hatékonyabb, egyforma cél felé törő cselekvést szolgálják.

Magyar nemzeti kultúránk ápolása, fejlesztése és továbbvitele sem szorítkozhatik csupán a Vajdaságra. A horvátországi magyarok kiáltása: Vajdaságiak segítsetek! — ne csak a fülünkbe jusson el, hanem a szívünkbe is.

Helyszíni tárgyalás

A teremben a zaj hirtelen elült. Az emberek kinyújtott nyakkal, tágrameredt szemmel néznek a terem középső ajtaja felé, amelyen most bevonulnak a bíróság tagjai. A vádlottak elfoglalják helyüket és megkezdődik a helyszíni tárgyalás. Az ügyész felolvassa a vádiratot. Az első sorban egy feketeruhás, sovány parasztasszony ül, kihúzott derekával olyan, mintha karót nyelt volna. Zsebkendőjét szája elé tartva, szikkadt szemekkel néz az ügyészre. A vádlottak kicsit lehorgasztott fejfel ülnek; nem a félelem, inkább az illendőség látszik rajtuk. Az egyik ugyan keresztbeteszi a lábát s összekulcsolt kezével átfogja a térdét.

Hely: egy jugoszláviai magyar község; idő: 1951. augusztus vége. A tárgyalás szereplői, vagyis a vádlottak: a helyi népbizottság volt elnöke, titkára és az állami felvásárlás megbízottja. Továbbá a tanúk és a közönség.

A vádirat szerint a vádlottak visszaéltek hivatalos hatalmukkal és törvénytelen cselekedeteket követtek el. Már 49 napot vizsgálati fogóságban töltöttek, most szabadról védekeznek.

A bíróság elnöke bejelenti, hogy mivel a vádlottak és a tanúk csak magyar anyanyelvükön beszélnek, a Btk. 5. szakasza és a Tartományi Főbizottság statútumának 43. szakasza értelmében a bíróság a tárgyalást a vádlottak anyanyelvén, tehát magyarul folytatja le.

Mielőtt a tárgyalás megkezdődött, a közönség egy részénél olyan volt a hangulat, mint valami forradalmi népitételnél.

— Majd ellátják a bajukat! — mondta egy kicsi, kövér asszony, s a szeme szikrát szórt.

— Lesz akasztás! Mán stuccolják a fákat, — hunyorított egy magas, pocakos ember s hüvelykujjával kibökött az utcára, ahol csakugyan nyesték az eperfák ágait.

Mit követett el hát ez a három ember?

A kötelező búza-beszolgáltatáshoz hozzácsaptak ki-kinek fél százalékos s az így kapott búzát, 62 mázsát a tűzoltóknak adták. A házaknál való cséplés engedélyéért 25 dinárt fizetettek. Ebből az összegből 10 dinárt a Népfront, 15 dinárt a tűzoltóság kapott. A pálinkafőzésnél minden liter után 20 dinár illetéket szedtek be. Az így kapott összegből egy írógépet vettek a helyi népbizottságnak. Minden járlatlevél után tíz dinárt hajtottak be, ebből fizették a járlatlevél-kezelőt. A nagy pompával rendezett temetések megadóztatták. Ezt a pénzt is a tűzoltók kapták.

A vádlottak szegény parasztemberek voltak. Két év előtt kerültek a község élére, fizetésük 3 ezer dinár körül mozgott havonta. Felvonulnak a tanúk és lassan kibontakozik a helyzet.

A tűzoltóság szinte patriarkális intézmény a faluban. Nélküle évtizedek óta semmit se lehet elképzelni. Ha társadalmi megmozdulásról van szó, ha közmunkákat kell elvégezni, az mind a tűzoltóságon keresztül megy. A tűzoltóság a Népfrontnak is jelentős része.

Fizetett tűzoltó csak három van. A többi önkéntes. De azt a három tűzoltót fizetni kellett. Kenyeret kellett biztosítani nekik. Igaz, hogy több pénz folyt be, mint amennyi fizetése annak a három embernek volt, de azt elköltötték felszerelésre, tűzoltó versenyre, nem hiányzik egy krajcár sem. Búza is sok jött össze. Hatvankét mázsa. Pedig csak hét és fél

mázsára volt szükség a három tűzoltó ellátására. A többit szétosztották azok között, akiknek hiányuk volt. Az állami felvásárlás megbízottja adott egy utalványt a megszorultnak s elküldte a tűzoltókhoz, azok kiadták neki a búzát, azt a búzát aztán bevitte a raktárba, a pénzt újból befizette a tűzoltóknak. A hatvankét mázsa búzából nem hiányzott egy kilogramm se.

Az önkényesség, a törvényellenesség nyilvánvaló. De az is biztos, hogy a vádlottak nem haszonlesésből jártak el. Mi készítette őket mégis törvényellenes cselekedetre? Részint a régi időkből fennmaradt szokásjog, részint az, hogy nem volt költségvetési hitel erre meg arra. Feltalálták magukat.

— Olvasta a népbizottságokról szóló törvényt? — kérdezi a bíróság elnöke sorra a vádlottakat.

S azok egymás után rázzák a fejüket. Nem, azt ők nem olvasták. Ketten négy elemít végeztek, az egyik ötöt. Szegény parasztemberek voltak.

A védőbeszédék elhangzása után a bíróság a vádlottakat bűnösnek mondotta ki s az elsőrendű vádlottat 7, a másodrendűt 5, a harmadrendűt pedig 4 havi elzárásra ítélte.

A sovány, feketeruhás asszony leveszi szájáról a zsebkendőt és mosolygós arccal lép az elítéltekhez. Valamelyiknek a felesége. A tárgyalás közönsége lassan kinyomakodik az ajtókon.

A hangulat megváltozott, de a pocakos embert még körülfogják néhányan s bólogatnak neki, amikor azt mondja, hogy hát: Nem igazság!

De most már egyre hangosabban vitatkoznak vele s van, aki a szemébe mondja, hogy elfogult, hogy nem híve a szocialista rendszernek s csak azért acsarkodott annyira a vádlottak ellen, mert kommunisták.

— Bocsánat — retirál a pocakos — az igazi kommunista előtt én kalapot emelek. Mert, kérem, ez egy gyönyörű eszme. Az igazi kommunista az én szememben az, aki mindenkinek igazságot tesz. Nem nézi, hogy ez szegény vagy gazdag, vagy gy vót, mi vót. Ember — ember! Ez az én elvem.

Az ember eltűnődik. Forradalmi időkben nem ritka a népítélet. Akkor egy közös hangulat uralkodik. S az emberek felett ott röpköd az igazság szélleme. Itt azonban egységes hangulatról szó se lehet. Ez a volt kereskedő vagy micsoda, az ő szájaizeszerinti »népítülethez« csinált hangulatot. De nem a fölbujtatottak ítélkeztek, hanem a népbíróság. S ez nagy különbség. Forradalmi időkben a pocakossal nem sokat vitatkoztak volna. Most, hagyni kell, hadd beszéljen. Valaki úgyis az elevenjére tapintott, most aztán úgy dicséri a szocializmust, hogy az ő szájából azt egyenesen rossz hallgatni.

A hangulat elmúlik. A jó hangulat is, a rossz is. Az emberek megnyugszanak. Azok is, akik az imént még karóba húzták volna azt a hármat ott a vádlottak padján.

Melegen süt a nyári nap s az utcákon szorgalmasan nyesik a fákat, mert védekezni kell a hernyók ellen.

Emlékezés Szentelekyre

Bevallom, nem a baráti kegyelet érzése iratja velem ezeket a sorokat. Szenteleky Kornél már tizennyolc éve halott és ennyi idő alatt a kegyelet is sokat veszít őszinteségéből. Könyveit, írásait is régen forgattam már. De ebben a rekkenő augusztusi hőségben eszembejutnak zarándokutaink abba a nagy bácskai faluba s így eszembejut ő is. Mert ilyenkor,

augusztusban, Szenteleky halála évfordulóján mindig összeverődött egy lelkes kis társaság Szivácon: írók, újságírók, akiknek Szenteleky barátja és mestere volt. Az alkalomhoz illően sötét ruhába öltöztek, de hol volt már lelküknek »barna gyásza«? Vidámak voltak, tele tervekkel s örültek, hogy találkoztak egymással. Az írás ezen a tájon pusztába kiáltott szó maradt, az író hiába próbálta felfogni szavai visszhangját, a közöny mindent lefojtott, elborított. Legalább egymástól várták a biztatást, a bátorítást, a kritikát s ilyenkor, a sziváci temetőbe menet mindenről szót válthattak egymással, ami az irodalommal tartott kapcsolatot. Merész álmok, nagy elhatározások születtek ezeken a napokon. Voltak olyanok; akik itt ismerték fel igazi útjukat, voltak akik itt találták meg hangjukat, volt olyan, aki Szivácon tett fogadalmat arra nézve, hogy lemond a szabad versről és megpróbálja kötött formában kifejezni magát. S közben bort ittak és halpaprikást ebédeltek s borizú kántorhangján egyik társuk dalolni is kezdett a vendéglátó házigazda öreg harmóniuma fölött, míg egy csendesszavú elbeszélő bólogatva szívta szivarját s két népdal szünetében azzal fordult szomszédjához: — Te ismered Pannit, ugye? Elveszem feleségül.

Hát mondom, ilyen nagy és nemes elhatározások születtek Szivácon, a halott Szenteleky falujában. Nem képletesen gondolom, de csakugyan úgy volt, hogy a szelleme ott élt közöttünk s a túlfűtött hangulatban kinyitotta előttünk az irodalom kapuját, ahonnan széles távlatok nyíltak és mi nem féltünk elindulni a megvilágosodott célok felé.

Attól tartok, hogy némely prózai lelkületű olvasó mosolyra húzza most a száját, hogy én ennyire elragadtatom magam s tréfásan azt mondja: vajúdtak a hegyek... Olyan is lesz bizonyára, aki türelmetlenül összevonja a szemöldökét s bosszúsán dörmögi: vakargatják a polgári emlékeket. De csak egy kevés elnézést kérek és némi türelmet, aztán majd rendre rátérek mindenre, hogy mit jelentett nekünk Szenteleky, mit jelentett a vajdasági irodalom hosszú időkre s közben biztosíthatom az aggályoskodókat: nyugodtan alhatnak, nincs szándékomban a polgári irodalom hagyományait ébresztgetni ezzel a cikkel. Annál kevésbbé, mert ilyenek, sajnos, a mi vidékünkön nem voltak.

Volt azonban öt esztendő Szenteleky életében, közvetlenül a halála előtt, amikor ez a világot járt európeér megcsömörlött a dekadensektől éppúgy, mint a szürrealistáktól; Barbusse lapjába sem írt többé s a Nyugat éppoly hidegen hagyta, mint Egyiptom, ahol nemrég még oly elragadtatva járt és boldogan biztatta fáradt szamarát a Királyok völgyében: Hellu Haddam... Mert ez a világ kultúrájában oly otthonos falusi orvos egyszerre rádöbrent az igazságra, hogy az ember, ha író, a saját környezetében kell, hogy megtalálja önmagát. S mivel akkor már nemcsak író volt, hanem egy kis vajdasági magyar folyóiratnak a szerkesztője, tudatában volt annak is, hogy lehetnek írók itt a Vajdaságban s írhatják halomszámra a könyveket; ha alkotásaik nem erről a vidékről szólnak, nem ebben a talajban gyökereznek, ha nem az itteni emberek életéről adnak képet, — akkor az nem lesz vajdasági irodalom. Az író világa végtére mégis reális, kötött talajon épül, történetei meghatározott térben és időben játszódhatnak és éppen azzal kapják meg az élet hitelességét, hogy nem általánosak. Ahogyan a finn írótól nem várunk párisi szerelmi történetet, miképpen William Faulknerrel nem kívánjuk, hogy az amerikai vadon helyett a hortobágyi pusztára vezessen el bennünket, úgy a vajdasági írótól is a hazai táj s az itteni ember rajzát várja az olvasó éppúgy, mint az érdeklődő idegen.

Igaz, az ember mindenütt csak ember; az élet és a halál küzdelme a világ különféle részein élő emberek sorsában egyformán megvan. Vannak általános és örökérvényű emberi igazságok, emberi helyzetek, melyek az időben egyformán élnek. A kapa fölé görnyedő alak a kukoricatábla zöld erdejében, a magvető a fölészántott föld fekete árkaiban mindenütt és mindenki számára az örök parasztot mutatja. S mindenütt vannak szomorú és boldog emberek, erősek és gyengék, erőszakosak és megadóak; mindenütt vannak jók és rosszak, mert az emberi természetből eredő tulajdonságok minden változatukban megvannak a világ összes téerein élő emberekben.

Igen, az ember mindenütt csak ember, mindenütt az életért folytat küzdelmet, de nem minden országban, nem minden időben, nem minden társadalomban egyformán. Mert az ember se mindenütt egyforma. Nyelve, életmódja, helyzete, szokása, gyakran ruházata is mindenütt más és más. Reymont parasztjai is csak földművelők, Balzac és Móricz Zsigmond és Tolsztoj parasztjai is azok. Mégis nagy a különbség közöttük. Nemcsak abban, amit az egyén jelent minden társadalomban, hanem abban is, hogy a lengyel, a magyar, a francia és az orosz paraszt más égtájon, más időben és más viszonyok között élt.

Ez volt Szenteleky felismerése és élete hátralevő napjaiban ezt a hitét igyekezett elfogadtatni mindenkivel, akinek a magyar irodalomhoz ezen a vidéken némi köze volt. A helyi színeket, a helyi szellem felvilágosítását követelte egy új realizmus nevében s ez most, követelése növekvő időszerűségében, többnek látszik, mint lelkesítő, oktató, bátorító szerepe. Mert tulajdonképpen, amíg élt, nem is vezérnek tekintették, hanem inkább barátoknak, akinek szíve, könyvtára és vendégfogadó háza mindenki előtt nyitva állt. De hívó szavára nem mindenki hallgatott. S erről van szó, ez az éppen, amiről most, úgy érzem, már okvetlenül beszélni kell.

A vajdasági irodalmi mozgalom Szenteleky idejében nem volt egységes. Ő szerette volna egységessé tenni. De sajnos, hatóköre nem terjedt túl a Vajdasági Íráson, a Mi Irodalmunkon, illetve később a Kallangyán. Nemcsak a tekintélyes napilapok szálltak szembe mozgalmával, hanem egyes baloldali írók is. Az előbbieket a féltékenységen kívül kozmopolita világnézetük, az utóbbiakat merev gyanakvás zárta el Szenteleky mozgalmától. A kisebbségi politikában ugyanis akkoriban általánosító jelszavakat hangoztattak, osztatlan magyarságról beszéltek, Szenteleky viszont osztatlan irodalmat akart csinálni. Hogy más a politikai kizárólagosság és más az irodalmi egység, melyben politikai nézetei szabad fenntartásával mindenkinek helyet kellett volna kapni, azt akkoriban kevesen vették észre. Első nagy erőpróbája az »Akácok alatt« című antológia volt, de attól a proletárirók egy csoportja tüntetően elzárkózott azzal a megjegyzéssel, hogy »részvételükkel nem akarják a rothadt polgári irodalmat erősíteni«. Semmi se fájhatott úgy Szentelekynek, mint ez az elutasítás azok részéről, akikért annyit harcolt, akikkel együttértett, akiknek küzdelmeit oly rokonszenvvel kísérte. S megint csak neki volt igaza, amikor egy panaszos levelében erről a merev magatartásról így írt: »Őszintén szólva nem értem. L. elvi szempontját, hiszen az antológia nem készült polgári szellemben és a proletárirók nemcsak, hogy nem erősítették volna a polgári irodalmat, hanem éppen ellenkezőleg: erejük még sápadtabbá tehetné volna a »polgáriak« erőtlenységét«. Ugyanebben a levelében a francia kommunista Vaillant-Couturier könyvét kínálja fiatal barátjának, nem azért, hogy a francia avantgardista stílusával ismertesse meg tanítványát, hanem a könyv tartalmára

hívja fel figyelmét, mely egy proletárfiú kalandjairól szól a kapitalista igazságtalanságok között. Mert Szenteleky abban az időben Eluard-t, Aragont, Sillonét és az új oroszokat olvasta, azokat, akik emberi jogokért és társadalmi igazságtalanságok ellen küzdöttek, a »neue Sachlichkeiten« íróit, őket tartotta a jövő reménységeinek.

Akik elfordultak tőle, akik legnagyobb küzdelmében hagyták cserben, azoknak be kellett ismerniök a halála után, hogy az ő egységes irodalmat követelő koncepciója merőben más célú és más természetű volt, mint a politikusok egységes magyarság-elve. Ő csak író-t ismert, persze, vajdasági magyar író-t, emezek csak — magyar. A bötcsinálta honmentő politikusok a polgárokkal együtt mosolyogtak erőfeszítésein és becsapták, hitegették. Ezt legjobban Szenteleky levelei bizonyítják. Amíg élt, ki-kezdtek magyarságát, már tudniillik azt, hogy nem magyar, hanem szerb eredetű és görögkeleti vallású volt. Vezér ő csak a halála után lett, amikor már úgy érezték, senkinek sem árthat.

Tragikus sors volt az övé, s igazi megbecsülésben csak barátai és tanítványai részesítették. Aztán elfelejtették azok is. Mert az idő felejtet. Pedig nem volna szabad elfelednünk, legalább a tanításait nem, amelyek egy emberöltőnél hosszabb időre szólnak. S lesz-e igazán irodalom egy emberöltő alatt a vajdasági irodalom?...

Annyi hittel, annyi hévvel senki sem ébresztgette még a kókádó lelküket ezen a tájon, mint ő, hogy csak egy verséből idézzek pár sort, abból a verséből, mely a vajdasági irodalmi mozgalom-szélmalomharcát fejezte ki és mély hivatástudata inspirációjaként született:

Gyerünk hát, harcra! Rajta! Rajta!
Ily hízott malmot vajh ki látott?
Hiszen ez alszik, folyton hortyog,
Nem tudja mi a harc és átok.
A vitorlák is állnak régen,
Mereven állnak, mint a holtak,
Az idő, élet nekik semmi.
Sohasem lesznek, mindig voltak.
Hát döfj belé! Sohase sajnáld!
Hátha megindul lomha szárnya...
Hiszen még él, mint téli medve
És idehallszik hortyogása.
Törjünk rá gyorsan! Döfjük! Szúrjuk!
Mindannyian egyforma hévvel,
Talán egyszer mégis felébred
És elmúlik a hosszú éjjel.

Az ember nem érti, hogy ez a vers nem forrósította fel az olvasók véré-t, nem adott szárnyakat nekik s nem nyúltak a zsebükbe önfelédten, hogy megsegítsék ezt a merészalmú literátort, aki a semmiből akart itt mindenáron szellemi életet teremteni. Pedig nem sok hatása volt a versnek.

Csak az a kis csapat szavalta fáradhatatlanul, önnönmagát ösztökélve, amely ott gyülekezett ilyenkor augusztusban Szivácon, nem azért, hogy gyászoljon, hanem, hogy az életet és az ébredő szellemet ünnepelje a nehéz bácskai rögök felett. S azok, akiket meghagyott a halál egy időre még, s itt tartott a hűség, sokáig emlékezhetnek Szenteleky Kornélra. Legalább addig, amíg itt vajdasági magyar irodalomról lesz szó. Igaz, hogy az se nagy idő, mert az élet rövid, de a küzdelem hosszú és keserves.

HERCEG JÁNOS

Becskei László (Topolya): Koratavas a parkban

Im, közeleg . . .

Este van, a gyapjas-sötét,
im közeleg, surran, mint rémes,
messze-égövi állat,
elmordul, aztán csönd lesz . . .
csak a lombok szálldogálnak . . .

Fönt, mint mikor az avított,
rossz üst alól a Napot, ha nézed,
az ég lyukacsos bádoggján
így szüremlik át acélos
ikrája a kóbor fénynek . . .

Állok a kapuban. Az utca végén
egy villamosnyi-fény szalad,
sebtében csenget
és csilingje apró gyöngyei
fölfűződnek hosszú
kócára a csendnek . . .

KÁNTOR, OSZKÁR:

Janó bácsi

Pár évtizeddel ezelőtt még járták a falukat, a tanyákat a drótosok. Valahonnan a sebes Vág völgyéből, Trincsinia hegyeiről kerültek le az Alföldre. A háziasszonyok félretették a megrepedt cseréptálapokat, tányérokot és várták a drótosokat, ezeket a furcsabeszédű, kékszemű, szőkehajú legényeket. A házakban mindig akadt »reperálnyi« való. Néha hónapokig várták őket s azok megjelentek esőben, hófúvásban, rekkenő melegben egyaránt.

Elmult a gölöncsérek világa és elmaradtak a drótosok is. Most már csak némelyik faluban van ebből a fajtából, de ezek sem drótoznak, hanem ablakot reperálnak. Van vándorputtonyuk, de messzire nem mennek. A közeli falvakba látogatnak el. Öregek már ezek s helyükbe újak nem jönnek. Minek? Nem kell már a vándorüveges sem. Meg ha jönnének is, nem lehet. Nem engedik őket.

Janó is ilyen nyúlánk, kékszemű legény volt, mikor idekerült a faluba, Ferencjóska idejében. Időjártával Janóból Janó bácsi lett. Puttonyában csillogó táblákkal járta az utcákat, kiabálva: »Ablakooót csinániii, ablakooót«.

— Janó bácsi, aggyon egy kis gittet, csak egy csöppet — kérlelik az utca porában játszó vagy éppen saraskodó gyerekek, akik a »kukukk« nevezetű játékkal szórakoznak.

— Csak egy kis darabot aggyon — könyörögnek s egészen a kocsmáig kísérik. Mert a kocsmába mindig betér, hogy megigyon egy fityókával... A puttonyt nem viszi be. Minek azzal vesződni. A gyerekek meg csak erre várnak. Ilyenkor szabad a vásár és megdézsmálják a gittet. Aztán boldog visitással futnak zsákmányukkal, hogy összeveessenek rajta.

— Aztat a kis Jezuskááját — acsarog a gyerekek után. De jó üzletember nem csap lármát, mert a gyerekek sokszor szólnak neki, hogy itt meg itt betörött egy ablak. Ilyenkor nagy komolyan nézik a munkáját, no meg az is alkalom a gitt megdézsmálására. A kocsmába legénykorában szokott be az öreg. Nem azért, hogy igyon. Ebben az időben sűrűn jöttek a hozzá hasonló vándorlegények s itt a kocsmában mondták el az otthoni híreket. Azóta már csak megszokásból jár a kocsmába, no meg az ital kedvéért is. Így ő is a falu alkoholistái közé tartozik. Bepityókázva nem eadszer elesett a sárban, de csudák-csudájára, az üvegek sértetlenek maradtak. A kocsmárossal jóbarátságban kell lennie, mert itt törnek legtöbb ablakot a duhaj legények, Janó bácsi legnagyobb örömére.

Nem volt ő drága mester. A szegényebbeknél megelegetett egy tányér levessel meg krumplipaprikással, vagy, ha akadt a háznál egy pár elnyűtt bocskor, akkor az is jó volt neki. Ilyenkor így beszélt:

— Nem köll mind píz fizetni. Adnyi jó ebéd ozt meglenni.

A kocsmában a reperálás egy részét leitta, de törtek annyit a legények, pénzhez is jutott, ami azért kellett, hogy üveget vegyen. Így múlt

tak az évek. Langyos tavaszra forró nyár és a nyárra ködös, nyirkos őszi napok. Janó nemigen változott. Járt a falut s már messziről lehetett hallani hangját: — ablakooót csinyánii, ablakooót.

A szomszéd faluba csak ritkán ment át, de a tiszántúli kisfaluba csak minden éves ünnepkor. Itt ilyenkor törtek a legények. Szegények lakták ezt a falut és a legények csak nagy ünnepkor törtek ablakot.

Mikor vitte a komp, sokszor a Tiszán felejtette szemét s hízta a lusta vizet. Meg is kérdezte tőle a révész:

— Mit néz ke Janó bácsi a vízen?

— Hát csak nizek... nizek eztet, víz milyen lassan fojni.

Bizonyára a sebes Vágra gondolt, a zöld hegyekre és a bús nótájú testvérekre, de beszélni sohasem beszélt ezekről. Nagyon a lelke mélyén őrizhette emlékeit. Fiatalkorában sokszor elfogta a honvágy s már menni is akart, de mindig akadt reperálnyi való.

— No még eztet megcsinyálni Janó, oszt menni a nagy hegyekbe. — mondogatta, de maradt. Maradt Janó is, meg maradt Janó bácsi is. Ide-nőtt a faluhoz. Nem nősült meg soha. Hogy nem, kapott lányt? Hát az még lett volna. Jó is, meg hozzá való is. De hát úgy számította, hogy egyszer hazamegy. Később meg eljárt az idő felette s így agglegény maradt.

Kemény tél volt. A távoli hegyek felől telthasú felhők jöttek, de nem akart esni. A felhők nem bírták elengedni a milliányi kis hópelyheket. A sár csonttá fagyott s az ablaküvegeken cifra jégvirágok virítottak. A keményekből csakúgy dőlt a füst. Erősen fűtöttek a bányakemencékben.

— Ilyen vastag jég sem volt tíz esztendeje — mondták a léket vágó halászok.

A rádió havazást jelentett, de csak nem akart esni.

Janó bácsi ilyenkor sem pihent. Most a »tunnansó« oldalon fekvő faluba ment. Nagyböggő-temetés után volt és biztos akad a falu kocsmájában munka. A jégen átkelve egyenesen a faluba, a kocsmába tartott. A kocsmáros éppen a székeket javította. Az egyik ablakon kenderpokróc libegett.

— Júnapot — köszönt az öreg s a szeme mindjárt megakadt a pokrócon.

— Aggyisten — fogadta mogorván a kocsmáros. Látta, hogy az öreg észrevette a reperálnyi valót.

— No, jókó gyütt ke. Az istenit ezeknek a legényeknek! Törni azt tunnak, de fizetni azt nem, a kezük... — s belefult a káromkodásba. — Betörtek egyet a gangba is — mondta odavetőleg s folytatta a székek javítását.

— Janó megreperálnyi mind, oszt lennyi jó — fogott hozzá az öreg a munkához.

A kocsmáros adott neki pálinkát egy fityókával. Az öreg már aztán maga kért. Mire elkészült, majdnem bepityókázott. Elszámoltak. A pálinkát is beszámították, csak az elsőt nem. Az volt a ráadás.

Most fogta a puttonyát és elindult az utcákon.

— Ablakooót csinyánii, ablakooót — eresztette meg a hangját.

A házakhoz nemigen hívták be. Délig csak egy helyen volt s ott csak ebédet fogadott el meg egy kis szalonnát.

Mikor a faluházából kiszólt a kisbíró, aki egyben a póstás is volt, hogy jöjjön be, mert a jegyző úr az éccaka mulatott a barátjaival és betörtek egy ablakot.

*A falu legtekintélyesebb háza volt a »kössígháza«. Az épület szűk folyosóján végighaladva bekopogott a jegyző úr irodájának ajtaján Janó bácsi.

— Lehet — szolt ki egy fáradt, fásult hang.

— Júnapot jegyző úr — köszönt nagyott az öreg. A jegyző a kályhánál állt. Középtermetű, kissé hízásnak induló ember. Szemében a tegnapest mámorea ült. A köszönést nem fogadta, hanem így szolt:

— Csináld meg, Janó, az ablakomat, mert betört. De előbb talán igyunk egy kis pálinkát — s öntött magának is meg az öregnek. Janó bácsi nem sértődött meg, hogy letegezte a jegyző. Különbén a jegyző mindenkit tegezett a faluban. Egyhajtásra kiitták a pálinkát s a jegyző újra töltött. A szobát betöltötte a pálinka és friss gitt illata. Az üveg-vágó meg sercege szaladt végig az üvegen. Közben ittak:

— Igyá öreg. Tudom, hogy szereted — szolt a néha szabadkozónak. Így iszogattak, míg a mester ujjaitól maszatos üveg bent csillogot a helyén. Jött a »mennyivel tartozom« kérdés. Fizetett a jegyző s Janó bácsi nagy jócukát köszönve kibotorkált.

Kinn a falu felett bőgve rohantak egymásra a szelek. Kegyetlenül beletéptek a szalmakazlakba, nádfódelekbe s szétszórtak egy-egy maroknyi nádat az útra. A vadludak sivalkodva húztak valamerre. Janó bácsi dülöngélve ment a Tisza felé. A tiszaparti fűzfák mezíten ágait csavargatták a szelek. Végigrohantak a jégen és felborzolták a halászok-vágta lék vizét.

Janó bácsi küszködött a széllel. A gátrót majdhogy letaszította. A fák alatt a halott levelek csörögtek, mint leláncolt szellemek bilincsei. Az öreg átvergődött az erdön és leért a jégpáncélba öltözött folyóhoz. Körülnézett. Részeg szemei előtt ismeretlennek tűnt a táj. Tán eltévedt? Egy ideig így álldogált, mert tájékozódni akart. Homlokáról csorgott a veríték. Sietve letörölte, de újra előtört. Most adta ki a pálinka a mérget. Sokáig nem gondolkozhatott, mert még megfagy ebben a rusnya éccakában. Elindult. Puttonyában megzörrentek az üvegek, amint lebotorokált a jégre. Ment arra, amerre a túlsó oldalt sejtette... Nem sokat látott. Előtte az éj sötét függönyét lebegtette a szél.

A kompnál lévő vityillóban ketten ültek a vörösen izzó dobkályhánál. A révészek. Ők ilyenkor is itt vannak. Vágni kell a jeget a komp körül, hogy szét, ne szíjja a fagy a már amúgy is rozoga, korhadt alkotmányt.

— Tegyé' a tűzre, Mihály, mer' belénkfagy a szentlélek — szol az idősebbik.

Kinn fájdalmasan nyögtek a szelek. Ez volt az utolsó összecsapás.

— Fülejjik csak ke' Dávid bácsi. Mintha valaki kajátott vóna — szolt a fiatalabbik, aki rakni akart a tűzre.

— Nem jár erre a zördög se, de ki a fene is császkalna ebbe' az időbe' — nyugtatta meg a másikat és ledőlt a priccsre. A vályogfalon cifra táncot járt a tűz fénye. A szél hirtelen lecsendesedett.

— No aludhatunk, nem köll vágni a jeget. Megereszkedik — mondta a priccsen fekvő, amint hallotta, hogy elállt a szél.

Kinn nagy csendességgel hullni kezdett a hó. A Tisza hallgatott a jégzár alatt. A szelek visszakullogtak a nagy hegyek felé.

A faluba sokáig várták vissza Janó bácsit. Elolvadt a hó, de csak nem jött. Sokan mondták, hogy visszament a Vág völgyébe. Találgatták az emberek egy ideig, de aztán elfelejtették. A Tisza meg hallgatott. Olyan ő, mint egy pogány isten. Megköveteli az áldozatokat.

Lánykám

Lánykám szája piros hajnal
Fényes szemei táncos reggelek
Selyem tincsei
Harangozzák a delet

Síma vállai a barna délután
Hómlokán hal meg a fény.
Ha pillái lecsukódnak,
Már alszom, alszom, — én.

Sáfrány Imre: Dunapart

ŐRTÚZ FÉNYÉNÉL

Sarló-Kalapács

Tíz évvel ezelőt, 1941 augusztusában halt hősi halált Pap Pál, Jugoszlávia Kommunista Pártja Központi Vezetőségének tagja. A népfelkelést szervezte és irányította Dalmáciában, Sibenik közelében, amikor elfogták és kivégezték Mussolini faszia príbékjei.

Orvos-anhallgató korában, 1933 nyarán, egy barátjával gyalogszerre bejárta Olaszországot. Egy, a tanulmányútja során megtörtént eseményt idéz föl ez az írás.

A széles autóúton két kipirult arcú, világoshajú fiú menetelt. Keskeny sáv húzódott mögöttük, az olvadó aszfaltba nyomódott szöges bakancsuk nyoma. Vitázó kedvüket azonban az égető toszkánai nap sem ernyesztette és csak akkor vették észre, hogy a sárgás, sárgaszínű Arno folyó partjához értek, amikor ráléptek a merészen ívelő vasbeton hídra és megállította őket egy fantasztikus egyenruhába bujtatott valaki, aki öltözkük és hajszínük után idegeneket vélt tisztelni bennük.

— Turisti?, kérdezte statisztikai lappal kezében a díszsújtásos.

— No, vagabondi — vágta oda Pap Pál széles jókedvre derülve. Most egyszeriben döbrent rá, hogy lábában érzi a gyalogolás fáradalmát, de meg, hogy Pisa előtt, aznapi menetcéluk előtt állanak.

— Ilyen rubrikája is okvetlen kell, hogy legyen a statisztikájában, fordult Pistához. Sőt, ha már statisztikát vezetnek arról, hogy ki és mi közlekedik Mussolini autóútjain, akkor elegendő volna két rubrika is: automobili és vagabondi. Ez helyes, leegyszerűsített osztálytagozódás és megfelel az igazságnak is: autós urak és gyalogos proletárok.

Megálltak a híd közepén. Nadrágjukba túrték a menet közben kitűremlett inget és bakancsukról letopogták a port. Visszatekintettek a lankás hegyekre, ahol vékony sávokban kalászosok és szőlők váltogatták egymást. A hegyekből kavicsmedrekben kékvizű patakok csörgedeztek. Megannyi természetes öntözőcsatorna. Gazdagságot hirdetett a táj és a nyúlánk ciprusok, a platánok és az olajfák közül kivilágító házak villáknak tűntek, pedig csak keshedt paraszttanyák voltak, a szembetűző, maró napsugár tüntette el délábósan róluk a szegénység szürke színét.

— Csak így szabad országot járni, á la vagabondi, gyalog — mondta Pali, miközben fáradtan eresztette le hátizsákját. A turisti urak autójukból csak a fényt látják, ez az olasz nap pedig úgy süt, hogy tenyérrnyi árnyékot sem hagy. A búza csillogóan méregzöld, az ég olyan kék, mintha kékítőt csepegtetnének bele. Ha most leülnék festeni, csak kéket, pirosat, zöldet meg sárgát kennék a palettára és csak raknám egymás mellé a színeket jó vastagon. Nem kellene féltónusok, csak jókora, határozott színfoltok, hisz csakúgy hasítják a teret az egymásnak feszülő éles vonalak és színek.

Áthajoltak a korláton és nézték a folyót. Az erős folyam gyürte, fodrozta a hófehér híd és a parton álló kőházak tükörképét.

— Csupa felbontott szín, csupa fényjáték — mutatott le Pista a mélybe. Keskeny szája szélén ideges kis rángásokban jelentkezett a gu-nyos mosoly. — Csupa impresszionizmus.

— Jó, jó, semmi kifogásom az impresszionizmusod ellen, csak azt akarom még mondani, hogy amióta itt járok, azt észlelem magamon, hogy nem mondatokban, de formákban kezdek gondolkodni.

— Szóval, azért álldogálunk a hídon, mert háromdimenziós gondolataid vannak és ezek most kikíváncsoznak a fejedből. De engem pillanatnyilag jobban érdekel egy bármilyen dimenziós vízcsap meg egy jó puhára tömött szalmazsák, hogy kinyújtózzam. És Pista könyökével ellökte magát a korláttól, de aztán megint visszaereszkedett, mert Pali mozdulatlan maradt, mintha belemerevedett volna gondolatba és tájba.

— Látod Pistukám, vagy hatszáz évvel ezelőtt élt erre felé Giotto. Igaz, még ma sem döntötték el, hogy a gyönyörűen primitív firenzei festészetet Giotto vagy az itteni Pizai Andrea indították-e el, de hol van már azóta a festészet, micsoda forradalmak rázták meg a kétdimenziós festészetet! Ellenben nézd meg ennek a büszkén új hídnak a vonalát. Miben sem különbözik a talán szintén hatszázéves firenzei Ponte Vecchio-tól, hacsak persze abban nem, hogy nincsenek rajta azok a madárdúc kis házacsok. De az ívelése, pillérei ugyanazt a formát tükrözik. Az építészetben évszázadok óta nem volt forradalom, csak a régit alakították, díszítették. Firenzében már Giotto korában kezdődött a kapitalizmus és a Ponte Vecchiot az akkori kalmárok és textilesek építették. Az építészet igazán új formáit, majd a szocialista forradalmak hozták meg. Persze nem hiszem, hogy a nagybetűs Grande Revolutionnak nyomban megszülik az új formákat is. Azok majd csak akkor jelentkeznek, ha már a forradalom átalakította a koponyákat, csak azután fognak forradalmian új háromdimenziós formákban gondolkodni az építésszek, a művészek is.

Pali beleizzadt a heves beszédbe és most már ő is jónak látta, ha befelé indulnak a városba, szálláskeresésre. Előbb a piacra mentek. Nem azért, hiszen mindketten szívesen festegették a nyüzsgő, színes olasz piazzákat, de mert napok óta uborkán és tejen éltek. Ez a keverék sem tudta elrontani fiatal gyomrukat.

Pistának két arca volt: a munkanélküliségben halódó újváros és a műemlékeiben élő óváros. Mindkettő vonzotta az érkező diákokat.

Nyomor virított napégette, vékony arcukon, de csupa mozgás voltak ezek az emberek. Az utcák mindig teltek, hullámszik a tömeg. Villannak a fekete szemek, megfordulnak, a fehér fogak kimosolyognak a gyors beszéd közben. Meztelen bambinok labdarúgómérkőzést rendeznek és a járókelők hátán puffan a rongylabda.

Milyen könnyű belépni ezeknek az embereknek az életébe. Szívesen nyitnak előttük ajtót és ott tartják őket éjszakára is, hogy megosszák velük a virágosra festett üres szobák egyetlen kényelmét, a dísztelen vaságyak szalmazsákját.

Most is taláalomra léptek be egy nyitott vasalt kapun. A sötét bejárattól csorba kőlépcsők vezettek a nyitva álló konyhába. Aszott öregember forgatta a kukoricadaráló mennyezetről lenyúló karját, azonban a morzsoló egyenletes zúgásába bentről, a szobából vidám hangok, kiáltások, nevetés vegyült. Heten ültek egymásba fordulva, arcuk szinte sűrűlt a másikét. Ujjukat mutogatták egymásnak és ordítottak vidáman, magafeledkezetten. Murrát játszottak; a hajósok, halászok kedvelt játékát, a szegényemberek szerencsejátékát, amihez kártya sem kell, csak az ember természetadta két keze, tíz uja.

Az öregember kiszáradt szájpadlásán gyöngyöző nyálcseppek futkároztak, amikor meghallotta, hogy lírát, néhány lírát kapnak, ha befogadják őket éjjeli szállásra. A néni pedig bőven öntötte kezükre a mosdóvizet és pergett a nyelve, hogy kiteregesse, de gyorsan, a család minden nyomorát. Csak egy kereső van most a családban, mert annak ott — mutatott az egyik murrázóra, akinek csak most látták, féltette gipszben volt — a feketeingesek összetörték a bordáit. Ennek már három hónapja, akkor volt a szövőmunkások sztrájkja, amit vérbefojtott a rendőrség. A borzasztó esemény érzete benne volt a néni hanghordozásában, mozdulataiban. Úgy csurgatta a bögréből kezükre a vizet, hogy kezehajlásából a lemondást a megsemmisülést lehetett volna megmintázni.

Később, amikor már az utcán jártak és nézgelődtek a városban, akkor sem tudtak szabadulni az előbbi képtől, az öreg olasz asszony fájdalmas arcát vélték látni az ósdi házak cikornyás falrepedéseiben is.

— Ezek lázadnak, de nem tudnak szervezkedni — sóhajtott Pali. A gyerekek már azt sem tudják, hogy apáik a szocializmusért harcoltak. Emlekszel, milyen elszomorító Siloné könyve a »Bor és kenyér«, amikor a kommunista harcok is csak ártatlan jelmondatokat kapirgál a falakra, még sarló-kalapácsot sem mer pingálni?

— Talán megint formákban gondolkodsz? — szúrta vissza Pista, aki a hidon folytatott beszélgetés óta hiába igyekezett, nem tudta elképzelni, milyen is lehet egy domborművű gondolat. Ne féltsd te az olaszokat, a sarló és a kalapács ott van a kezükben. Jó, kemény, nyers a fogásuk és ez meggyőzőbb minden jelvéynél. A jelvényeket művész készíti és elidealizálja a dolgokat. A szovjet bélyegeken is piszkafanyele van a sarlónak, a kovács kalapácsa meg olyan nyúlánk, akár a te műszered, amivel a klinikán dolgozol.

— Az osztályellentét, a gyűlölet ég az olasz proligyerek szívében és ezt nem lehet elfeledtetni. Prolik között nőttek föl, tudom. Együtt rúgtuk a labdát, együtt ettem velük a cukrozott vizeskenyeret, ugyanúgy verkedtem, mégis úrifickónak, a könyvelő úr fiának tartottak. A hatévesek is érzik, látják az osztálykülönbségeket, ezeket a gyerekeket sem félttem. Tudod, mekkorákat hazudtam akkoriban nekik, csak hogy egészen befogadjanak közibük? Meséltem nekik a bátyámról, aki Bécsben él és olyan gumicipőket fog küldeni futballcsapatunknak, hogy mindenki tizenkét métert ugorhat bennük. Ha nekem mesélt volna valaki, talán elhittem volna, de azok a szemembe nevettek. Ma is világosan előttem van, ahogy ott ülök a fűvön és a mezítlábas kis Balaton Karcsi ugrásokkal leméri a tizenkét métert, odajön hozzám és az orrom elé emeli a talpát: »Látod, ez a jó gumicipő és ez nem kopik el.« Érezteték velem, hogy ők mások, de mégis nagyon jó barátok voltunk. Ma sem tudok nélkülök élni, ma is csak közöttük vagyok szabadon, emberien otthon. Szívvel szeretem őket, az köt hozzájuk mindörökre.

Pali hallgatagon bólintott. Úgy érezte, hogy benne szilajabban gyökereznek a kommunizmus eszméi. Sokszor úgy törnek ki belőle, olyan szükségyszerűen, mint a vajúdo anya testéből a gyermek. Hányszor figyelte a szülőanyákat, ezt a lenyűgöző jelenetet az egyetem klinikáján és ilyenkor néha önmagától is megijedt, mert akkor döbönt rá erre a hasonlatra.

A hatalmas, majdnem teljesen üres dómtérre értek. Az égető napfényben minden aranyárgán csillogott, pedig fehér és fekete márványból épült a dóm, a baptiserium és a campanella is. a híres pizai ferdeto-

rony. Olyanok voltak, mint a pogány anya három életerős vidám lánya, akik asszonyabb asszonyok anyjuknál. A régi görög templomok oszlopsoraira emlékeztettek, de nem nyomta őket nehéz tetőszerkezet, karcsún nyúltak a magasba. Bizánci templomok voltak, de nyurga, könnyed oszlopsorok koronája övezte az épületeket és az arab világ csipkézett díszítése, amilyeneket egykoron talán az alhambrákon láttak és törtek le mintának a pisai hajósok és harcosok.

— Nem volna rossz valami Beatricevel találkozni, sóhajtott fel Pista, akit a templom illata kamaszkorára emlékeztetett, amikor a mise helyett inkább a lányokat nézte.

— Ilyen típusú nők tetszettek akkor a férfiaknak. Talán ilyen volt Dante Beatriceja is, mutatott Pali az egyik bronzajtó faragványaira. Tisztelet, az irónak, de füttyülök a szépségideáljára. Nagyon tömjénszagú, vagy még inkább kéniszagú a hölgy. Nézd, micsoda alaktalan borzalmas figurák ezek, mivé vált az ókor szelleme a tizedik században. Olyan szomorúak, gépiesek, merevek ezek a sorbaültetett angyalok, apostolok. Maga az úristen is megmerevedett, mintha a pokol félelme tükröződne arcán.

A kijárat kapuja megvigasztalta őket. Csupa virág, narancs és bábérlevél díszítette. Ot év század volt a két kapu között. Ez itt a pogánnyá váló barbár a tizenhatodik században készült, amikor a művész ismét felfedezte a természetet és az embert.

Felmásztak a ferde harangtorony csigalépcsőin. Alattuk terült el a mozgó város. A torony tövéből nyíló utcába éppen piroskendős halászok fordultak be. Ordító, mutogató gyerekhad kísérte őket, bele-bele kaptak a halasvödörkbe.

Paliban egy szempillantás alatt tetté érett a gondolat.

— Őrizd a bejáratot és jelezz, ha jön valaki — küldte le Pistát.

Elővette bugylibicskáját és gyakorlott mozdulattal vágta a sarlókalapácsos jelképet, az ellenálló, kemény, fehér márványkőbe. Aztán gondolt egyet és előkotort egy kis ceruzát, azzal folytatta a rajzolást. Éppen a lépcsőbejáratnál szemben pingált egy méteres átmérőjű sarlót, amikor Pista csendes füttyét hallotta. Meghúzta a kalapács vonalait is és indult lefelé. Emeletről emeletre ereszkedett és szakadatlanul járt a keze, már hallotta az érkezők lépteit, amikor zsebrevágta plajbászát.

Alig ért le, alig szorították meg egymás kezét, már hallották is a felfelé baktató köpcös kapitány és feleségének elképedt és csodálkozó kitöréseit. Nem bőszi kiáltozás volt, mert hihetlent láttak, nem akartak szemüknek hinni: kommunista jelvényt láttak Mussolini Olaszországában.

A két fiú befúrta magát az utca forgatagába. Csak jóval később, amikor csendes léptekkel haladtak már, szólalt meg Pali félig nevetve, félig szomorúan: — Kicsit barbárnak érzem magam, hogy ezt a gyönyörű márványtoronyt így bemázoltam, de azért igazat adok magamnak, mert ez a bácskai bugyi a renaissance vonalait véste a falba.

STEINITZ TIBOR

Nyugtalanság

Olyan éber a szem.
Áll komoly őrhelyen.
Oly erősek az ujjak,
Valami után nyúlnak.
Elrepülne a test.
A test keres, keres...
Gondolat, örök foglyom,
nem tudja, mihez fogjon.

A szájon szó suhan,
de hangtalan.
Valami kerget.
Ki tudja merre.
A vágy szívembe ront,
a nagy bolond.

Utca.
A fát a rügy befutja.
Az emberek
nem látják, mik rejlenek.
A tavasz és a rügy
csak költőnek ürügy,
senki sem látja meg.

Ha milicista lennék,
a szigorból engednék,
a közlekedést leállítanám,
és mondanám:
Állj!

Meghalt a halál,
és fut a rest tél,
testvér,
ez a rügy s a tavaszi rét
tiéd.

Sűr-forr a munka,
és meg nem únja.
Minden lohol, lohol,
hivatalos, komor
redő szánt homlokunkra...

Egy pillanatra én
a munkát csendre inteném,
habár
esetleg ez
nem is helyes.

És minden megmeredne
egy kurta percre.
Egy rövid, boldog csókba
a világ elomolna.
S akkor
a naptól
még kicsit tapogatózva,
mint ahogy nyílik a virág,
indulna halkán tovább.

Valaki friss rügyeket,
zöld diadaljeleket
tűzött fel minden ágra,
mint kopasz árbocfákra.

Valahol már a lányok
szedtek kora virágot,
s csicseregték, tavasz van,
ahogy jártak a parkban.

Majd felkapta a vad
szél az újszülött sugarat.
Meghallgatott egy halk dalt,
és aztán toványargalt.
Az égre felhőmászott,
akár pók nyújtott csápot,
befödte a világot.

Félek,
úgy markolom a féket,
ha nem szorítom jobban,
valami szerterobban.
Szétvetek
gátat, keretet,
bár tudom, nem lehet.

Igen,
kapaszkodnék, de hogy és miben?
Ej, ki választhat
kakast és hajnalt?
Csapdát ki állít, hurkot ki vet
a tavasznak, ha gyújt szívet?

(Fordította Ács Károly)

IPACS JÓZSEF:

Vásár után

(Elbeszélés)

Az estet meleg, üvegszínű pára bélelte ki. Még nem volt sötét. Szűrkellett. Valahol fenn a kékségben ezüst szálak úsztak. Őszbe hajlott az idő.

Boris nagyon boldog volt. Lecsorgatta a köcsögökről a vizet és ahogy szokta, ráborította őket a készítés fenyőléceire. Milyen szép is... sóhajtott, hogy bebámult a kerítés fölött a szőlősbe. Tekintete megpihent a dús fürtökön. Igazi jó termés. Áldott idő... És most maga sem tudta, de valahogy önmaga jutott eszébe. Picit elpirult, mert mintha boldog kis mozgolódást érzett volna a szíve alatt. Várandós volt... Másfél hónap — talán kettő... Milyen boldog is lesz János!...

Gondolatai az urára terelődtek. Sokat dolgozik. Most is kint van a kasznár főgyit túrja. Köll a píz. Itt a gyerek... a nádat is cserélni köll a tetőn, de nem is ez a baj. Erre számótak. Hanem a tennapi, az elég baj. Füstös beadta a számlát. Kimult szögény... Volt már vagy 19 esztendő. Lejárta a magáét. Most aztán, föltözhetik a malacot... pedig szép volt ott az almárium tetején. Egy pár garas abban is van. János majd hozzá csapja a többihez, de még akkó is köcsönt kő fölvennyi. Majd csak vesznek valami jó félét, valami szürkét. János a szürkét szereti. Beszél is már az egyik kupeccal... Ez nem tetszett Borisnak, nem szerette ezeket az embereket. Hamisak, betyár üzérkedők... Ebből élnek. Valami szorongás félét érzett mindig a közelükben. Mégis nem mert szólni Jánosnak. Még leheregné. Ez nagyon fájna. Eddig még nem kaptak össze...

Gondolataiból a kocsi zörgése rázza fel. Kaput! Kiáltotta János. Mivel Boris mozgása kissé elnehezedett az utóbbi hetekben, hát késett egy kissé.

Kaput, a mindenségit! Kiáltott újra, érződött hangján, hogy ingerült. Hogy kitárult a kapu, ráhúzott a lovakra és becsördített...

Tán a füleden ülsz, Borcsa? — vetette oda félvállról... Borisnak a szívébe nyilallott. János még nem nevezte így. Mennyire idegen a hangja. Milyen feldult. A szeme csupa láng...

Közben János már a kifogással bajlódott... Segíteni köll neki, látszik, hogy fáradt. Szépen köll most Jánossal bánni... Boris szó nélkül hozzá fogott. Máskor is csinálta már ezt.

Elmégy innen! hördült rá János, hogy észre vette. De János!... Hallgass! Erigy a dolgodra. Mit kuntárkodsz, tán bajt akarsz! Az utolsó szavakat már ordította. Erről egy kicsit meghökkent és valamivel csendesebben hozzá tette: nem látod, hogy a fakó, az istenségit, amit a sogortú kértem köcsön, egész nap kötődött, elszaggatta a hámat, rudat tört, hogy

az ördög vinné el... Még rúgott is... El is láttam a baját esküszöm! Dühödtt pillantást vetett a fakó hasa ajjára. Duzzadt csikok szántották keresztül-kasul, itt-ott vér követte nyomát. Nyomatékuul még egyet sercintett...

Boris most már értette, hogyne értette volna...

Vasárnap még sötétesen kocsira ültek. A városba hajtottak az őszi vásárra. Az úton János, a gondolatait szövögette. Volt mit szőnie, mert nem is olyan egyszerű dolog lovat venni. Különösen nem egy három holdasnak, földtúrónak ott a Törley-ek tövében. János 3 holdja oda rugott ki az uradalom földjéhez a laposban. A gondolatok malom módjára morszolgatták. Méregdrágák lettek a lovak az utolsó esztendőekben. Valamire való ló nemigen akad szegény embernek. A legjavát elviszi az állam katonának, a többit megveszik az uraságok. Tovább már nemigen akart gondolni. Minek? Ez már régi nóta. Azért megcsillant egy kis remény. Háttha?... Itt ül mellette Gergő Pali a kupec, ismeri ez jó a vásárokat, de a lovakat is. Azt is mondta tud egyet... kancát... csak az a baj nehezen adja fejit eladásra a gazdája. Sokat kér. Majd alkudnak... Azt a kis cenzár pízta meg ne sajnálja az ember a kupectú, mer úgy forog a kerék, ha kenik...

Boris nem így gondolkodott. Ott ült a kocsi derékban, majd kirázta lelkét. Azért kitartott. Így csinálta ezt még a nagyanyja is, még az utolsó héten is kin vótt a fődön... Egy ideig míg sötét volt a csillagokat figyelte, aztán mikor megvilágosodott, a kupec hátáról le nem tudta venni a szemét.

— Furcsa kis ember — évődött magában. A sok menéstől meggörbült. — A kalap szinte vállaiba nyomta ravasz kis fejét. — Ez a görcs emberke akar nekünk lovat venni? János azt mondja ügyes, csavarintós az esze járása. Majd kiviláglik. Rögvest beleszól, ha rossz lovat akar rálőcsölni Jánosra. Boris lelkét ezek a gondolatok hánytorgatták, testéb a kocsi rázta. Mire beértek a városba, nagyon ingerlékeny lett. Nem is ment ki a vásárba. Ott maradt Verkáéknál, ahova bekötöttek. Igaz, nem is volt szándékában; még megnyomhatnák a sokaságban...

Délután öt óra felé jöttek vissza az emberek, pityókosan. A lovakat hab verte ki. Szánalmas állapotban voltak. Borisban láttukra felfordult a világ. Milyen lovat vehetett egy részeg ember? Mire szedhette rá az a sunyi Gergő Pali?... hasított belé az aggodalom. Úgy érezte, ha megszólal, mindjárt elsírja magát. Könnybe lábadó szemmel vizsgálgatta a piszkos habban fürdő kis szürkét, az új lovukat. Ez volna az?... Az a piszkos kis jószág? Ebbe ölték minden egészségüket? Egész biztos kötődik is... most persze húz, mint a güzü. Hogyne húzna, lehet, hogy a kupec titokban be is rugatta, már ezt így szokták eladáskor a kötődős lovakkal, hogy könnyebben gazdát cseréljenek... Töprengéseiből János hangja verte fel:

Teccik édes Borcsám!? És részeg esetlenségében nagyot húzott a szürke lucskos farára. Boris, mintha csak erre várt volna, kiszabadult belőle a szó. Így becsülted meg magad! Részegeskedsz, ahelyett, hogy megnézted volna jobban, hogy mihöz kötöd a szerencsédet!... János nem állhatta, rá kontrázott. Boris sem maradt el, kegyetlenül összezördültek...

Utána a férfiak újra lemelegedtek a bor mellett. Este lett az indulásból.

Sűrű lompos felhők takarták el az eget. Vaksötét volt. Boris meggyújtotta a viharost, de nem ült János mellé. Pokolian sistergett benne az indulat. Ő bizony nem ül mellé, inkább gyalog megy. Hát csak vitte a lámpást a kocsi előtt. Rettenő haragjában elfeledkezett, előre haladott állapotáról is. Egy darabig lépésben poroszkáltak. Dehogy a negyedik kilométer után sem akart kocsira ülni. Jánosból kirobbant a szitkozódás, a lovak füle közé csörrentett és elviharzott az éjszakában...

Borisra rászakadt a súlyos, fekete egyedüllet. A lámpa imbolygó fénye, az utat két oldalt közézfogó kukorica tarlok széleit nyaldosta. A csend siketen ülepedett mindenre. Borisra is ráterpeszkedett. A nagy indulat, ami majd szét feszítette, most, hogy egyedül maradt, furcsa szorongás-félében oldódott fel. Nem félt, nemigen szokott félni... Azért érezte, hogy mégsem mindegy.

Az eső is szemerkélni kezdett. Szitált. Hamar síkossá lett a keskeny gyalogút. Kicsit megszaporaázta lépteit. Jó volna beérni Jánost. Hátha mégis leáll és bevárja? Itt-ott most már meg is csúszott, de nem törődött vele. Az esővel keletkezett kis hát szél még segítette is. Kimelegedett. A hajlathoz közeledett, remélte, hogy itt bevárja János. Nem várta be. Alig kapaszkodott ki a hajlathoz, megdermedt. Mintha a szél elmosódott, rekedt, kísérteties hangot hozott volna utána. Miután másodszor is felhangzott, tisztán kivehette: V-á-r-j-o-n! Nem várlak én, ugrott fel a félelem Borisban. Mit tudom én, ki vagy? Körül világított és neki engedte lépteit. Jól meg szaporaázta, mégis alig haladt. Fenemög csúszott. Egyszer el is bukott. Felállt. Nekiilendült, de megdermedtek a lábai. Mintha közelebből hallotta volna, v-á-r-j-o-n! S mindjárt rá is duplázott, az ismeretlen, sokkal követelőbben, v-á-á-r-j-on!... Az elejét jól meghúzta. Jaj édes Jánosom! Nyögött fel Boris. Merre vagy? Az éjszaka komoran nyelte el a hangját. János nem volt sehhol...

Boris egy picit csusszantott, felemelte a lámpást, körül világított, most nem látott semmit. A sötétség félelmesen ásított körülötte. Újra neki iramodott. Hol a meleg, hol a hideg fogta meg. Tagjait zsibbadó reszketés járta át. Képzlődött. Furcsa torzon-borz alakot sejtett maga mögött. Eszébe jutottak a kislány korában mesélt úton-állók... Ez is ilyen lehet... Jaj, uram teremtem! Csak most segíts! Izzó hevülettel imádkozott. Összehadart mindent. Az eső ruháját, testét a verejték áztatta. Sokszor úgy érezte, hogy egy helyben topog és nehéz ólmok csüngenek a lábain.

Mié is félek én? — dacolt fel benne hirtelen egészséges, forró vére? Azért se! Átkos szitkokba csapott és leállt. Bátran vissza fordult. Vadul káromkodni kezdett. Végig emlegette a szenteket, majd rátért a földiekre, még Jánosra is, végezetül a kupecot, Gergő Palit sem hagyta ki, Ismét szusszantott. Nemsokára újra hörgött a háta mögött: V-á-r-j-o-n! Úgy tűnt, mintha hordóból jött volna. Már a laposban lehet — gondolta Boris a hang után.

Iszonyú félelem szállta meg. Utoléri! Biztos utoléri! Megragadja — Becepeli a kupok közé — Leteperi... Jaj édes, aranyos Jánosom! — Sírt fel kínos fájdalmában. Lábai úgy odaszegődtek a talajhoz, hogy mozdítani sem bírta őket. Pedig most menni kellene, szaladni, repülni... mégsem lehet, a félelem erősebb... Azután egy darabig szinte úgy érezte, hogy most már megy jókora lépésekkel, pedig csak helyben taposta a sa-

rat. Percekig tartott míg métereket elkecmergett. Mivel egy ideig szünetelt az ismeretlen hangja, valamennyire összeszedte magát. Így várta, hogy újra megszólaljon.

Ehelyett azonban a háta mögött mindjobban erősödő lódobogásra lett figyelmes. A felismerésre, hogy lovon jön és el sem futhat — ájulás környékezte. Teljesedjék, aminek teljesednie kell! — gondolta elveszve és bénultan megállt. Fogai összeverődtek, telt karja reszketett a lámpással, ahogy felemelte. Bele akart nézni, támadója szemébe. Emberi önérzetének utolsó nyilatkozata volt ez.

Várt. A puha feketeségből, sötét lovas vált ki. Mivel a ló a fénytől egy picit megtorpant, megbiztatta: Vá-á-ándor! — S megbökte sarkával a ló vékonyát...

Bőrüből mély sóhaj szakadt fel: Hát ez volt az? ...

A kései vásárjáró rá se hederített, elnyelte lovával együtt az éjszaka ...

János mégis csak megvárta hajnal felé a falu előtt. Szó nélkül melegen összehúzódtak az ülésen. észre sem vették, hogy a szürkület rájuk nevetett.

Sáfrány Imre: Tanulmányfej

Július a fák alatt

Szélcsönd. Egy-egy levél röpköd riadtan.
Nyakamra meggylé fröccsen, olyan, mint a vér.
Itt-ott kaszák villannak távolról ide,
az idő áll s tespedten vár a dél,
forró, hízelgő, nyári szőke dél...

A tanya úgy áll, mintegy alvó lélek,
rozzant ajtaján titokból van lakat.
Nehéz percek, a lélekzet is eláll,
de tán örökké tart a pillanat,
megállt az idő és áll a pillanat.

Csak én érzem, hogy fák alatt az árnyék
ki tudja, hány ezer éve zizeg!
S hogy hány ezer éve ül alatta a
kasza népe, — jaj, ezt ki mondja meg,
a csönd a gyilkos, — jaj, ki érti még?!

Hangot torzít a rettentő merészség
és torkomon akad egy meggyfalat...
a gyilkos csöndet nem lehet legyőzni,
csak fáj a róna itt a fák alatt,
magambaveszve, itt a fák alatt.

Bácska arat

Az ég, körbe-körbe
erre a földre,
rácsókolja kékjét,
aranyát, ezüstjét;
fényben fürösztí,
harmatban mosdatja,
sóhajos szellővel
álomba ringatja.

Földünk e föld,
szép, mint a testünk,
gazdag, mint a lelkünk;
földünk e föld,
életet nemző,
életet fakasztó,
tápláló, hamvasztó.

Fekete földünket
a tavaszon felszántjuk,
tiz fekete ujjunkkal
meg-megboronáljuk;
magot vetünk belé,
kicsit, mint a gondolat;
öntözzük könnyünkkel,
sután simogatjuk
két nehéz kezünkkel.

Földet néző szemmel
járjuk kis világunk.
Szemünkben a kérdés,
szívünkben a kétség:
lesz-e, lesz-e virradásunk,
lesz-e, lesz-e aratásunk?

A mag, a kalász ...
De kikel a mag,
égnek szökken a kalász!
A szellőnek elstutogjuk,
a pacsirtának eldaloljuk,
a légbe, az égbe,
belesüvöltjük a mindenségbe,
éző, nagy, szilaj örömünk;
szellő, eredj, a viharnak
add át a hírt: Bácska arat!
Vihar, zúgj el e föld felett,
zúgásod, örömünk legyen;
pacsirta, menj, repülj
keletről nyugatra
és dalold el a szomorú,
sötét embereknek,
hogy asztalukon nagyobb lesz a kenyér.

Símuljon ki, gyűjtsön magot
a sok, kemény,
ökölbegyűrt tenyér.

Dalos szavak, kicsi madarak,
fellegek, szelek, menjetek.

Ahol könnyesek a szemek,
ott nevéssenek az emberek.

Szívük, arcuk, hadd derüljön,
bú és bánat meneküljön.

Hol a nincsen van, ne zokogjon,
ott a derű bekocogjon.

Hol imádság a szerelem,
kenyér-boldogság is legyen.

Repüljetekek szépen,
fehéren és kéken.

Népek művészete, népek kölcsönhatása

Tenger, nyáréjszaka, sejtelmes távoli partok és fények, holdezüstje, a ciprusok, pálmák rögött lótkzatos árnyak, mindez, mint valami tündérpark, az ezeregyéjszaka megelevenedett mesevilága, s a tündérpark közepén a fényárban úszó elvarázsolt kastélyból különös zene, különös hangok áradtak a fűszeres, mámorosító éjszakába.

Ilyen külsőségek között folytak a jugoszláv népi táncok ünnepi játéka) Abbáziában, párhuzamosan a néprajzkutatók nemzetközi szövetségének kongresszusával. Csak természetes, hogy e varázslatos külsőségek között a színek, dal-
lamok és a daltlő vagy zsonglő, vérpezsdő ütemek megfosztották a figyelő, fürkésző szemlélőket tudományos józanságtól, noha a kongresszusra csak a tánc és zene tudósai jöttek össze, olyanok, akik tudományos alapon ismerték mind-
ezeket a hatóelemeket és ha mégsem tudtak szabadulni hatása, bűvös varázslata alól, ez onnan van, hogy a játékokon igazi népi megnyilatkozás tárlt a nézők elé. Mert, ezúttal először, az ünnepi játékokra nem azok vonultak fel, akik külön színpadi célra, szereplésre tanulták be ezeket a táncokat és dalokat, hanem azok, akik még őrzik hagyományaikát, részben koruknál fogva, részben elzártáguk és elszigeteltségük révén, s kevésbbé vannak alávetve az általános tánc kultusz be-
folyásának, hatásának. Több mint egy éven át tudósok jártak az elrejtett hegy-
vidéki falvakat, elszigetelt népcsoportokat, ténccos és mulató alkalmakat szerze az országban és összegyűjtötték a legérdekesebb, legjellegzetesebb táncokat, éne-
keket eredeti művelőikkel együtt. S őket magukat hozták el az ünnepi játékokra mind a hat köztársaságból.

1.

Magyar népi énekek és táncok nem szerepeltek az ünnepi játékokon, mert ezúttal csak a tudományosan kivizsgált délszláv népdalokat és táncokat szemléltették. S ha én mégis magyar szemszögéből figyeltem a népi játékokat, ez nemcsak természetes, hanem a kongresszus tárgyából is adódott, hiszen azért ültek össze, hogy a délkelet európai és a közkeleti népek kölcsönhatását tanulmányozzák. Ezzel a megjelöléssel elhatárolták ugyan tárgyukat, de volt előadás, amely a keleti és nyugati népek époszainak közös elemeit tárta fel, más előadás a közkeleti és középkeleti népek zenéjének és táncainak ma is eleven, teremtő és termékenyítő kölcsönhatásáról szólt, egy előadás pedig a távolkeleti — kínai és indiai — és a közkeleti s délkelet európai hangszerek rokonságát tisztázta, sőt egy bengáliai költő a maga keletpakisztáni népének falusi lakodalmas szokásairól beszélt (és meglepetten ismertem rá néhány olyan jelenségre, amelyet a mi magyar falusi lakodalmas szokásaink között is fellelhetünk).

A magyar táncok és népdalok jellegzetessége, hogy nincsenek rokoni kapcsolatai az európai népek táncával és népzenejével, e táncok a legkevesbbé állnak külső befolyás alatt és eredetiben őrzik ősi jellegzetességeiket, amit egyéb történelmi adatok mellett maga nyelvünk is bizonyít azzal, hogy táncszavaink gyökere az ősszavak közé tartozik (lép, rop, szők, tomb, top). A zenei kölcsönhatás tekintetében még kevésbbé találunk külső befolyást. Noha egy Bartók-Kuhács levélváltásból ma már tudjuk, hogy Bartók könyvében politikai erőszaknak engedve tagadta meg a

vend hatást a horvát-magyar érintkezési terület dalaiban, és bár Kodály Zoltán A magyar népi zenében csak cseremiszt rokonságot firtat, s kizár minden közvetlen befolyást a környező népek részéről, de ugyanakkor figyelmen kívül hagyja az egész délszláv-magyar érintkezési terület anyagát — mindezek ellenére bizonyos, hogy általában az egyetemes magyar népzene gyakorolt némi hatást a környező népekre, de maga alig vett át dallamokat, elemeket pedig egyáltalán nem.

Annál meglepőbb tehát, hogy mégis igen élénk rokoni kapcsolatok fedezhetők fel nem magukban a dallamokban és táncmozdulatokban, hanem a táncdal, dallal kapcsolatos népszokásokban. Szerbia mélyéből, Leszkovác környékéről jött egy csoport a maga Koledár szertartási táncával. A kolomppal felszerelt erdei manók az ördögöt jelképezik, a tánc középpontjában álló leány női ruhába öltöztetett legény, s négy koledár énekes és a dudás kíséretében január első napjaiban járják a házakat, szerencsét, termékenységet, bőséget, áldást kívánnak, karddal bérteválják meg a gazdát és kolomppal úzik ki a rosszat, a gonoszt a házból, végül kimentik a leányt az ördög karmaiból. Csodálatos és kifürkészhetetlen, hogy hogyan kerültek ezek az alakoskodási formák erre a zárt vidékre, ahol Bizánc uralma, a keleti egyház terjeszkedése és a török hódoltság kizárta a katolikus egyház befolyását. Mégis az alakokban felismerhetők a misztériumjátékok alakjai, akik álruhát öltöttek, amikor III. Ince pápa kiűzte az egyházból a nagyrészt ősi pogány szokásokból egyházivá tett misztériumjátékokat és alakjaik álruhát öltöttek, hogy az egyházi átok ne sújthassa őket. (A középkori család: bábok csupán, nem emberek.) Világi szokás lett belőle, de megtartotta egyházi alkalmakhoz kötött jellegét és ez a leszkováckörnyéki szokás a pravoszláv kalendárium (koleda) szerint ugyanúgy karácsony előtt, tehát a téli megpihenés előtt dívik, ahogyan Szabadkán, a homokvidéken és Vajdaságban másutt is, néhol ebben az időben járnak a betlehemesek álöltözetükben. Az idegen befolyás a leszkováckörnyéki szokásban még szembeötlőbb; ha figyelembe vesszük, hogy verseik végén minduntalan a koleda (naptár) szó ismétlődik, mint valami refrén, s szerencsekívánásaik az újévköszöntés lényegét tartalmazzák a gonosz kiűzésével együtt. A játékokban tehát egyesül az egyházi szertartási játék és az újévköszöntés, s valószínűleg az utóbbiból ered az, hogy táncdal kötik össze a játékot. Viszik magukkal a bőség, a termékenység jelképeit is egy tányéron, s persze ajándékot kapnak a meglátogatott gazdától. Elemeiben semmi köze az ősi primitív táncokhoz, tisztára a középkori szokások jelentkeznek bennük.

Hasonló rokonjelenségek bukkannak elő a crnogorai lakodalmas szokásokban, ugyanúgy három szakaszra oszlanak, mint például Kupuzsinán a leánykérővel, a lányos ház elbocsátási szertartásaival és a legény házának befogadó játékaival, de a közös vonás valószínűleg onnan ered, hogy a legény házához visznek munkaerőt, hiszen ez teremti meg a lakodalmas szokások hármasságát a macedon népszokásokban is. A szlovén falvakban ebből már csak a leánybúcsúztató táncok maradtak meg, jelölve annak, hogy a más gazdasági körülmények és életfeltételek más szokásokat alakítottak ki. Csak hogy nem lehet egyszerűen arra következtetni, hogy az elszigetelt magyar falvakban és a leszkováckörnyéki faluban, vagy Crnagora alig három évtizede igazán a világfolyamatba kapcsolódó hegyekben az azonos életkörülmények teremtettek közös elemekből összetevődött szokásokat. Van bennük néhány ősi közös vonás is, bár különben teljesen elfogadható Jasim Uddin bengáliai költő magyarázata, hogy a lakodalmas szokások azért maradnak meg legtovább

és legszigorúbb egységükben, mert a falu kényszeríti a lakodalmasokat erre: a falu jól akar lakni, ki akarja használni az alkalmat, hogy sokat ehessék és nagyot mulathasson. Móricz Zsigmond ugyanezt figyelte meg a somogy megyei kis falvakban.

Bár kétségtelen, hogy mindebben az azonos gazdasági alap a közös alapelem, ez váltja ki az azonos körülményeket és szokásokat, de a szokások formaságaiban is jelentkezik egy rokoni vonás, amiből egészen távoli hatásokra, kölcsönhatásokra lehet következtetni.

Ezek a kölcsönhatások bennünket, vajdasági magyarokat különösen érdekelnek. Hol kezdődnek, melyek a ható elemeik, miben nyilvánulnak meg és fellelhetők-e máris a nyomaik sajátos együttélésünkben? Befolyásolható folyamat alatt állunk-e, vagy csak a gazdasági alapokat befolyásolhatjuk tudatosan? Kell-e külső, tudatos behatás, vagy maga a folyamat eléggé egészséges? Megannyi tisztázásra váró kérdés, a népművészet olyan kérdései, amelyek egyébként is tisztázatlanok még a népművészet fiatal tudományában.

2.

A népek életszépítő, művészi megnyilatkozásai sehol és soha nem viselik magukon az egyéni jelleget, sem a művészetek — költészet, zene, festészet, alakító és előadóművészet — külön sajátosságait, mint a tudatosan alkotó művészet. A tudatosított művészetben valamennyi művészet határozott önállóságra törekszik és csak az előadóművészetekben jelentkeznek összesítő, átfogó, egyesítő jelenségek. A nép művészetében a dalok együtt születnek a szöveggel és a táncok összeforrnak a zenével, mindehhez pedig a külsőséget maga a falu, s viselete adja meg, hogy szinte elválaszthatatlanul összetartozik valamennyi. A tudatos egyéni művészi alkotásban jelentkeznek a művészetek külön törvényei. A nemzeti sajátosság csak akkor és olyan mértékben ütközik ki belőlük, amikor és amennyire a művész a maga népi elemeihez fonódik alkotásaival. A nép viszont magától adódóan, önmagából adja sajátosságait és ezzel a művészi megnyilatkozás születése pillanatában sajátosan annak a népnek a megnyilatkozása, amelyből keletkezett. Csak annak a népnek a sajátja lehet, s ha eljut más népekhez, megőrzi eredetének jellegzetességeit.

A kölcsönhatások tehát nem abban jelentkeznek, hogy dalokat és táncokat kölcsönöznek egymásnak a népek, hanem elsősorban szokásokat és formákat. Itt-ott persze egész dalok is átmennek, vagy tiszta táncelemeket is átvesznek. Kodály az Alföldön egy helyen rábukkant egy falura, ahol szlovák aratóktól eredeti szlovák szöveggel eltanulták a dalokat és énekelték őket anélkül, hogy egy szót is értettek volna belőlük. Nálunk Kupuszinán 1947-ben lakodalmakkor a rezesbanda, amelynek tagjai nem hivatásos zenészek, csak zenélő földművesek, a Tri tenkiszját játszotta csárdásnak. Német, sőt francia eredetű dalok is lehettek magyar alakzatban, de nyomban felismerhetők ugyanúgy, ahogyan a hajdútáncban a délszláv fegyveres táncokra ismerhetünk. Viszont a bunyevác Momácskó kóló (legénytánc) csak lépéseiben szláv és persze zenéjében, a méltóságteljes tartás, a legény kiállása a két leány között, sőt az öltözék is világosan magyar eredetű. A lányok ruházata, amely még ma is a drótozott szoknya előtti tiszta krinolint őrzi, csak a szoknya rövidülésével és a derék vállával öltött magyaros alakot, a legény ruházata azonban már teljesen a magyar gazdalegény öltözéke, kivéve a csizmát ékesítő csörgöket. Ez — a korábbi felfogásoktól eltérőleg — nem a sarkantyú utánza-

tából ered, hiszen a divat keletkezésekor csak nemes ember viselhetett sarkantyút. Onnan ered, hogy csak a gazdálégyenyek maradhattak otthon a tizenhatévi katonáskodásból, mert arannyal megválthatták magukat. Ezért jutott két leány is egy legényre, ezért páváskodhatott a legény: a lányok között és ezért rakta fel páváskodásához külső jelnek előbb a dukátokat, utóbb a rézkarikát. Ugyanaz a fitogtatása az aranyaknak, ahogyan egykor a bunyevác lányok kötelezően a nyakukban viselték a dukátokat és a vasárnapi sétán le lehetett olvasni, hogy melyik lány hány dukátot visz hozományba. A bánáti dupljajai táncosok egyéni, magát fitogtatása, duhajkodása ugyan a határörvidék gránátosainak táncát őrizte meg, s főként szláv elemekből alakult, lépései a szláv keresztlépéseket változtatják, de ütemében, beosztásában, testtartásban a csürdöngölőre vall, a botugrásban nem a kanásztáncba átvett fegyveres táncok, hanem a csikóztánc ugrását utánozza, a korsóval, a fejen járt tánc pedig a verbunkósnak egy másutt már csaknem végleg kipusztult jelene. A sokác táncokban ugyanúgy, mint a bunyevác Tandrcsakban a csárdásalemek a szembeszökők és a szlovéniai Murántúl szláv táncainak kísérohanszerei között megjelenik a cimbalom is, bár ezt a hangszert egyébként kizárólag magyar cigányzenekarok őrizték meg. Ezzel szemben maga a csárdás úgy, ahogyan 1840. táján szalonképes polgári és főúri tánc lett, nem hatolt vissza a nép közé, noha tisztára népi elemekből szerkesztették; csak ott táncolják falusiak, ahol az eredeti népi jellegzetesség kiveszőben van. Másutt a népi táncok különféle helyi, vagy vidékhez fűződő neveket viselnek, a csárdás maga nem szerepel közöttük. Ez arra vall, hogy a városi elem korábban sokkal kevésbé tudott visszahatni a falusi tömegre, s éppen úgy idegen maradt, beolvadás és beolvadás nélküli, mint bármely más idegen elem. Magától értetődik azonban, hogy az iparosodás előrehaladásával az eredeti hagyományok elvesznek és helyükbe új, az iparosodással járó városi elemek kerülnek.

Ezek a futólagos példaként említett jelenségek nem tárják fel teljesen azt, hogy milyen mélyre hatolhatnak a kölcsönhatások, sem azt, hogy melyik nép hat erősebben a másikra. Általában feltételezték, hogy a magasabb műveltségi fokon álló nép erősebb befolyást gyakorol a kevésbé művelt népre. Ez bizonyos vonatkozásokban, életformákban, egészségügyi jelenségekben helytálló lehet, a művészet azonban olyan terület, ahol az ilyen szabályok megbuknak. A magyar városi műnóták csak a nép ajkához idomítottan, leegyszerűsített alakban hatolhattak, mélyebbre a falvakba, különben megmaradtak a kocsmák körül, ahol az úrmajmolók énekelgették a »úri nótát«. A százhetven év előtt idetelepített németek és elzásziak sokkal fejlettebb vidékekről jöttek, de a terület művészetére Vajdaságban egyáltalán semmi hatást sem gyakoroltak, sőt egy-két átvett daluk magyar nyelven is megőrizte idegen formáját — főként a gyerekdalokban terjedtek el — és még ott is felülkerekedett a magyar, vagy szláv dal, szöveggel együtt, ahol a németek egyébként erős hatást gyakoroltak az életformákra. Sőt, a hatások annyira megfoghatatlanok és ellenőrizhetetlenek, hogy egyáltalán nem lehet szabályt lelni rájuk. E tekintetben kirívó jelenség az, hogy a baranyai sokác dalok a magyar népdalformákat nem délszláv elemekkel szőtték át, hanem ugyanúgy idomították a maguk szájaizére, ahogyan a szlovákok és ha pusztán a zenét figyeljük, sem ritmusban, sem hangsúlyban, sem egyéb dinamikai elemében nem különböztethetők meg a sokác-magyar dalok a szlovák-magyar daloktól. Hogy ez az észak-szláv elem honnan ered a délszláv sokácoknál, arra alaposabb és behatóbb vizsgálat kellene. A módosító esz-

közök azonban teljesen azonosak és teljesen kialakultak, noha a nem magyar alapelemű formákban a sokác zene tisztán őrzi a délszláv dallamkört

Téves volna természetesen az is, ha a magyar dallamvilágban különbségeket fedeznénk fel, s ugyanakkor figyelmen kívül hagynók, hogy a délszláv dallamkör sem zárt és teljesen egységes (hogy a szlovének alpesi jellegéről ne is beszéljünk). Van bizonyos egységes alapelem, egységes alapidallam, amely nagyjából mindenütt fellelhető. Különösen megellelhető mindenütt a szláv skála és a szláv verselés, a dallamoknak bizonyos egyöntetű díszítése és a versek megelevenítő képeinek közös vonása. Erre azonban maguk a tudományos kutatók egészen más magyarázatot találtak, s nem a népi közösségből vezetik le. A népi közösségből ered a verselés képeinek szoros rokonsága és a cifrázások megannyi rokonvonása. De a dallamok egyöntetűségét tulajdonképpen a nagyjából azonos hangszerek teremtették meg. Ezeket a hangszereket a mohamedán világ hozta el, így juthattak el ide az indiai dobok, dudák és pengető hangszerek különféle fajtái. Minthogy népi művészek vették át, természetesen a maguk vidékének fáiból, húranyagából, bőrfajtájából készítették, magukhoz idomították. De e hangszereknek megvan a sajátos hangtávlatuk, zengésük és ezzel mintegy megszabják azt is, hogy milyen dallamok zengenek legszebben, milyen ütemek érzékeltethetők legtisztábban rajtuk. Ezzel azonban természetesen a verselést, formáit, ütemét is korlátozzák. A török Európába hatolásával egyidőben és a török hódoltság alatt a törökök arab énekesei viszik és hozzák a felvett, nekik megtetsző vers- és dalformákat, terjesztik a hangszereket. Táncot nemigen terjesztettek, mert maga a török népi tánc elemeiben nagyon szegényes, megnyilatkozásaiban önállótlán és a sokkal gazdagabb délszláv megnyilatkozásokra alig, a még gazdagabb magyar megnyilatkozásokra egyáltalán nem tudott hatni. Az egységesen terjedő hangszerek azonban egységes dallamszínezést teremtettek az egész délszláv vidéken. Nyilvánvaló azonban, hogy ebben az egységben minden egyes népcsoport a maga sajátosságai-val ékesítette, vagy azok szerint egyszerűsítette ezt a dallamkört, megteremtette benne a maga dalait, táncait, verseit, a maga egész sajátos művészetét és ebben azután nem mentesült az egyéb hatások alól sem.

Ezek a hatások azonban kimutathatóan mindig a formákra, megnyilatkozásokra érvényesek, majdnem sohasem a tartalomra. Azért a dalmátoknál természetesen a tarantella elemei is felismerhetők, ahogyan a gazdagabb, szárnyalóbb, színesebb dallamvezetés is olasz hatásra vall, a macedonoknál egy másfajta színesebb, gazdagabb dallamvezetés jelentkezik. Viszont az isztriai szigetv zárt egységben élő népek tizenhárom évszázadon át minden olasz és osztrák hatás ellenére szinte teljesen változatlanul megőrizték az ősi dallamokat és a ma már számukra is alig érthető ősi szövegeket. Körülményeik zárt belső életre kényszerítették őket, s nemcsak nem vesztek bele a katolikus tengerbe, bár maguk is katolikusok, hanem tisztábban megőrizték ősi művészetüket, mint a crnagorai és hercegovinai hegyi falvak népe.

A legvilágosabban a dalmát népen figyelhető meg, hogy érintkezésében a nagyvilággal, mennyire ki van téve formai hatásoknak, befolyásoknak. Már maga az öltözék is sokhelyütt erre vall. Egyik hajós valahonnan messzi útról különösen szép kendőt hozott, a többi irigykedő asszony is ilyet követelt, ilyet hozatott és a kendő divattá vált, idegenes rajza, díszítése, omlása, ránca meghonosodott; népviselet lett belőle. Más hajós Hollandiában járhatott, ott rekedt talán télen át holland parasztkok

körében, holland táncot tanult. Hazatérve már eljárta, persze az otthoni zenére, a faluban megtetszett és évszázadokon át megőrizték, népi táncukként mutatták be, s csak a táncok szakértői fedezték fel benne a holland elemeket.

Ma a falu még az iparosítástól függetlenül is mind erősebb külső befolyás, valóságos ostrom alatt áll. A rádió terjedése rengeteg új elemet visz a falu életébe. Elkerülhetetlen a hatás, megannyi idegen elem kerül a népművészetbe, a nép életszépítő megnyilatkozásaiba, átalakul az öltözék, átformálódik az élet maga s szinte ellenőrizhetetlen, hogy akiben megvan a dalos, táncos kedv, milyen új dallamok befolyása alá kerül. Egyetlen nép művészete sem marad érintetlen és csak az a kérdés, hogy milyen erős a nép művészi ösztöne, sajátos átalakító képessége, mennyire tudja a maga dallamköréhez, versformáihoz, táncleépéseibe és mozdulataihoz idomítani az új elemeket. Ameddig ez az átalakító ösztön erős, addig minden idegen hatás beleolvad az eddigi világba. Valószínű, hogy zenében, táncban ez még hosszantartó lesz valamennyi népcsoportnál. A dalszöveg, a népköltészet azonban sokkal erősebb kísértésnek van kitéve, tudatosabb szándékok is gyakran kerülnek bele. A népköltészet az az ösztönös megnyilatkozás, amelyben leghamarabb érezhetőkké válhatnak a kölcsönhatások, márcsak azért is, mert valamennyi együttélő nép számára közös új fogalmak, új érdeklődési körök keletkeztek.

3.

Ellentétben a népművészet többi ágával, a népköltészet gyors változásoknak, megújulásoknak, erős befolyásoknak van kitéve. Ahol a szavak világos érthetőségéről van szó, nagyjából ugyan még készségesen énekelik a legérthetetlenebb szöveget is, de hamarosan értelmet keresnek, módosításokat végeznek, a régiés szavakat kicserélik és gyakran az egész szöveget átváltoztatják. Megvan még az a gyermekeknél is könnyen, gyakran megfigyelhető jelenség, hogy érthetetlen szavakat énekelgetnek, de az értelem felülkerekedik az ösztönösségen, s ahogyan a paraszt gyakran hallott idegen, vagy nehezen felfogható magyar szavakat a maga — számára — érthető nyelvére alakítja át, a dalszövegben is csak a duhajkodó kedv tombolásáig tart ki az érthetetlen mellett, azután már keresi és megtalálja a megoldást, hogy érthető nyelven énekeljen. Ez a jelenség nemcsak idegen szavakra, idegen fogalmakra áll, sokkal inkább a régiés, használatból kikopó szavakra, ahogyan az élő eleven nyelv átalakul. Ha azután a módosítás nem teljesen egyezik a dallammal, a dal-
lam is módosításon esik keresztül.

A népköltészetnek ezek a megnyilatkozásai mindenkor szorosan összefüggnek a dallamokkal és ezért nem is beszélhetünk önálló költeményekről. A dal és szöveg együtt születik, együtt él és a szöveg csak akkor kezd önálló életet élni, amikor a dal idegen vidékre jut és a dallam elvesz, elkallódik, feledésbe megy. Népköltemény dallam nélkül nem született és amit eddig dallam nélkül találtak, azon minden kimutatható, hogy ütemében eredetileg dallamhoz, dalhoz idomult. Ez vonatkozik a balladákra is, bár éppen ebben a műfajban találták a legtöbb dallam nélküli szöveget. A gyűjtők megfigyelték, hogy ezeket a balladákat is egy különös, éneklő, a szokott beszédhangtól eltérő hangon mondják el. A dallam nélkül lelt más szövegek közül a lakodalmas szokások rigmusai a leggyakoribbak, de ezeknek üteme annyira szigorú, végrímeik annyira

csengők, hogy bizonyos monoton dallamosságot teremtenek éneklés nélkül is. Nagyon valószínű, hogy — mint a legtöbb más népi területen — a magyar népköltészetben is eredetileg dallam kísérte ezeket a szövegeket is.

Tulajdonképpen éppen ez az összetartozás az, ami a szöveget megóvja az erősebb befolyásoktól, úgyhogy a szöveg többnyire csak módosul, csak szavak cserélődnek ki benne az élő, eleven nyelv igényei szerint, de a szöveg tartalmában, formában, ütemben alig-alig változik. Ha tehát feltehető is, hogy az értelem új fogalmakat igyekszik belevinni a szövegbe, a túlkapaszkodástól megóvja a dallam, az ütem. Egyben pedig ez a konzerváló anyag a kölcsönhatásokkal szemben is. A népköltészet nem vehet át korlátlanul idegen fogalmakat, új gondolatokat, új tárgykoröket, mert köti a dallam, az ütem, köti tehát a maga sajátos népi anyaga, megnyilatkozási formája. Innen van az, hogy a kölcsönhatásokban a szöveg éppen olyan sokára és éppen olyan alapos átalakítás után nyer honoságot, mint a dallam, hogy a táncról ne is beszéljünk. Körülbelül ugyanaz a kötöttség észlelhető ebben, mint az öltözékben, építkezésben, díszítésekben és ékítésekben. A megszokottól csak kényszerítő körülmények hatása alatt térnek el, köti őket a megszokott táj, kötik őket a megszokott színek és formák, cirádák, nem alakíthatják át felszabadultan, önkényesen egyiket sem, a falu szépérzékében kötöttek ezek a formák és merényletnek számítanak az eltérések. Ez lényegében mégcsak nem is tekinthető maradiságnak, legfeljebb az öltözékben, amelynek eredeti formáiért roppant áldozatokat is hoznak. De a rajzokat, építési formákat, díszítéseket és ékítményeket illetőleg kialakult szépérzékéről, kialakult ízlésről van szó, s nem a hagyományhoz ragaszkodnak, nem az újítástól félnek, hanem a szépérzéküket bántják az eltérések. Ez semmiesetre sem azonos azzal a macedon szokással, hogy az Amerikát járt macedonok, amikor visszavándorolnak keservesen összekuporgatott dollárjaikkal, mielőtt hazaindulnak, kiveretik ép fogaikat és aranyfogakat rakatnak helyükre, mert különben otthon kicsúfolnák és nem hinnék el, hogy nem a nyomor elől menekült haza. A dollár nem bizonyíték, csak a szájbán látható arany fog. A népművészi érzékében nem ez a maradiság kerekedik felül, hanem az, hogy igazán szépnek csak a megszokott szöveget érzi és tartja.

Mint hogy a nyelv élő, eleven, állandóan új fogalmakkal gyarapodik és könnyedén hagy el régieket, ez a maradiság ismeretlen a népköltészetben, a dalszövegekben, s itt nem is a szépérzék az, ami megakadályozza a gyors szövegátalakításokat, hanem csak az, hogy az új fogalmak sokkal lassabban hatolnak le abba a mélységbe, ahonnan a népművészi megnyilatkozása feltör, mint amilyen gyorsan az értelemben gyökeret vernek. Az új fogalmakat pedig nemcsak gazdasági, politikai átalakulások hozzák, hanem az együttélő népek kölcsönösségéből is eredhetnek és erednek. A legtöbbször azonban formák nélkül veszik át a tartalmat és így a dalszövegeknek is csak a tartalma jut át a másik népterületre, formája ritkán. Ez a leglényegesebb különbség a népköltészet és a népzene kölcsönhatása között. A zenében, táncban, öltözékben, építési formában, díszítésekben rendszerint formai elemek jutnak át és hatnak, a költészetben a tartalom könnyebben terjed, a forma nagyon-nagyon ritkán és nehezen. Nagy átalakulások persze így is előfordulhatnak. A tiroli népi játékokról kimutatták, hogy eredeti tartalmuk szerint az egész középkoron át misztérium-játékok voltak, a reneszánsz és a barokk csak apró formai alakításokat végzett rajtuk, s a rokokó idején egyszerre

pásztorjátékká alakultak anélkül, hogy bármi történelmileg kimutatható okát, vagy magyarázatát lennék.

Ezek azonban ritkább jelenségek. Sokkal gyakoribb ennél az, hogy a tartalom meghonosodik a másik nyelvterületen, újszerű szerelmi dallá válik; amellet megannyi ballada található, amelynek tartalma kimutathatóan idegen époszból ered, vagy fordítva, a ballada tartalmának elbeszélője elfelejtette az eredeti tömörséget, hosszan, szélesen meséli el a tartalmat és époszá alakítja át. A két jelenség közül az utóbbi ma is könnyen megfigyelhető Boszniában, Hercegovinában és Crnagorában, ahol az époszköltészet ma is eleven, él és idegen elemekkel szövi át a ténylegesen megtörtént hőstörténeteket. Formailag — különösen Crnagorában és Hercegovinában — semmit sem változtak az époszok. Guszla, esetleg valamilyen pengető hangszer kíséretében az öreg elbeszélő ugyan-azt a dallamot énekl, vagy érzékelteti, miközben egészen új szöveget, új mesét mond el, s mert a dallam változatlan, az új vers gyorsan köztudatba megy. Dallam sokkal ritkábban újul meg ezen a vidéken, ahol egy-egy dallamnak ellenőrizhetetlenül sok szövege van. Ha mégis módosul, rendszerint csak már kialakult dallamnak ad új formát és az époszt kísérő dallamot viszi át más verselési formára, esetleg balladához használja fel és lényegesebb eltérés nem a más versfajta folytán, hanem a más kísérőhangszer természetéből következik be.

A népköltészetnek ez az eleve ség, gyors hatóereje majdnem kizárólag csak azon a vidéken maradt meg, ahova az iparosítás még a legkevésbé hatolt el, s a falvakat alig érintette. Itt annyira eleven — amiben egyéb körülményeken kívül az évszázados dallam fenntartása is segíti — hogy nemcsak a felszabadító háború hőstetteit énekl meg, hanem már a tájékoztatóirodás harcának is vannak népdalai. Ellenőrzésképpen, tudományos szempontból kutatták ezeknek az új hazafias daloknak a szerzőit, de bár csak alig elmúlt évekről van szó, a szerző nincs meg; valószínűleg nincs is egy szerző, hanem valaki felbuzdulásában új szövegbe kezdett, az továbbment és fokozatosan kialakult kerek egészé.

Másutt már nem ennyire élő, teremtő erejű a népköltészet, új versek alig-alig születnek. A vajdasági magyarság körében pedig úgyszólván évtizedek óta megszakadt a népköltészet folyamata, noha ezen a csak későn és akkor sem teljesen kivizsgált területen a népdalok példátlanul gazdag kincsestára volt. Szó sem lehet olyan ütemű iparosításról, amely miatt a nép jellege átalakul és a népköltészet megszakad. Eddig pedig csak ott figyelték meg, hogy végeszakad a népköltészetnek, a népdalok — új termésének, ahol az iparosítás előrehaladott. Belgiumban például, ahol minden faluban gyárak vannak és a teljesen gépesített földművelésnek csak egészen alárendelt szerepe van, évtizedek óta nincs még módosítás sem a népdalokban; az új daloknak szerzőjük, a versíróknak megnevezett költőjük van, tudnak arról, hogy ki a szerző és nem nyúlnak hozzá a kész műhöz, nem idomítják szájukize, kedvük, kedvtelésük szerint. Franciaországban Provencebán és Bretagneben azonban még énekl a népdalok, vagy legalábbis a készen kapott dalokat módosítják, átalakítják. Ez utóbbi vidékek termelési rendszere közelebb áll a vajdasági falvakéhoz, amelyekben ugyan már itt is, ott is van gyár, nagymalom, villanytelep, iparosság, de a többség még mindig a földhöz fűződik. Mégis, Vajdaság általában, és különösen a magyarság, elvesztette daltermő képességét.

A magyarság körében a gazdag kincsestár onnan keletkezett, hogy a lakosság a török hódoltság vége felé és után, s különösen a múlt szá-

zadban települt ide messze magyar vidékekről. Magával hozta vidékének dalait, népének hódító képességét és összeolvasztotta a különféle dalokat. Stílusban meglehetősen egységes irányzat alakult ki. Sokáig állandó érintkezésben is volt más területekkel és az első világháború alatt még új dalok is keletkeztek.

Zene nélküli költemények nem maradtak, s a lakodalmas szokások, a rigmusok között megannyi a már kalendáriumokból betanult vers; nincs is meg az a zenei üteme, ami a rigmus elengedhetetlen kelléke, s végrímei sem olyan csattogók, élesek, tiszták, mint az eredeti rigmusokban. Valószínű, hogy a költészet, a versek ömlésének elapadása akasztotta meg azután a dalok keletkezésének folyamatát is. A kölcsönhatások ettől kezdve már csak formai jelenségek magukban a dalok verseiben is. Új tartalmat nem adtak a daloknak, a régieknek sem. (Ezt természetesen még nem tekinthetjük végleges ítéletnek, mert a dalkincsek alapos felkutatása még hátra van.)

Bizonyos azonban, hogy a művészetek kölcsönhatása nem jut eléggé kifejezésre egyszerűen azért, mert a nép művészi érzéke már nem termelőképes.

4.

Ami kölcsönhatás a népművészetekben a Vajdaságban együttélő népek körében volt, az korábbi keletű és a későbbi eredetű főként az előadás módjában, a dalok, szövegek megszólaltatásában, a táncok kísérőmozdulataiban fedezhető fel. A táncban itt-ott, természetesen nem rendszeresen még, csak pusztán egyéni kedvtelésből, kör alakul ki a csárdáshoz, s a kört fűzészerűen megbontják, hogy rövid átvezetés után újra bezárják. Ez a megbontás és vezetés kólószerű. Keresztlépések is fellelhetők és különösen erős szláv hatás, hogy egyik-másik táncban megszűnt az egyhelyben táncolás (amiről valamikor azt jegyezték fel idegen megfigyelők, hogy lyukat vájnak ki, ahol táncolnak). A dalok előadásában, az énekelgetésben is mind gyakoribbak az olyan duhaj, kedvtöltő felkiáltások, amelyek eredetileg nem kísérték ezeket a dalokat és megnyilatkozásokban szláv jellegűek. A verselésben ez a hatás — minthogy a népköltészet nem önálló — nem válhatott érezhetővé, de annál erősebben érezhető magában a kiejtésben, a magyar beszédben és egészen természetes, hogy ahol egész vidékek hangzói átalakultak, a verselés, a szövegmondás is ellágyult, ami azután a végrimekre, helyenként pedig az ütemre is hatással van, hiszen a zártabb, rövidebb hangzók jelentkezése ott, ahol azelőtt hosszabb hangzó volt, megváltoztatja a versek ütemét. Szembeszökő, hogy a megszállás négy éve nemcsak nem állította meg ezt a folyamatot — az itt élő magyarság népművészeti elkülönülését az egyetemes magyarságtól — hanem bizonyos tekintetben még meg is gyorsította. Kodály már három évtizeddel ezelőtt megfigyelte a legelnyomottabb népréteg, a kunyhólakok szerepét a népművészet életbentartásához. Ez a réteg utóbb döntő szerephez jutott vajdasági életünkben, a falu átalakításában és egészen természetes, hogy mivel már előzőleg szorosabban egybeforrt a hasonlóan kunyhólakó más népekkel, szerephezjutásakor meggyorsította a vajdasági magyarság különfejlődésének folyamatát. Ez a kölcsönhatás azután egyéb okoknál fogva is mind erősebbé vált politikai téren, de a népművészetben ilyen gyorsan alig néhány év alatt még nem érvényesülhetett.

Persze a magyar népművészet hatása sem maradt el az itt élő szláv tömegek népművészete terén. A szláv néprajzkutatók megfigyeléseikben feljegyezték: »Vajdaság egyhelyben táncolást mutat, a tánc derűs, élénk mozgással kísért. Bácskában a férfitánc tüzes, a lányoknál melegség és gyengédség érezhető.« »Noha Vajdaság... sík vidék, végtelen térséggel, a kóló ott nem szélesedik ki, hanem a táncosok tömörülnek. Ez valószínűleg onnan ered, hogy azelőtt a házaknál, kis területen táncoltak.« Azután: »A bácskaiak hévvel táncolnak, élénken díszítik az alap tánc-lépéseket. A bácskai lányok meleg mozdulatokkal, de szerényen szökdé-cselnek, s rezegnek.« (Ljubica és Danica Jankovics.)

A megfigyelők nem bocsátkoztak a kölcsönhatások vizsgálatába. A tömörülést politikai mozzanatokra vezetik vissza, arra következtetnek, hogy az osztrák-magyar elnyomatás idején tudat alatt érezték, hogy tömörülniök kell. Persze nem erről van szó, amiről a szabadkai bunyevác Prélók tágas tánctere nyomban meggyőzhette volna a kutatókat, s a zárt egységekben élő szerbség táncának heve meg egyenesen rációfól erre a megállapításra. A tömörülésben a kölcsönhatás, a vajdasági magyar táncok csoportosulása nyilvánul meg, ami egészen természetes is. Vajdaság nemcsak a magyarságot alakította és alakítja vajdaságivá, hanem valamennyi itt élő népet, tehát a szlávokat is. A népművészetek megnyilatkozásaiban ugyan gyakran felfedezhetők még atavisztikus hagyományok is, hátmég tudatalatti érzések, de sokkal kézenfekvőbb a tudatalattiak feltevése, hogy a kölcsönhatások érvényesültek, hiszen nyilván ebből ered az is, hogy a bácskaiak például feljegyzésre érdemes különleges hévvel táncolnak. Ha ezzel összevetjük a magyar táncmódot nemzetközi értékeléseit, mindenütt arra bukkanunk, hogy a magyarok különleges hévvel, gazdag mozdulatdíszítéssel táncolnak. Hogyne lett volna ez hatással azokra a népekre, amelyekkel ennyire szorosan együtt él a magyarságnak egy olyan része, amely gazdag daltermelő volt és amelynek népművészeti megnyilatkozásaiban olyan teli kincsestára volt.

Határozottan megfigyelhető a vajdasági szláv dallamdíszítésben is a formai kölcsönhatás, s legfeljebb azért nem szembeszökő ma már, mert a tudatos alkotóművészet a multszázad második felében tudatosan és szándékosan nagyon sok magyar formai elemet vitt a dalok díszítésébe és még többet a költészetbe, sőt a költészet tartalmába is. Az együttélés, közös életmegnyilatkozások elkerülhetetlen hatással voltak a vajdasági szlávok népművészetére is, és az, hogy a szlávok alkotóit, költőit, zeneszerzőit többnyire ismerik, a magyar népdalok szerzői pedig névtelenek maradtak, nem a szerbek elnyomottságának tudatalatti érzésére vall, hanem arra, hogy a daltermelő, költői erejű magyar népréteg még elnyomottabb volt a magyar uralom alatt is, hiszen nem politikai, hanem első-sorban osztályelnyomatás alatt állott. Magyarán, nyomorgott, s a felbuzdulásokat, mélyből feltörő érzéseket akár csak szerelmi dalok alakjában kifejező daloknak el kellett tűnnie, hogy tetten ne érhessek; egyben pedig el kellett vesznie azért is, mert nagyon primitív közösségben élt. (Persze nem azt mondom, hogy a szerbség nem élt elnyomatásban, csaknem egységes elnyomatásban; a szerb nagygazda épp olyan kevéssé »tömörült« tudatalatti érzéseknél fogva a bunyevác béressel, vagy budárral, mint ahogyan a magyar úr sem tartott közösséget a második háború előtti években a nincstelen zsellér magyarral.)

A népművészeti kölcsönhatások egyelőre csak nehezen tettenérhető jelenségekben mutatkoznak. De bizonyos, hogy a kölcsönhatás nagyon

erős. Ha elapadt is az új művészeti termelés, a meglévő még mindig nagyon bőséges — bár az iparosítás folyamatával egyre inkább kivesző — készlet kölcsönös hatása jellegzetesen vajdasági népművészetet, élet-
szépítő megnyilatkozásokat alakít ki. Ennek nyomai egészen világosan megfigyelhetők voltak az abbáziai ünnepi játékokon, ahol alkalom nyílt arra, hogy a vajdasági szlávok táncait, énekeit összehasonlítsuk az ország más vidékeinek táncaival és dalaival. S lehet, hogy ebben az egyre teljesebb egybeforrási folyamatban, ami Vajdaságban végbemegy, az életformák megváltozásával végleg elapad a népművészet termelő, teremtő hatása, de annál határozottabb hatással lesz a tudatos alkotó művészetre. A jelek szerint ez egyre inkább, egyre határozottabban átfogó, összesítő vajdasági jellegűvé válik, s benne a most kiforró vajdasági közösség nyilatkozik meg.

Enyém lesz mégis a fiad

Nem én leszek gyermeked apja,
más szerelméből fogan majd meg,
az örömet mégis őrölem kapja,
s szeretni fogja meséimet.

Meztelen kis kebleden ring majd,
szopva, hallgatja szíved, hogy ver,
s ha jóllakva keresi ajkad,
szemedben titkolt bánatra lel.

Álomból sokszor rivása kelt fel,
és sosem tudod meg mitől fél,
azért ri-e, mert az óra ver,
vagy mert künn jajong az őszi szél.

Soha ne kérdd meg, miért is sír,
vedd a karodra, mesélj neki, —
csendes mesétől nyugszik a szív,
s a szemet az álom befedi.

Mesélj arról, hogy volt egy csillag,
ki ezüst fényét Rád vetette, —
ám neveltél rajta, mint a hibbant,
ki öklét rázza az egekre.

Kacagtál rajta — míg egy napon
lábaidhoz le nem bukott...
Te ráléptél fényére vakon,
nem tudva: lábad szíven tapod.

Meséld el bátran a fiadnak,
hogy a búbánat a szemedben,
melytől szemei megriadtak,
csak töredék csillag-szerelem.

Mesélj neki a színről, fényről,
amit a csillag csak Reád szórt;
mesélj neki rímes mesékről, —
és meglátod: békén, aludni fog.

... És álmában majd meglátja arcom,
meghallja dalom és hozzám fut,
megpihen elfáradt karomon,
s elűz a szívekről minden bűt.

Cserébe majd dalra tanítom,
s ha rímeimet megkedveli:
dalos szívekről kiszakítom
az örömet s átadom neki.

S ha a boldogságtól sír, kacag,
megtanítom tizenkét versre, —
ne keltse anyját — csak a virradat —
s álmában is óvja, szeresse...

Nem én leszek gyermeked apja,
más szerelméből fogan majd meg,
az örömet mégis tőlem kapja,
szeretni fogja meseimet, —

és ényém lesz mégis a fiad.

(1949 nyarán.)

Iszakov György: A kis harmonikás

KÖNYVSZEMLE

DEBRECZENI JÓZSEF

HIDEG KREMATÓRIUM

Akár Kuncz Aladár »Fekete Kolostor«-ában, Debreczeni is »Hideg krematórium«-ában internáltsága szenvedéseit írja meg. Mindkét könyv tulajdonképpen a memoár-irodalom elburjázott műfajába tartoznék, ha nem emeiné ki egyiket is, másikat is a megírás mikéntje az ilyfajta könyvek tömkelegéből. Ha Kuncz regényét joggal tartjuk az elmúlt huszont esztendő egyik legjobb magyar könyvének, Debreczeniéről is csak elismeréssel szólhatunk. Ahogy a legnagyobbak közé emelte Kuncz »Fekete kolostor«-át mely humanizmus-tól áthatott nemes írásművészete, ugyanúgy megkülönbözteti Debreczeni regényét is az átlagtól a művészi tökélyű stílus. A »Hideg krematórium« élesen tagolt, keményveretű, férfias írás. Szavai szinte »centivel« illesztettek, mondatai belső szükségszerűséggel fejlesztettek. Nemes mértéktartása, eszközeivel bánni tudó ekonomiaja itt is, ott is megmutatkozik. Tisztán értelmi jellegű, közléseiben ugyanúgy, mint a költőileg éreztettekben. Költő, író, újságíró, társadalomrajzoló ebben egymással vetélkedik. Nem tudjuk, mit dicsérjünk inkább: hibátlan prózai ritmusát, gazdag nyelvi képzetét vagy a tudatos és ösztönös pompás összjátékát. Aki szereti az íróban az egyéni veretű stílust, az gyönyörűségét fogja lelteni Debre-

czeni nyelvezetében, különösen leíró vagy jellemző részleteiben. De ugyanúgy élvezni fogja tiszta köznap prózáját, serkentő neki-neki-futásaival, dobantó megtorpanásaival. Kifejezéseket, mondatokat, egész fejezeteket idézhetnék ennek a kiforrott írásművészetnek szemléltetésére. Auschwitzból, Euléből, Fürstenbergből, Dörnhauból, mindenhonnan, az összes haláltáborokból, egész Auschwitzországból. Debreczeni mester a sűrű szín árnyalatainak keverésében. Érdeklődésünket még a legundokabb, legfortelmesebb; legnyomasztóbb dolgok iránt is fel tudja keltetni. Csak gondoljunk több helyen latrina-leírásaira. A halált is hány alakjában, megjelenési formájában érzékelteti! Egész »de profundis«-i sorozatot ad a haláltáncukat járó nyomorultak utolsó vergődéseiből, szinte orvos-költői nyelven festve a halálba merevülés pillanatait. A nyomorúság, szenvedés és nélkülözés különféle fokozatait is mily gazdag változatosságban mutatja be. Képei élesek, könyörtelenek, kemények. Aki könyvét olvassa, bajosan felejtí el őket. A realizmus éli itt ki magát szoros szövetségben a felgyújtott képzeletű költővel. Meglepő, hogy az író annyi szenvedés és testi nyomorúság után oly híven tudta felidézni az elmúlt időket. De bármily valóság-erővel is festettek az egyes jelene-tek, nem visszataszítóak. Még fortelmességükben is kibékítenek csipetnyi emberségükkel. Annak ellenére, hogy Debreczeni látszólag

szabadulni akar tőle, cinizmusba, érzéketlenségbe, félőntudatlanságba menekülni. Ez a ki-kimesztelenedő humánus elfeledteti átkotszóró, bosszúlihegő kitöréseit, (melyeket különben ő is elfelejt). Igazságérzete kezében korbács, de ugyanakkor keményen szorító fék is, mely nem tűri, hogy felkavart indulata túljó szélsőségbe ragadja. Csak így érthetjük meg, hogy egyszerre vádolja és dicséri a nagy német nemzetet, mely egy Goethével, Kochhal, Röntgennel vagy Beethovennel ajándékozta meg a világot. Ez a lelki emelkedettség jut kifejezésre akkor is, midőn az auschwitzi haláltáborba cipelt zsidókhöz jó, magyar rendőrökről ír. A tobzódó gyűlöletgőzben az ilyenek szép, megbecsülendő sorok. Uralkodó igazságérzete úgy másokkal, mint önmagával szemben a legkíméletlenebb őszinteségre sarkallja. Csak emlékezzünk azokra a soraira, melyek lelki lefokozódásának állomásairól, emberállattá történő visszaeséséről szólnak. De itt sem reménytelen a helyzet. Az ember talán két legszebb tulajdona: az uralkodó értelem és akarat nem engedi, hogy a pocsolyában elrothadjon. Írása, bármily infernói hangulat uralkodik is oldalain, újra és újra kitűzi a remény lecsukló trikolóriját, hogy legvégül a felszabadulás nagyszerű himnuszával zárja be a regényt.

A »Hideg krematórium« az írón keresztül sokezer ember sorsát felölelő írás. A rövid regényben a legkülönbözőbb embertípusokkal találkozunk. Az író kemény tollal rajzolja meg valamennyit. A jókat éppúgy, mint faja söpredékjeit. Szinte ítéletszerűen hangzanak jellemzései, megállapításai. Olyan könyörtelenek, mint a zsidó őszövettség. Érezzük, hogy az emberek magukkal cipelik végzetük. S ha gonoszok, másokét is.

A »Hideg krematórium« nehéz, sűrű írás. Csak lassan, elgondolkozva jó olvasni. Debreczeni, mikor

hozzáfogott, tudta mire vállalkozott. Élete legfőbb művét írta meg. Mindenét beleadta.

S z í r m a i K á r o l y

ROBINSON CRUSOE

Testvériség-Egység kiadása, Újvidék, 1951

Robinson izgalmas története, amely most izléses kiadásban, szemléltető rajzokkal tarkítva a vajdasági könyvpiacra megjelent, nem új könyv. Két és fél évszázad óta a legnépszerűbb ifjúsági olvasmány a világ minden részén, s csak magyar nyelven idestova százhusz éve forog közkezen.

A kalandvágyó angol fiú, aki nem szereti a könyvet, a tanulást, mert új, ismeretlen földrészekkel vágyik megismerkedni, a serdülő ifjúság körében mindenütt és mindenkoron megértésre talál. Mai olvasói bizonyára éppen olyan izgalommal kísérik el Robinsont lakatlan szigetére és hallgatják lélekzet-állító elbeszélését arról a huszonhét küzdelmes évről, melyet ott eltöltött, mint ifjúkorunkban mi, vagy akár megjelenése idején az angol ifjúság.

Robinson szerzője, Daniel Defoe, történetének meséjét egy Alexander Selkirk nevű skót tengerésztől kapta, aki fellázadván, elhagyta hajóját és négy esztendő töltött egy lakatlan szigeten. Talán ez a magyarázata, hogy Robinson viszon tagságait még ma is úgy olvassák, mint megtörtént eseményt. Mert Defoe olyan híven ábrázolja az elképzelt életet Robinson szigetén, mintha a történet vele esett volna meg. Holott az író mértéktartóbb volt, mint az élet, sokat elhagyott Selkirk elbeszéléséből, mert azt tartotta, hogyha mindazt megírná, ami a fellázadt tengerésszel megtörtént, meséje hihetetlennek tűn-

ne. S ügylátszik igaza volt. Csak így lehetett azzá, aki lett: a realizmus mestere s a világ legolvasottabb írója.

Defoe az ifjúság millióit hangolta szenvedélyes szerelemre a tenger iránt, ő maga azonban nem szerette a tengert. Tipikus szárazföldi ember volt s bár inkább a kereskedelemből élt, mint az irodalomból, elmaradt nem egy hasznothajtó hajóttól, mert útálta a vizet. Amikor hatvan esztendőskorában megírta életrajzát, bevallotta, hogy »többször volt hajótörött, de mindig csak a szárazföldön«. S mégis oly híver írta le a tengert, annyi szeretettel beszélt a matrózok életéről, ahogyan utána is csak nagyon kevesen. Ezért talán éppen az ő példája bizonyítja, hogy a realizmus titka nem az élet eseményeinek másolásában van, hanem az általános józan emberi értelemhez való alkalmazkodásban. Defoe tudta, hogy az irodalomban csak az igaz, ami hihető s nem mindig az is, ami megtörtént.

Robinson Crusoe a legöregebb regényhős. Most töltötte be háromszázadik évét. Akkor született bele a világirodalomba, amikor kalandos élete kezdődött, amikor szerzője 1651 szeptember elsején, először hajóra ültette. Tehát már háromszáz esztendeje ő képviseli az irodalomban a józanságot, a kitartást s az örök emberi reménységet. Alakjában nincs semmi túlzás. Nem szokatlanul nagyrejű, nem túlságosan bátor s pontosan úgy viselkedik, ahogyan az ő helyében minden egyszerű, józangondolkodású, az életet, az embereket és a természetet szerető ember viselkedne. Hőssé az élet tette; inkább a kényszernek engedve lett azzá, mint egyénisége adottságainak. Az ifjú olvasók bizonyára éppen azért zárták a szívükbe, mert nincsen benne

semmi rendkívüli. Úgy érezzük, hogy az ő helyében mi pontosan így viselkednénk. Rousseau benne látta a boldog embert, aki elszakadva »az emberiség lelkületét mérgező civilizációtól, a természethez menekült«. Pedig Robinson nem volt boldog. Ő nem menekült az emberi társadalomtól, ellenkezőleg, csak az a remény tartotta benne a lelket, hogy még egyszer emberek közé kerülhet.

Robinson szigeti életének elbeszélésével aratott sikere arra készítette a szerzőt, hogy hőst további kalandokba vigye s így jutott el Robinson Dél-Amerikába, Kínába, és Szibériába is. De ez már ismétlés volt s mint ilyen — unalmas. A tökéletes mű az első könyv volt, ez él még ma is és minden bizonnyal igen sokáig még.

Magyar nyelven Robinson kalandjait elsőízben Vörösmarty kortársa, az elfeledett Vajda Péter fordította. Utána napjainkig állandóan újabb és újabb kiadások jelentek meg, hitelesnek mondott fordítások, átírások, úgyhogy mi ma már külön Robinson-irodalomról beszélhetünk. Hatása, természetesen, nemcsak a kalandra vágyó ifjú olvasókra volt óriási, hanem a mesekönyv-írókra is. Epigónjai mindenütt voltak; a magyar irodalomban is. Nem a stílusát, nem írásművészetét utánozták, hanem azt a csodálatos képességét, amellyel meséjét bonyolította s hőst annyira élővé tudta tenni. De a mestert senki sem érte utól.

Robinson az emberiség közkinccse lett, s most, hogy új kiadásában itt a Vajdaságban üdvözölhetjük, ifjúságunk eszményképét, tulajdonképpen az emberiség közös kincséből kaptunk néhány órára szóló ajándékot, illetve örökké élő emléket.

Herceg János

JEGYZETEK

AZ ELSŐ IRODALMI TALÁLKOZÓ

Vajdaság magyarságának sajátos helyzete, együttélése a többi vajdasági néppel természetszerűleg sajátos utakat szab. Magától értetődik, hogy művészi megnyilatkozásai s így irodalma is csak ebből a talajból fakadhatnak, ennek az életnek a kivetítését adhatják. Innen van az, hogy Vajdaság magyar irodalma nemcsak az egyetemes magyar irodalom egy része, hanem különélelet is kell, hogy éljen, különfeladatai és külön problémái is vannak.

A sokasodó problémák megvitatására tartották meg szeptember elején Zomborban a háború utáni első vajdasági magyar irodalmi találkozót. A találkozó nem volt teljes, mert néhányan nem jelenhettek meg, de tizenöten mégis összejöttek: Ács Károly, Bodrits István, Bori Imre, B. Szabó György, Fehér Ferenc, Gál László, Herceg János, Laták István, Major Nándor, Majtényi Mihály, Német István, Olajos Mihály, Rehák László, Sulhóf József és Szirmai Károly.

A kétnapos tanácskozáson a jugoszláviai magyar irodalom fejlődését és útjait vitatták meg. Rámutattak arra, hogy ennek az irodalomnak a tájképen keresztül kell kivetítenie az itt élő magyar tömegeink kérdéseit, valóságát, de ez nem lehet merev szabály az író számára, csak arra való, hogy a valóság felé irányítsa íróink alkotóművészetét. Ezzel a vajdasági ma-

gyar irodalom egyben határozott kiállássá válik az itteni magyarságnak a történelmi adottságok folytán kialakult útja mellett anélkül, hogy a múltat szépitni igyekeznek. Így nem történhet meg, hogy az író eltávolodik a valóságtól, céltalan irodalmi tévelygésekbe bonyolódik, hanem bátran, felelősségérzettel eltelten nyúl témáihoz és általában a magyarság kérdéseihez és a szabadság szellemét az igazi demokratikus szellemet érvényesíti írásaiban. A vajdasági magyar írók ezzel juttatják kifejezésre művészetükben és művészi eszközökkel, hogy egyek népükkel, s vállalják a reájuk háruló feladatokat nemcsak az itt élő magyarság szellemi fejlődése érdekében, hanem az egyetemes magyarság javára is, tekintettel arra, hogy az orosz megszállás alatt élő magyar néptömegek művészi megnyilatkozásai nem lehetnek felszabadultak és szabadok. Noha ezen a területen teljes magyar irodalmi élet sohasem sarjadt ki, s a feladat roppant nagy, a vajdasági magyar írók hiszik, hogy éppen a tájszínnek és tájszellem érvényesítésével, de a jugoszláviai szabadságok révén megizmosodhat irodalmunk és betöltheti azt a szerepet, amelyet a körülmények osztottak ki reá.

A vajdasági magyar írók helyzete ma sok tekintetben lényegesen jobb, mint valaha is volt a magyar író helyzete, de a találkozó résztve-

vői állást foglaltak az írók helyzetének további javítását illetően is, mert hiszen a jugoszláviai írószövetség merev intézkedései miatt írónk nem mindenben és nem minden téren juthatnak az őket megillető elismeréshez. A közös feladatokra és problémáik intézésére irodalmi társaságot alakítottak, ez veszi kezébe az irányítást, gondoskodik az irodalmi színvonal további emeléséről, gyámolítja a jelentkező igazi tehetségeket és továbbnöveli az írói alkotások elhelyezési lehetőségeit. Ezzel kapcsolatban tanulmányozták a könyvkiadás kérdéseit is és leszögezték, hogy az átszervezett kiadóállalatnak a kiadásra szánt könyveket valóban úgy kell összeválogatnia, hogy értékesek, de könnyen eladhatók is legyenek. Egy új irodalmi hetilap megindításával is szorosabbá kívánják tenni a kapcsolatot író és olvasó között, ezzel tehermentesítik a Hidat, egyetlen irodalmi folyóira-

tunkat és lehetővé teszik, hogy a Hid szerkesztésében szigorú, egységes elveket alkalmazzanak. Szorgalmazták a találkozón — éppen a sajátos feladatok miatt — a vajdasági magyar ifjúsági és gyermekirodalmat is.

Megannyi kérdés megvitatása elmaradt, későbbi időpontra halasztották azoknak az égető kérdéseknek a megvitatását is, amelyek az irodalom különféle ágaiban, így a drámaírásban is adódnak. A tanácskozás azonban egyelőre csak első alkalom volt, hogy az írók kötetlenül, szabadon megvitassák és tüzetesen tanulmányozzák kérdéseiket és a jövőben az irodalmi társaságnak kell rendszeres találkozások megrendezésével elősegítenie, hogy az első találkozás határozatai életre keljenek, irodalmunk valóban fejlődjék, izmosodjék és betöltse művészi hivatását, magyarságunk életében.

Sulhóf József

Helyreigazítás. A HÍD augusztusi számában »Három ciklus a háború előtti jugoszláv szociális költészetből« című közleményünk verseit Ács Károly fordította. Technikai tévedésből a fordító neve kimaradt.

TARTALOM:

Majtényi Mihály: Meditáció a betűről és az írásról — — — —	545
Fehér Ferenc: Jobbágyok unokái (Elbeszélő költemény, részlet) —	549
Németh István: Nem élet az így (Elbeszélés) — — — —	558
Ács Károly: Júliusi tarlón — — — —	566
Játék — — — —	567
Reményi József: Mai amerikai irodalom — — — —	568
Major Nándor: Hajnalig csöndben elsiratlak — — — —	575
Búrány Nándor: Vissza hív az alkony — — — —	576
Herceg János: Idő és valóság: »Vajdaságiak segítetek!...« —	577
Helyszíni tárgyalás — — — —	580
Emlékezés Szentelekyre — — — —	581
Zákány Antal: Im, közeleg... — — — —	587
Kántor Oszkár: Janó bácsi (Elbeszélés) — — — —	588
Kopeczky László: Lánykám — — — —	591
Steinitz Tibor: Örtüz fényénél — Sarló-Kalapács — — — —	592
Ivan Iványi: Nyugtalanság (Ács Károly fordítása) — — — —	596
Ipacs József: Vásár után (Elbeszélés) — — — —	598
Borús Erzsébet: Júliusi fák alatt — — — —	602
Borbély János: Bácska arat — — — —	603
Sulhóf József: Népek művészete, népek kölcsönhatása — — —	605
Galamb János: Enyém lesz mégis a fiad — — — —	616

K ö n y v s z e m l e :

Szirmai Károly: Debreczeni József: Hideg krematórium — — —	618
Herceg János: Robinson Crusoe — — — —	619

J e g y z e t e k :

Sulhóf József: Az első irodalmi találkozó — — — —	621
---	-----

K é p e k :

Címlapképünk: Becskei László rajza (Topolya)	
Becskei László (Topolya): Tanulmány — — — —	565
Topolyai részlet — — — —	567
Iszakov Gyorgye: Aknázó (az új ifjúsági vasútvonalról) — — —	574
Becskei László (Topolya): Koratavas a parkban — — — —	585
Sáfrány Imre: Dunapart — — — —	591
Tanulmányfej — — — —	601
Iszakov Gyorgye: A kis harmonikás — — — —	617

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Noviszád, Njegoseva u. 2/I. Telefon: 20—63

Kiadja a Vajdasági Magyar Kultúr tanács

Előfizetési díj: Egy évre 420 D., fél évre 210 D., egyesszám 40 D.

Postatakarékszám 300-903,247. Lapzárta minden hó 10-én

Kéziratokat nem őrizünk meg és nem adunk vissza

BUDUTYNOSZT

NYOMDAVÁLLALAT, NOVISZÁD, TITO-UTCA 30.

TELEFONOK:

Igazgató 27-52 Üzemvezető 24-28
Könyvelőség 30-55 Ofszét 30-08
Kapus 34-58

Nyomda, könyvkötészet, cinkográfia, ofszet,
litográfia és anilin

Vállal mindennemű nyomdai munkát

GRADSKO TRGOVINSKO PREDUZEĆE VÁROSI KERESKEDELMI VÁLLALAT BÁCSKA PALÁNKA

Igazgatóság: Tito marsal utca 15
Sürgőny cím: Gramag, B. Palánka

Vasutállomás: Nova Palánka
Postafiók 6.

Telefon: igazgató és könyvelőség 8. — Kereskedelmi és áru osztály 6.
Fűtő és épületanyag árusító üzlet 82. — Központi raktár 77
Bankösszekötötetés: Narodna Banka NRS, filijala Bácska Palánka.

Üzleti tevékenységét 1951 október elsején kezdte, 15 nagy árukészlettel rendelkező árusítóüzletében. Bő választékban, előnyös árak mellett ellátja a lakos, ságot mindennemű köz-zükségleti cikkel, úgymint: ételmezési árucikk, fűszer áru-röfös- és rövidáru, bórdíszmű, c'pő vas, fém és üvegáru, keramika, mindenfajta edény, festék, kémiai árucikk, illatszerek, kozmetikai és műszaki áru, mindenfajta alkoholos italok, fűő és épület anyag.

A kereskedelmi osztály vásárlási szerződéseket köt mindenfajta ipari árura és gyümölcsre — vállalatokkal és gyárakkal — és kér erre vonatkozó ajánlatokat.

MINDEN ÜZLETÜNKBEN GYORS ÉS PONTOS KISZOLGÁLÁS

**Gradsko Trgovinsko Preduzeće
Bačka Palanka**

BUDUTYNOSZT

NYOMDAVÁLLALAT, NOVISZÁD, TITO-UTCA 30.

TELEFONOK:

Igazgató 27-52. Üzemvezető 24-28
Könyvelőség 30-55 Ofsetet 30-08
Kapus 34-58

Nyomda, könyvkötészet, cinkográfia, ofsetet,
litográfia és anilin

Vállal mindennemű nyomdai munkát

GRADSKO TRGOVINSKO PREDUZEĆE VÁROSI KERESKEDELMI VÁLLALAT BÁCSKA PALÁNKA

Igazgatóság: Tito marsal uica 15
Sürgőny cím: Gramag. B. Palánka

Vasutállomás: Nova Palánka
Postafiók 6.

Telefon: igazgató és könyvelőség 8. — Kereskedelmi és áru osztály 6.
Fűtő és épületanyag árusító üzlet 82. — Központi raktár 77
Bankösszeköttetés: Narodna Banka NRS, filijala Bácska Palánka.

Üzleti tevékenységét 1951 október elsején kezdte, 15 nagy árukészlettel rendelkező árusítóüzletében. Bő választékban, előnyös árak mellett ellátja a lakos, ságot mindennemű közszükségleti cikkel, úgymint: ételmezei árucikk, tészer áru-rőfös- és rövidáru, bőrdiszmú, cipő vas, fém és üvegáru, keramika, mindenfajta edény, festék, kémiai árucikk, illatszerek, kozmetikai és mű-zaki áru, mindenfajta alkoholos italok, fűtő és épület anyag.

A kereskedelmi osztály vásárlási szerződéseket köt mindenfajta ipari árura és gyümölcsre — vállalatokkal és gyárakkal — és kér erre vonatkozó ajánlatokat.

MINDEN ÜZLETÜNKBEN GYORS ÉS PONTOS KISZOLGÁLÁS

**Gradsko Trgovinsko Preduzeće
Bačka Palanka**

